

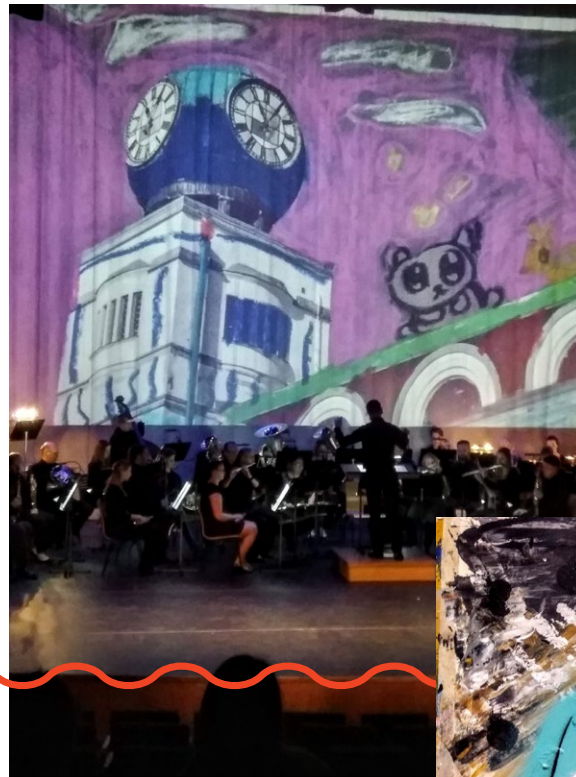
Lasten ja nuorten ääni esiin

Miten Pietarsaaren alue vastaa odotuksiin, jotka koskevat taideopetuksen saavutettavuuden, tasa-arvon ja laajemman osallistumisen lisäämistä?

Bo-Anders Sandström

Lasten ja nuorten ääni esiin

Miten Pietarsaaren alue vastaa odotuksiin, jotka koskevat taideopetuksen saavutettavuuden, tasa-arvon ja laajemman osallistumisen lisäämistä?

Bo-Anders Sandström

Graafinen suunnittelu: Mikael Paananen

Tämä raportti on julkaistu Svenska kulturfondenin tuella Pietarsaari 2023

Sisällysluettelo

1 Johdanto	7
1.1 Lasten ja nuorten oikeus taiteeseen ja kulttuuriin	8
1.2 Mitä ovat kulttuuri- ja taideopetuksen myönteiset vaikutukset?	11
1.3 Mitä saavutettavalla ja tasa-arvoisella taidekasvatuksella tarkoitetaan?	13
1.4 Mahdollisuuksista ja ratkaisuista	13
2 Raportin tarkoitus ja kysymyksiä	15
3 Materiaalit ja menetelmät	15
3.1 Haastattelut ja kyselyt	15
3.2 Paneelit, keskustelut ja kokoukset	16
3.2.1 Paneelit	16
3.2.2 Post-it -laput	17
3.3 Taidevierailut	17
3.3.1 Kyselylomake henkilöstölle	18
3.3.2 Taidekasvattajien muistiinpanot	18
3.4 Verkkokysely	19
3.5 Etsivää toimintaa	19
3.5.1 Yhteistyö erityisluokkien kanssa	19
3.5.2 Uussuomalaiset	20
4 Tulokset	22
4.1 Pietarsaaren alueen koulutuksen sidosryhmät	22
4.1.1 Taiteen perusopetus	23
4.1.2 Vapaa sivistystyö	24
4.1.3 Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulut	24
4.1.4 Harrastamisen Suomen malli	25
4.1.5 Ammatillinen koulutus	25
4.1.6 Kolmas sektori ja vapaa kenttä	25
4.2 Taiteen tarjonta ja taidekäsitteet	25
4.2.1 Taideopetuksen saatavuus nykytilanteessa	26
4.2.2 Näkemyksiä taiteesta ja taideopetuksesta	28
4.3 Talous ja toimintamallit	35
4.3.1 Taideopetuksen rahoitus	35
4.3.2 Ohjausasiakirjat	36
4.3.3 Ammattitaitoisen ja pätevän henkilöstön saatavuus nyt ja tulevaisuudessa.	37
4.3.4 Lukukausimaksut	39
4.4 Yhteistyö ja verkostoituminen	40
4.4.1 Olemassa olevat verkostot	40
4.4.2 Yhteistyö ammatillisen koulutuksen kanssa	41
4.4.3 Tulevaisuuden verkostot	41
4.5 Saavutettavuus ja tasa-arvo	42
4.5.1 Koulutuksesta vastaavien tahojen, virkamiesten ja poliitikkojen näkökulmia	42
4.5.2 Lasten, nuorten ja huoltajien näkökulmia	45
4.5.3 Aliedustettujen ryhmien näkemyksiä	45
5 Yhteenveto ja ehdotetut toimet	47
5.1 Toimenpide-ehdotuksia	52
Kirjallisuutta	56
Liitteet	57

1 Johdanto

Kun lapsi tai nuori päättää harrastaa taidetta Pietarsaaren alueella, harrastuksen aloittamismahdollisuuksiin voivat tällä hetkellä vaikuttaa monet eri tekijät. Mahdollisuudet vaihtelevat taideaineen valinnan, iän, asuinpaikan, kielen, kansallisuuden, etnisen, sosioekonomisen tai kulttuuritaustan, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, toimintakyvyn tai oletetun ”lahjakkuuden” mukaan.

Pietarsaaren alueella, kuten muillakin suomenruotsalaisilla alueilla, taideopetuksen saavutettavuudessa ja tasa-arvossa on puutteita. Tämä käy ilmi kahdesta Svenska kulturfondenin teettämästä tutkimuksesta. Lasse Garoffin *Mer än en hobby* (2019) keskittyi kartoittamaan ruotsinkielistä taideopetusta Suomessa, kun taas Dan Sundblomin kirjoittama *Konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland* (2022) keskittyi toimintaedellytyksiin koulutuksesta vastaavien toimijoiden näkökulmasta. Garoffin mukaan samoja tuloksia tukevia, mutta koko Suomea koskevia tutkimuksia on tehty jo esimerkiksi aluehallintoviraston toimeksiannosta vuonna 2014. Tutkimus osoitti suuria eroja maakuntien välillä sekä tarjonnassa että kysynnässä. Oppilaitokset ovat keskittyneet voimakkaasti Etelä-Suomeen. Musiikki, kuvataide ja tanssi ovat ylivoimaisesti yleisimpiä taideaineita. Svenska kulturfondenin teettämien tutkimusten erikoisuus on siinä, että ne keskittyvät suomenruotsalaisen ympäristön olosuhteisiin.

Näiden tutkimuksien pohjalta Svenska kulturfonden käynnisti toukokuussa 2022 SKAPA-hankkeen, joka on strateginen investointi lasten ja nuorten taideopetukseen. SKAPA-sivustollaan (kulturfonden.fi/stipendierobidrag/skapa/) Svenska kulturfonden kirjoittaa, että taideopetus saa lapset ja nuoret voimaan hyvin. Se vahvistaa lasten ja nuorten itsetuntoa, hyvinvointia, empatiaa, identiteettiä ja luovuutta. Taideopetus antaa välineitä työelämään ja läpi elämän.

Strategisilla investoinneilla Svenska kulturfonden tarkoittaa sitä, että investoinnit luovat pitkällä aika-

välillä pysyviä muutoksia rakenteisiin esimerkiksi syventämällä yhteistyötä, joka helpottaa lasten ja nuorten osallistumista taideopetukseen. Muut pitkän aikavälin toimenpiteet koskevat pätevien ja osaavien taideopettajien ja -pedagogien saatuun turvaamiseen. Ulkopuolisen toimijan tulisi arvioida tällainen strateginen hanke, ja päätöksen perustana sen tulisi käyttää tutkimustuloksia. Hankkeella olisi oltava suunnitelma siitä, miten hanke jatkuu Kulturfondenin rahoituksen jälkeen.

Svenska kulturfonden jakaa SKAPA-hankkeen kolmeen osaan:

1. **SKAPA ja hyvinvointi:** Taiteen ansiosta voimme paremmin. Siksi hankkeen tavoitteena on, että yhä useammat lapset ja nuoret vahvistavat identiteettiään osallistumalla taideopetukseen.
2. **SKAPA ja luovuus:** Taideaineiden tarjontaa ja monipuolista opetusta laajennetaan lasten ja nuorten luovuuden ja vahvuuksien edistämiseksi.
3. **SKAPA ja rakenteet:** Kannustetaan kuntia ja koulutuksen sidosryhmiä uusien rakenteiden, kumppanuuksien, verkostojen ja opintopolkujen luomisessa.

Alkuseminaarin jälkeen pallo siirtyi kunnille ja koulutuksesta vastaaville tahoille ympäri ruotsinkielistä Suomea, ja ensimmäinen hakuaika paikallisten SKAPA-hankkeiden rahoittamiseksi avattiin lokakuussa 2022. Pietarsaaren alueella Kruunupyyn, Luodon, Pietarsaaren, Pedersören ja Uudenkaarlepyyn kunnat sekä Yrkesakademin i Österbotten (alla ”Yrkesakademin”, toisen asteen koulutus), Novia-ammattikorkeakoulu (alla ”Novia”) ja KulturÖsterbottenin (Pohjanmaan ruotsinkielisen koulutus- ja kulttuurikuntayhtymän alueellinen yksikkö) edustajat yhdistivät voimansa ja jättivät yhteisen hakemuksen. Rahoitus myönnettiin ja SKAPA Jakobstadsregionen -niminen alueellinen hanke saattoi aloittaa toimintansa tammikuussa 2023.

Tämän raportin on tilannut SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen työryhmä. Raportin tulokset toimivat rahoitushakemuksen pohjana hankevuosille 2024–2025. Hankkeen tavoitteena on luoda edellytykset kestäväälle muutokselle rakenteellisella tasolla. Raportti antaa vivahteikkaan ja objektiivisen kuvan Pietarsaaren alueen tämänhetkisestä tilasta ja tietoa kehityksen tueksi. Se perustuu kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimustuloksiin ja raportteihin sekä lasten ja nuorten taideopetusta koskeviin lakeihin, asetuksiin, julistuksiin ja ohjausasiakirjoihin. Lisäksi tässä selvitetään määritelmiä ja käsitteitä. Mitä taideopetuksella tarkoitetaan? Miten esteetön ja tasa-arvoinen taideopetus määritellään? Mihin Pietarsaaren alue asettaa riman taidetarjonnan laajentamisen suhteen?

1.1 Lasten ja nuorten oikeus taiteeseen ja kulttuuriin

Julkisesti rahoitetulla lasten ja nuorten järjestelyllä taideopetuksella on Suomessa pitkät perinteet. Vuosikymmenten aikana tehtävä on määritelty yhteiskunnan kulloistenkin tarpeiden pohjalta, ja koulutusta on räätälöity sen mukaisesti. Taiteen alalla yksi näkyvimmistä muutoksista 2000-luvulla on taiteen käytön lisääntyminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kirjassa *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja* (2020) kirjoittajat Pia Houni, Isto Turpeinen ja Johanna Vuolasto avaavat taiteen käsitettä osana hyvinvointia. Suhteellisen uutta on se, että nyt lasten ja nuorten oikeuksia korostetaan voimakkaasti ja taideopetukseen vaaditaan tasa-arvoa ja saavutettavuutta. Koska julkisen koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen velvollisuus toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisen kohtelun puolesta, tämä vaikuttaa siihen, miten me määrittelemme tehtävämme. Kun monet kansainväliset ja kansalliset instituutiot ja viranomaiset päättävät samaan aikaan korostaa lasten ja nuorten oikeuksia, se vaikuttaa yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja poliittisiin päätöksiin.

Muun muassa YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista sisältää säännöksiä lasten ihmisoikeuksista.

Suomi päätti vuonna 1991 ottaa suositukset huomioon lainsäädännössä, mikä tarkoittaa, että olemme sitoutuneet kunnioittamaan ja noudattamaan lapsen oikeuksia, jotka on taattu yleissopimuksessa. SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen kannalta tärkeimpiä periaatteita yleissopimuksessa ovat:

- Kaikilla lapsilla on samat oikeudet.
- Kaikilla lapsilla on oikeus saada koulutusta kehittyäkseen.
- Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä.
- Lapsen edun on aina oltava etusijalla.

Muita tärkeitä ohjausasiakirjoja on laki taiteen perusopetuksesta (633/1998), jossa määritellään muun muassa se, kuinka yhteistyö järjestetään. Lain 5 §:ssä säädetään, että Opetushallitus päättää kunkin taiteenalan tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* (2017). Keskeiset elementit liittyen lasten ja nuorten oikeudesta taideopetukseen määritellään luvussa 2, ”Taiteen perusopetuksen yleiset tavoitteet”, jossa määritellään taiteen perusopetuksen tehtävä, arvot, oppimiskäsitys ja tavoitteet: Taiteen perusopetuksen tulee perustua ihmisoikeuksien, sukupuolten välisen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja kulttuurisen monimuotoisuuden kunnioittamiseen. Tämä puolestaan edellyttää erilaisia sitoumuksia, kuten sellaisten toimintasuunnitelmien laatimista, joissa määritellään, miten koulutuksen sidosryhmien tulisi toimia suhteessa lapsiin ja nuoriin.

Myös vapaata sivistystyötä, jonka puitteissa suuri osa Pietarsaaren alueen taideopetuksesta järjestetään, koskee laki, joka jossain määrin ohjaa sen toimintaa. Vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) ensimmäisessä kappaleessa määritellään vapaan sivistystyön tarkoitus ja tavoitteet. Siinä korostetaan elinikäisen oppimisen periaatetta, joka tukee yhteiskunnan eheyttä ja tasa-arvoa. Vapaan sivistystyön tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehitystä, hyvinvointia sekä demokratiaa, moniarvoisuutta, kestävä kehitystä, monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä.

Julkisen koulutuksen järjestäjiä koskevien lakien ja asetusten lisäksi on olemassa laki kuntien kulttuuri-toiminnasta (166/2019), joka sisältää säännöksiä kulttuuritoiminnasta.

Lain 2 §:ssä todetaan muun muassa, että ”edistetään kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen, ja näiden tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat demokratia, asiakaslähtöisyys, tasa-arvo, kestävä kehitys sekä kulttuurinen monimuotoisuus ja vuoropuhelu.” Kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa korostetaan voimakkaasti taiteen yhdenvertaista ja tasa-arvoista saatavuutta monissa eri muodoissa, myös opetuksessa.

Edellä mainittujen lakien ja yleissopimusten lisäksi on olemassa paikallisia asiakirjoja, joissa annetaan neuvoja ja suosituksia siitä, miten taideopetusta tulisi tarkastella Pietarsaaren alueella. Tällaisia ovat esimerkiksi kuntien strategiaohjelmat, kulttuuriopetussuunnitelmat sekä yksittäisten toimijoiden strategiat ja visiot. Kulttuuriopetussuunnitelma, jolla voi olla eri nimiä kunnasta riippuen, on suhteellisen uusi käsite, ja se tukee lasten ja nuorten pääsyä taiteen ja kulttuurin pariin. Kulttuuriopetussuunnitelma on väline, jonka avulla kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatus toteutetaan osana kunnan koulujen opetussuunnitelmaa. Koska lähes kaikki lapset ja nuoret käyvät koulua, tarkoitus on varmistaa kulttuuriopetussuunnitelman avulla, että kaikki saavat laadukasta ja tasa-arvoista kulttuurikasvatusta.

Julkista toimintaa varten laadituille laeille, asetuksille ja suunnitelmille, jotka koskevat taiteen perusopetusta ja valtion rahoituksella järjestettyä taideopetusta, on yhteistä se, että ne velvoittavat selkeästi toimijoita laatimaan suunnitelmat opetuksen toteuttamiseksi. Selkokielellä tämä tarkoittaa, että taidekasvatuksessa on otettava huomioon saavutettavuuteen ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset. Nyt on aika siirtyä sanoista tekoihin!

Mikä on perusopetuksen rooli tässä yhteydessä? Voisi ehkä luulla, että kouluissa varmistetaan, että kaikki lapset ja nuoret saavat oikeudenmukaista ja tasa-arvoista taideopetusta. Mutta onko näin? 1970-luvulla tapahtuneen peruskouluun siirtymisen jälkeen taideaineiden merkitys on Suomessa vähentynyt, minkä seurauksena etenkin peruskoulun ylemmillä luokilla niitä opettavat usein epäpätevät opettajat, koska virkojen täyttämiseen ei ole riittävästi tunteja.

Taideaineita ei oteta huomioon luokanopettajakoulutuksen sisäänkäynnissä, ja monilla luokanopettajilla on heikot perustaidot myös silloin kun he siirtyvät työelämään. Vaikka perusopetuksessa on haasteita, on toki myös monia myönteisiä esimerkkejä. Koulussa voi olla oikea asenne ja oikeat pedagogit laadukasta ja monipuolista opetusta varten, mutta myös muut tekijät kuten kulttuuriopetussuunnitelma ja yksittäiset hankkeet voivat edistää paikallisesti korkeaa tasoa.

Artikkelissa ”*Taidekasvatus – peruskoulun sokea piste*” (Juntunen & Anttila 2019) kirjoittajat toteavat, että kuilu koulutusta ohjaavien säädösten ja niiden käytännön toteutuksen välillä on kasvamassa ja syvenemässä. Tavoiteltu opetussuunnitelma ja toteutunut opetussuunnitelma eivät vastaa toisiaan. Lisäksi itse järjestelmään liittyy ongelma, sillä koulussa on tarjolla periaatteessa vain kaksi oppiainetta, musiikki ja kuvataide. Koulu on kuitenkin ainoa paikka, jossa tavoitamme kaikki lapset, ja se jo sinänsä mahdollistaisi saavutettavamman ja tasa-arvoisen taideopetuksen. Tämän vuoksi koulujen taideopetuksen vahvistaminen on houkuttelevaa ja järkevää. Myös Svenska folkskolans vännen -järjestö (SFV) on ymmärtänyt tämän. Se pyrkii vahvistamaan taideaineiden asemaa kouluissa ja antamaan opettajille välineitä, joilla he voivat käyttää enemmän taidetta opetuksessaan BRAVO-verkoston (<https://www.sfv.fi/sv/bidrag/kulturochbibliotek/bravo/>) kautta. Tavoite on, että oppilaat kehittävät jo varhain hyvän suhteen taiteeseen ja kulttuuriin ja kiinnostuvat niistä.

1.2 Mitä ovat kulttuuri- ja taideopetuksen myönteiset vaikutukset?

Viime vuosina on julkaistu useita tutkimuksia taiteen myönteisestä vaikutuksesta hyvinvointiin ja terveyteen. Esimerkiksi YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO (2010 ja 2006) korostaa taidekasvatuksen merkitystä nykypäivän sosiaaliin ja kulttuuriin haasteisiin vastaamisessa. Taiteen monialaisen ja monikulttuurisen näkökulman uskotaan edistävän muun muassa identiteetin rakentamista, kulttuurien välistä vuorovaikutusta, hyvää kansalaisuutta ja rauhankasvatusta, jotka ovat kestävän tulevaisuuden edellytyksiä. Toisessa raportissa *How the arts impact communities: An introduction to the literature on arts impact studies* (2002) Joshua Guetzkow toteaa, että taide lisää sosiaalista pääomaa ja yhteenkuuluvuutta yhteisön jäsenten keskuudessa, vaikuttaa myönteisesti talouteen ja on hyödyksi yksilöille: se edistää terveyttä, tarjoaa psykologista hyvinvointia, kehittää taitoja, kulttuuripääomaa ja luovuutta.

Suomalaisessa ArtsEqual-hankkeessa, jossa vuosina 2015–2021 analysoitiin taiteen merkitystä yhteiskunnalle ja sen vaikutuksia erityisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisen osallistumisen näkökulmasta, luettiin monia taidekasvatuksen myönteisiä vaikutuksia. Hankkeen verkkosivuilta (artsequal.fi) löytyy muun muassa tuloksia tanssin myönteisistä vaikutuksista oppimiseen. Kognitiiviset kyvyt näyttävät paranevan haastavilla, motorisia taitoja kehittäville liikuntamuodoilla, kuten tanssilla. Kai Lehikoinen luettelee tieteellisessä posterissaan ”Taide hyvinvoinnin edistäjänä kaupungeissa” (2017) useita hyödyllisiä ominaisuuksia, esimerkiksi kuinka taide vahvistaa terveyttä ja toimintakykyä, ehkäisee yksinäisyyttä ja syrjäytymistä, lisää pitkäikäisyyttä, auttaa luomaan kohtaamisia mahdollistavia sosiaalisia tiloja ja torjuu eri kulttuurien välisiä jännitteitä.

Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi -raportti (Westerlund ym. 2016) on myös ArtsEqual-hankkeen työn tulos, ja se on saatavilla hankkeen verkkosivuilta. Raportissa kuvataan taidekasvatusta ja sen vaiku-

tuksia oppimisedellytyksiin ja hyvinvointiin yleisesti myönteisiksi ja rohkaiseviksi. Raportissa todetaan, että taidetoimintaan osallistumista suositellaan lapsille, nuorille ja kaikenikäisille. Vaikutuksia voidaan selittää myös pitkälti nykyisellä kognitiotieteellä ja aivotutkimuksella. Musiikkitoiminnalla on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia kognitiivisiin taitoihin, keskittymiskykyyn, tarkkaavaisuuteen, muistiin, motoristen taitojen oppimiseen, kielelliseen kehitykseen, sosiaalisiin taitoihin ja luovaan ajatteluun. Raportissa viitataan myös yhdysvaltalaiseen pitkittäistutkimukseen, joka osoittaa, että kulttuurilla ja taiteilla on bruttokansantuotteella mitattuna pitkäaikaisia myönteisiä vaikutuksia paikallistalouteen, ja että kulttuuri-investoinneilla on pysyviä taloudellisia vaikutuksia.

Myös WHO korostaa taiteen harjoittamisen myönteisiä vaikutuksia raportissaan *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review* (Fancourt & Finn 2019). Raportti osoittaa vaikuttavan laajasti, miten taiteilla voi olla kokonaisvaltainen vaikutus sekä henkiseen että fyysiseen terveyteen. Siinä tarkastellaan 3 000 näyttöön perustuvaa tutkimusta taiteen vaikutuksista. Taiteisiin osallistumisen terveysvaikutukset voivat olla psykologisia, fysiologisia, sosiaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä. Taide voi esimerkiksi vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta tai vähentää eriarvoisuutta. Eri taidemuotojen avulla voidaan tukea lasten kehitystä, vahvistaa vanhempi-lapsisuhteen kehittymistä ja helpottaa puheen ja kielien oppimista. Taide voi myös ehkäistä sairauksia esimerkiksi parantamalla hyvinvointia ja mielen-terveyttä, lieventämällä traumojen vaikutuksia ja hidastamalla kognitiivisten toimintojen heikkene- mistä. Olemassa olevia resursseja käytetään taidetoiminnassa usein innovatiivisesti, joten ne ovat myös kustannustehokkaita. Tärkeintä on, että taide voi vastata monimutkaisiin terveyshaasteisiin, joihin ei vielä ole olemassa ratkaisuja. WHO:n raportti osoittaa selvästi, että taiteen – tai laajemmin kulttuurisen hyvinvointityön – terveys- ja hyvinvointivaikutuksilla on monia vahvuuksia ja mahdollisuuksia. WHO:n raportin mukaan ennaltaehkäisyyn kohdistetut investoinnit ovat taloudellisesti kaikkein

tuottavimpia. Ennaltaehkäisevät kulttuuritoiminnan muodot tuottavat sosiaalista ja inhimillistä pääomaa, joka on tärkeää lasten ja nuorten voimaantumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta.

Yksi pehmeä taito, jota taidekasvatus tutkimusten mukaan vahvistaa, on empatia ja luovuus. Luovuus nähdään keskeisimpänä tulevaisuuden taitona edellä mainitussa suomenruotsalaisessa BRAVO-hankkeessa, jonka järjestäjänä toimii Svenska folkskolans vännen. Se on suunnattu perusopetuksen kuvataide- ja musiikinopettajille. BRAVO:n mukaan luovat prosessit opettavat ihmisiä ajattelemaan uudella tavalla, päästävät mielikuvituksen valloilleen ja herättävät innovaatiokyvyn. Luovan energian purkaminen turvallisessa ympäristössä auttaa vahvistamaan itsetuntoa ja uskoa omiin kykyihin. Luovuuskonsultti Sara Bengtsin mukaan luovuus on supervoima, ja ihmiset, joilla on tällaisia taitoja, muokkaavat ja määrittävät tulevaisuuttamme (Sylvin-Reuter 2022). Bengtsin mukaan kaikki ovat luovia, mutta eri tavoin. Me kaikki voimme harjoittaa luovuuttamme ja lähestymistapaamme, jotta olisimme dynaamisempia ja avoimempia uusille ideoille ja ratkaisuille. Luovuus ei ole yksinomaan niin sanottujen luovien alojen, kuten muotoilun ja taiteen, yksinoikeus, vaan me tarvitsemme kaikki tätä lähestymistapaa ja voimme kaikki soveltaa sitä. Lisäksi Bengtsin käyttämät tutkimukset osoittavat, että empaattiset ja nöyrät johtajat, jotka osallistuvat luoviin prosesseihin, saavat aikaan tuottavampia ja innostavampia organisaatioita. Heidän työntekijänsä ovat lojaaleja, kokevat vähemmän stressiä ja ovat yleisesti hyvinvoivia.

Mervi Kaukon, Jenni Alisaaren, Leena Maria Heikkolan ja Nick Haswellin (2022) Suomessa tekemässä tutkimuksessa todettiin, että taideaineet, kuten kuvataide ja musiikki, edistävät kotoutumista ja kielen oppimista. Tämä johtuu siitä, että taideaineet eivät nojaa kieleen samassa määrin kuin teoreettisemmat oppiaineet, vaan ne voivat tukeutua kineettisiin lähestymistapoihin.

Taiteeseen ja kulttuuriin tehtävien investointien suoria taloudellisia hyötyjä on vaikea mitata, mutta

EU on asettanut tavoitteeksi, että luovien alojen ja kulttuurialan osuus bruttokansantuotteesta on 7 %. Suomessa se on tällä hetkellä 4,5 %, joten luovalle sektorille tehtävien investointien odotetaan lisääntyvän. Suomi on aina pystynyt tuottamaan kansainvälisesti menestyviä taiteilijoita, muotoilijoita ja arkkitehtejä. Jos bruttokansantuotetta voidaan mitata konkreettisilla luvuilla, niin ajankohtaisen artistin Käärijän kaltaisten kansainvälisten brändien merkitystä ei aina voi mitata luvuilla. Taide ja taiteilijat luovat brändin, mielikuvan Suomesta, jolla voi olla myönteinen vaikutus matkailuun, maahanmuuttoon ja kauppaan. Taiteeseen ja kulttuuriin panostamisella on siis monia mahdollisia myönteisiä vaikutuksia. Taiteen myönteiset vaikutukset eivät kuitenkaan synny itsestään. Ne johtavat yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden ja instituutioiden toiveista ja tarpeista määrätietoiseen toimintaan.

On myös aiheellista suhtautua kriittisesti taideopetukseen ja kulttuuriin sellaisena kuin sitä nykyisin harjoitetaan. Vaikka taideopetuksesta on monenlaista hyötyä, kuten hyvinvointi ja sen tarjoamat välineet elämää varten, sillä on myös haasteensa. Niitä ovat esimerkiksi tavat, joilla taide-tarjonta ja -opetus järjestetään tai yksilöiden tavat käsitellä rooliaan taiteilijoina. Cecilia Jeppsson toteaa väitöskirjassaan ”*Rörlig och stabil, bred och spetsig*”. *Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan* (2020), että Kulturskolan i Sverige suosii yhteiskunnassa jo ”menestyntä” kohderyhmää, kun taas maahanmuuttajat, sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat ja jossain määrin myös pojat ovat aliedustettuina. Tämä puolestaan voi johtaa yhteiskunnan polarisoitumiseen.

Opinnäytetyössään *Kunskapskriser och stärkande processer. En studie av musikpedagogiska praktiker från ett normkritiskt perspektiv* (Tutkimus musiikkikasvatuksen käytännöistä normikriittisestä näkökulmasta, 2022) Linnea Hjerpe toteaa, että taideopetuksen pedagogeilla on yleisesti ottaen reflektointikykyä, sosiaalista vastuuntuntoa, emotionaalista pätevyyttä ja sitoutunutta pedagogiikkaa. Hän kuitenkin jatkaa, että tasa-arvo- ja

osallisuuskysymyksiä käsittelevä opetus on ollut korkeakoulutasolla vähäistä ja puuttui joidenkin opettajien koulutuksesta kokonaan. Aikapaineet, resurssien puute, mukautuvuus sekä keskustelun ja tuen puute korkeakoulussa ovat esteenä edistymiselle kohti tasa-arvoisempaa taideopetusta. *Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi* -raportissa puolestaan korostetaan, että hyvistä aikomuksista huolimatta taide ei ole automaattisesti syrjimätöntä, vaan se voi tahattomasti vahvistaa syrjiviä käytäntöjä esimerkiksi lahjakkuutta, kehoa tai sukupuolta koskevien käsitystemme kautta. Tietoa tuottava ja musiikkikulttuurien sosiaalista ja ympäristöön liittyvää oikeudenmukaisuutta edistävä tutkimusorganisaatio Suoni nostaa verkkosivuillaan (suoni.fi) esiin monia esimerkkejä sukupuolten eriarvoisuudesta ja valkoisuudesta suomalaisessa perinteisessä musiikkikulttuurissa.

1.3 Mitä saavutettavalla ja tasa-arvoisella taidekasvatuksella tarkoitetaan?

Suomalainen taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön järjestelmä toimii julkisen sääntelyn ja rahoituksen alaisuudessa, mikä asettaa erityisiä vaatimuksia tasa-arvolle ja saavutettavuudelle. Aikaisempien tutkimusten mukaan taideopetuksen tarjonnassa ja saavutettavuudessa on kuitenkin merkittäviä eroja oppilaan asuinalueen, sosioekonomisen aseman, sukupuolen ja iän mukaan. *Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi* -raportin (Westerlund ym. 2016) mukaan perheen sosioekonominen tausta asettaa lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan jo ennen kouluikää sekä yleisten oppimisedellytysten ja koulumenestyksen että koulun ulkopuolisten aktiviteettien, kuten taideharrastusten, osalta. Lasten ja nuorten mahdollisuudet toteuttaa potentiaaliaan ovat pitkälti sidoksissa heidän perheidensä koulutus- ja tulotasoon.

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen tavoitteena on lisätä tasa-arvoa ja saavutettavuutta taideopetuksessa, ja tässä raportissa tarkastellaan toiminnan nykytilaa ja sitä, miten hyvin onnistumme tehtäväs-

sämme. On tärkeää selvittää, mitä saavutettavuudella ja tasa-arvolla tarkoitetaan tässä yhteydessä. Hyvä saavutettavuus muodostuu kokonaisuudesta, jossa taidekasvatukseen osallistumisen esteet on minimoitu tiedonsaannin, taloudellisten olosuhteiden, fyysisen ympäristön, esteettömyyden, eriaistien käytön, sosiaalisen aseman ja tietämyksellisten edellytysten osalta. Saavutettavuus voidaan myös jakaa eri näkökulmiin: pedagoginen, oppilaiden/opiskelijoiden, yhteiskunnallinen ja tutkijoiden näkökulma. Marja-Leena Juntunen ja Sanna Kivijärvi (2019, s. 70) tiivistävät saavutettavuuden seuraavasti: ”Saavutettavuus on ihmisten erilaisten tarpeiden huomioon ottamista ja yhdenvertaisuuden edistämistä: hyvä saavutettavuus lisää osallistumisen mahdollisuuksien yhdenvertaisuutta.

Taiteen perusopetuksen saavutettavuus merkitsee kaikkien, etenkin lasten ja nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua toimintaan.”

SKAPA-hankkeen toinen avainsana on tasa-arvo. Lasten ja nuorten taidekasvatuksen yhteydessä tämä tarkoittaa esimerkiksi yhdenvertaisuutta lain edessä eli sitä, että kaikilla ihmisillä on poliittisesta, sosiaalisesta tai taloudellisesta taustastaan riippumatta yhtäläinen arvo ja heitä kohdellaan yhdenvertaisesti. Opetushallitus toteaa *Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa*, että taiteen perusopetus rakentuu ihmisoikeuksien, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja kulttuurien moninaisuuden kunnioitukselle. Yhdenvertainen taidekasvatus mahdollistaa kaikkien lasten ja nuorten osallistumisen taidekasvatukseen taustasta tai erityistarpeista riippumatta. Viittaamme siis osittain samaan asiaan, kun puhumme saavutettavuudesta ja tasa-arvosta taideopetuksessa. Asian voisi ehkä nähdä näin: jos julkinen taideopetus perustuu tasa-arvoon, sen pitäisi olla saavutettavaa.

1.4 Mahdollisuuksista ja ratkaisuista

Svenska kulturfondenin kuuden miljoonan euron investointi strategiseen aloitteeseen, jolla paranne-

taan lasten ja nuorten taidekasvatuksen edellytyksiä, kertoo vahvoista investointiperusteista. Tämä todetaan selvästi tämän raportin johdannossa. Kun tilaisuus on otollinen, se kannattaa hyödyntää asioiden kehittämiseksi. Kestävä muutos edellyttää perusteellista tutkimusta, mutta myös aikaa ja resursseja. Onnistumisen avaintekijä on laajasti hyväksytty yleinen mielipide, joka on sitoutunut lasten ja nuorten tasapuolisen ja saavutettavan taideopetuksen prosessiin.

Kulttuurihyvinvointiin kohdistuvien toimien vaikutukset näkyvät vasta pitkällä aikavälillä. Tämä voi olla syy siihen, miksi toiminnan rahoittamiseen ei ole vielä löydetty kansallista ratkaisua. Avain pysyvän rahoituksen aikaansaamiseksi on kulttuurihyvinvoinnin sisällyttäminen hyvinvointisuunnitelmiin, toimintasuunnitelmiin ja strategioihin. Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen on puolestaan sisällytettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien, kuntien ja palvelujen ostajien talousarvioihin.

Laajennetussa hyvinvoinnin huomioivassa lähestymistavassa taide nähdään yhä useammin osana sosiaali- ja terveyspalveluja. Tutkijat puhuvat esimerkiksi yhteisötaiteesta eli taiteesta, jossa taiteilijat tekevät yhteistyötä eri ryhmien kanssa. Kansainvälisesti yhteisötaide jaetaan useisiin suuntauksiin, jotka vaihtelevat esteettisesti, eettisesti ja poliittisesti. Sosiaali- ja terveyspalveluissa tarvitaan työnkuvia kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi. Kulttuurihyvinvoinnin toimintamallit on kiinnitettävä rakenteisiin ja niitä on tuettava johdon toimesta, jotta ne juurtuisivat. Taiteella on kuitenkin myös itseisarvo. On tärkeää, että lapsille ja nuorille annetaan mahdollisuus nauttia taiteesta ja kokea luomisen iloa.

Kansainvälisen ja kotimaisen tutkimuskirjallisuuden valossa on selvää, että perinteinen käsitys taiteesta ja taidekasvatuksesta on muuttumassa. Uusien käsitteiden syntyminen on merkki siitä, että aiemmat lähtökohdat eivät riitä tarkasteltaessa taiteen ja taidekasvatuksen uusia toimintamalleja, jotka syntyvät usein eri alojen rajapinnassa. ArtsEqual-tutkimus keskittyy erityisesti uudenlai-

seen ammattikuntien rajat ylittävään, taiteelliseen ja tieteelliseen hybriditoimintaan, sen vaikutusten kriittiseen tarkasteluun sekä uusien käsitteiden tuottamiseen ja vakiinnuttamiseen. Tavoitteena on löytää tutkimuksellisia kriteereitä sille, miten taide ja taidekasvatus voisivat kaikkien saatavilla olevina peruspalveluina systemaattisesti ja tasapuolisesti vahvistaa hyvinvointia ja kestävä kehitystä sekä tukea luovien, sitoutuneiden ja vastuuntuntoisten kansalaisten kehittymistä Suomessa. Kuten edellä olemme tuoneet esiin, lasten ja nuorten taideopetuksen aseman ja toimintaedellytysten vahvistaminen on täysin yhteiskunnan edun mukaista.

Luvussa 2 kuvataan raportin tarkoitus ja kysymykset ja luvussa 3 työmenetelmät ja analyysiaineisto. Luvussa 4 esitellään raportin tulokset, ja luvussa 5 tehdään yhteenveto raportista ja esitetään toimenpideehdotuksia.

Pietarsaari, syyskuu 2023

Bo-Anders Sandström, tutkija

Martin Nybacka, ulospäin suuntautuvasta toiminnasta vastaava

Ida-Maria Rak, ulospäin suuntautuvasta toiminnasta vastaava

2 Raportin tarkoitus ja kysymyksiä

Aiempien tutkimustulosten perusteella tässä raportissa lähdetään olettamuksesta, että lasten ja nuorten taidekasvatus ei ole riittävän tasa-arvoista ja saavutettavaa. Mutta miksi näin on? Mitkä rakenteet ja mekanismit aiheuttavat eriarvoisuutta taidekasvatuksessa? Millaista taideopetusta ja taidekasvatusta Pietarsaaren alueella tulisi kehittää tasa-arvon, osallistumisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi? Näihin kysymyksiin vastaaminen on tärkeää, koska näyttöön perustuvat päätökset ovat välttämättömiä uusien toimintamallien kehittämiseksi. Tämän raportin tarkoituksena on tutkia taideopetuksen saavutettavuutta ja sitä ympäröiviä rakenteita sekä luoda kuva siitä, mitä Pietarsaaren alueen koulutuksesta vastaavat tahot, virkamiehet, poliitikot, lapset ja nuoret, vanhemmat ja suuri yleisö ajattelevat taidekasvatuksen saavutettavuuteen ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä. Tämä johtaa raportin kahteen yleiseen kysymykseen:

1. Minkälaisia ovat taideopetuksen saavutettavuus ja sitä ympäröivät rakenteet Pietarsaaren alueella tällä hetkellä?
2. Mitä me voimme tehdä Pietarsaaren alueella lisätäksemme taideopetuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa?

Tapaamisissa koulutuksesta vastaavien tahojen, virkamiesten ja poliitikkojen kanssa on käsitelty muun muassa organisaatiomalleja, toimintamalleja, taidetarjontaa, henkilöstöä, saavutettavuutta, tasa-arvoa, rahoitusta ja yhteistyötä. Kohtaamisissa lasten ja nuorten, aliedustettujen ryhmien, heidän huoltajiensa ja suuren yleisön kanssa on keskitytty kohderyhmän ajatuksiin, toiveisiin ja odotuksiin taideopetuksesta. Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön kanssa käydyissä keskusteluissa ja kyselyissä on kysytty taidevierailuista ja keskusteltu niihin liittyvistä prosesseista. Onko vierailuihin liittyviä erityisiä haasteita, osallistuvatko kaikki lapset, jos eivät osallistu, miksi, miten vierailuja voisi parantaa?

3 Materiaalit ja menetelmät

Tämän raportin ensisijainen analyysiaineisto koostuu haastatteluista, kyselyistä, nauhoitetuista paneeli- ja muista keskusteluista, kokouksista ja post-it-muistiinpanoista. Lähestymistavat raportin kysymyksiin ja aiheisiin vastaamiseksi on jaettu laadullisiin ja määrällisiin menetelmiin. Raportin kysymysten perusteella määrällinen aineisto tuottaa johtopäätösten tekemiseen tarvittavat luvut, kun taas laadullinen aineisto tarjoaa suhteiden ymmärtämiseen tarvittavat yksityiskohdat ja syvyyttä. Toisin sanoen määrälliset tiedot antavat hyvän kokonaiskuvan, kun taas laadulliset tiedot lisäävät yksityiskohtia ja voivat yksilöidä tuloksia. Tavoitteena on tuottaa monipuolista tietoa, jonka avulla raportin pääkysymyksiin voidaan antaa vastauksia.

3.1 Haastattelut ja kyselyt

Talvella 2023 alkaneet haastattelut jaettiin osiin eri kohderyhmien ja vaiheiden perusteella. Ydinryhmä on Pietarsaaren alueen koulutuksesta vastaavat tahot, jotka tarjoavat taideopetusta lapsille ja nuorille heidän vapaa-ajallaan. Tämä ydinryhmä tavoittaa suurimman osan lapsista ja nuorista, ja se on tämän raportin kannalta ensisijainen kohderyhmä. Haastateltavat, joihin otettiin yhteyttä helmikuussa 2023, ovat viiden kansalaisopiston viisi rehtoria ja opettajaa/hallinto henkilöstöä sekä kaksi taiteen perusopetuksesta vastaavan oppilaitoksen rehtoria.

Raportin tarkoituksen osalta toinen kohderyhmä ovat seudun taidealan ammatilliset koulutusohjelmat, joita tarjoavat Yrkesakademin ja Novia. Haastateltavina ovat Yrkesakademin opettajat ja Novian johtaja. Heihin otettiin yhteyttä helmikuussa 2023.

Kaikille osallistuville sidosryhmille kerrottiin kirjeitse SKAPA-hankkeen tarkoituksesta ja kysyttiin heidän halustaan osallistua haastatteluun ja kyselylomakkeen toteutettavaan kartoitukseen.

Haastattelukysymykset (liite 1) ja kyselylomakkeet (liite 2), jotka oli jaoteltu viiteen pääalueeseen, lähetettiin ehdotettujen haastattelupäivämäärien kanssa etukäteen.

Haastattelukysymykset, pääalueet:

1. esittely, organisaatio
2. käsitteet ja toimintamalli
3. henkilöstö
4. saavutettavuus ja tasa-arvo
5. talous ja yhteistyö

Haastatteluihin varattiin puolitoista tuntia, ja ne tehtiin haastateltavien työpaikoilla helmi–huhtikuun välisenä aikana. Haastateltavat olivat etukäteen antaneet suostumuksensa haastattelujen nauhoittamiseen. Haastattelut suoritti tutkija.

Haastattelujen pohjana käytettiin etukäteen lähetettyjä kysymyksiä ja kyselylomakkeita, mutta myös jatkokysymyksiä esitettiin. Ennakkoon lähetetyn kyselylomakkeen ideana on välttää ajan kuluttaminen sellaisten tietojen keräämiseen, joita voisi olla vaikea saada haastatteluhetkellä.

Kolmas ja tärkeä kohderyhmä raportin kannalta ovat varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen edustajat. Yhteistä tälle ryhmälle on se, että he harjoittavat julkista toimintaa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Mukana oli myös koko hankealueella toimiva Harrastamisen Suomen malli. Yhteistä tälle ryhmälle on se, että se tavoittaa lähes kaikki lapset ja nuoret, ja koska taideopetus on osa toimintaa, se on raportin kannalta strategisesti tärkeä. Prosessi oli samanlainen kuin ydinryhmän prosessi, eli se alkoi tiedottamalla SKAPA-hankkeen tarkoituksesta ja tavoitteista kirjeitse ja kysymällä kiinnostuksesta kokoontua keskustelemaan. Myös tälle ryhmälle lähetettiin kysymyksiä etukäteen (liite 3), mutta prosessi muistutti enemmän puolistrukturoituja haastatteluja tai jopa tutkijan aloittamia keskusteluja. Tapaamiset pidettiin helmikuun ja toukokuun 2023 välisenä aikana.

Pietarsaaren alueella on myös vahva kolmas sektori, joka tarjoaa taideopetusta lapsille ja nuorille, mutta tämä ryhmä jätettiin aikataulusyistä selvityksen ulkopuolelle.

3.2 Paneelit, keskustelut ja kokoukset

Yksi SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen asetama tavoite on luoda näkyvyyttä, tiedottaa ja osallistaa poliitikot ja suuri yleisö. Hankkeessa on koko ajan määrätietoisesti kerätty tietoa raporttia varten esimerkiksi paneelikeskustelujen ja pop-up-tapahtumien yhteydessä.

Verkostoituminen eri SKAPA-hankkeiden välillä ruotsinkielisessä Suomessa on myös johtanut tapaamisiin, jotka puolestaan ovat tuottaneet tietoa raporttia varten. Muita merkittäviä tapaamisia, joista on saatu arvokasta tietoa, ovat keskustelut Taiteen perusopetusliiton toiminnanjohtajan Viivi Seiralan ja Ruotsin kulttuurikoulujen neuvoston (Kulturskolerådet i Sverige) hallituksen varapuheenjohtajan Ella Kari Norbergin kanssa. Tähän luokkaan kuuluvat tiedot on kerätty maaliskuu–kesäkuussa 2023.

3.2.1 Paneelit

Toukokuussa 2023 järjestetyssä ”KulTour”-tapahtumassa järjestettiin paneelikeskusteluja aiheesta ”Taide ja kulttuuri hyvinvointina” (liite 4). ”KulTour” on Jakobstad Sinfonietta -yhtyeen ja Campus Allegron kulttuurin koulutusohjelman kiertue Pietarsaaren alueen viiteen kuntaan. Tapahtumaa on mainostettu monipuolisena ja vuorovaikutteisena kulttuurikiertueena. Tilaisuuksien aikana virkamiehet ja poliitikot keskustelivat eri aiheista sekä taiteesta ja kulttuurista moderaattoreiden Kaj Kunnaksen tai Antti Koivukankaan johdolla. Myös yleisö sai osallistua esittämällä kysymyksiä kunnan työntekijöille. Paneelikeskustelujen keskeisimpiä kysymyksiä olivat:

- Mikä on oma kokemuksesi taiteesta ja kulttuurista?
- Tiedätkö, kuinka paljon kuntasi panostaa nykyään taiteeseen ja kulttuuriin?
- Mitä myönteisiä vaikutuksia kuntasi voi saavuttaa panostamalla taiteeseen ja kulttuuriin?
- Miksi luovia taitoja korostetaan nykyään tärkeänä ominaisuutena liike-elämässä?
- Oletko valmis investoimaan enemmän taiteeseen ja kulttuuriin esimerkiksi alueellisten toimien kautta?

3.2.2 Post-it -laput

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen keväällä 2023 järjestämässä pop-up -tapahtumissa projektin tiimi pani esille kaksi julistetta, joissa oli yksi kysymys per juliste. Ensimmäinen kysymys oli ”Mitä taidemuotoja sinä harrastat?” ja toinen ”Mitä taide merkitsee sinulle?”.

Kysymysten aikana osallistujat saivat vastata erivärisillä ns. post-it-lapuilla. Kysymykset liittyivät hankkeen tavoitteisiin siten, että niillä kartoitetaan, mitä taidemuotoja alueella harjoitetaan, ja antaa myös tietoa siitä, mitä eri kuntien asukkaat pitävät taiteen harjoittamisen muotona. Toinen taiteen merkitystä koskeva kysymys oli luonteeltaan abstraktimpi ja siinä pyydettiin ihmisiä pohtimaan taidetta. Vastauksia saatiin eri-ikäisiltä ja eri taustoista tulevilta ihmisiltä.

3.3 Taidevierailut

Keväällä ja syksyllä 2023 SKAPA Jakobstadsregionen -hanke toteutti ns. taidevierailuja päiväkoteihin, esi-kouluihin ja kouluihin hankkeen viidessä kunnassa. Taidevierailut toteutti taidekasvattajaryhmä, jonka jäsenet edustivat erilaisia taustoja ja osaamisalueita. Ryhmäkoko oli enimmillään noin kymmenen lasta vierailua kohden. Kun hanke alkoi tammikuussa, laadittiin ensin taidevierailujen ohjelma. Tulos oli noin 45 minuutin mittainen ”taidekylpy” nimeltä

Labyrintin salaisuus (liite 5). Se oli uusi kokonaisuus, johon päiväkodit, esikoulut ja koulut voivat osallistua. Tähänastiset vierailut on suunnattu 4–6-vuotiaille lapsille, ja nämä vierailut jatkuvat suunnitellusti vanhempien ikäryhmien kanssa. Ohjelman kautta lapsilla on ollut mahdollisuus kokeilla eri taidemuotoja ja luoda tarinaa yhdessä ohjaajien kanssa vuorovaikutteisella tavalla. *Labyrintin salaisuus* oli toisin sanoen prosessi, jossa keskityttiin osallistamaan monitaiteelliseen kokemukseen, ja jossa lapset saivat vapaasti ilmaista omat mielipiteensä ja ajatuksensa taiteesta.

Labyrintin salaisuus -tapahtumaan osallistuminen antoi tietoa hankkeen kartoitusta varten muun muassa alueen taideopetuksen saatavuudesta ja aiheeseen liittyvistä näkemyksistä. Tämä tapahtui itse taidevierailujen aikana, mutta myös SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen ja lasten huoltajien välisen yhteydenpidon kautta ennen vierailuja. Lisätietoja tästä tiedonkeruusta on kohdassa 3.4, ”Verkkokysely”. Lisäksi päiväkotien ja koulujen johtajat ovat saaneet lomakkeen, johon he ovat täyttäneet omia pohdintojaan itse taidevierailusta ja siitä, miten se vaikuttaa kyseisessä paikassa jo olemassa olevaan toimintaan. Tästä lisää kohdassa 3.3.1, ”Kyselyomake henkilöstölle”. Kaikki tuotetut tiedot on käsitelty luottamuksellisesti, eikä osallistujia tunnusteta raportissa.

Labyrintin salaisuus luo satumaailman, jossa tapahtuu kaikenlaista. Aluksi osallistujat tutustuvat maailmaan ja osallistuvat sen rakentamiseen yhdessä ohjaajien kanssa. Tarinan ensimmäisen osan tarkoituksena on herättää kiinnostus ja luoda perusta jatkolle. Maailman rakentamisprosessia säestää rauhallinen taustamusiikki ja erilaiset äänitehosteet.

Ohjaajat selittävät lapsille, että tässä tarinassa lapset saavat itse päättää esimerkiksi siitä, mitä he syövät ja mitä ohjelmaa heillä on päivän aikana. Tässä vaiheessa lapsilta on jo kysytty, mitä he tekisivät, jos he saisivat tehdä, mitä haluavat. Erilaisia kysymyksiä esitetään lasten ajatteluprosessin edistämiseksi. Ohjaajat rohkaisevat lapsia pohtimaan ja tekemään aloitteita tarinan suhteen. Tarinaan sisältyy myös

jännittäviä hetkiä, kuten hirviön ilmaantuminen *Labyrintin salaisuuteen*. Musiikki ja äänitehosteet korostavat tarinan dramaattisempia hetkiä. Koko tarinan ajan lapsilla on mahdollisuus rakentaa maailmaa vuorovaikutteisesti ohjaajien kanssa. Näin tarina aktivoi luovaa ajattelua ja yhteistyötä. Tarinan aikana lapset liikkuvat omassa kuvitteellisessa maailmassaan, mutta samalla ohjaajat kuulevat, mitä lapset ajattelevat vapaa-ajastaan ja arjestaan. Kun itse tarina tulee päätökseen, taidevierailu jatkuu palautteen antamisella tarinan eri tapahtumista. Lapset tekevät ns. still-kuvia yhdessä ohjaajien kanssa. Ohjaajat käyttävät vierailun aikana kuultua musiikkia ja äänitehosteita ja antavat palautetta lasten kanssa. Lapset esimerkiksi leikkivät metsän hirviötä ja poimivat tarinassa esiintyvän taikasvin siemeniä. Tämän jälkeen vierailu jatkuu yhteisillä liikkeillä musiikin tahdissa, ja lapset pääsevät kokeilemaan eri soittimia. Tässä vaiheessa lapset yrittävät luoda musiikkia *Labyrintin salaisuus* -tarinassa järjestettyihin juhliin.

Lopuksi lapsia pyydetään laittamaan tarroja kuviin, jotka symboloivat eri taidemuotoja, kuten tanssia, musiikkia, sanataidetta, kuvataidetta ja teatteria. Lapsia kannustetaan miettimään, mitä taidemuotoa he haluaisivat kokeilla tai mikä taidemuoto on heidän suosikkinsa. Jos asia ei ole tullut esille aiemmin tarinassa, ohjaaja antaa palautetta ja kysyy lapsilta, mitä heille tulee mieleen, kun he kuulevat sanan taide ja mitä he haluavat tehdä. Taidevierailut ovat olleet siinä mielessä arvokkaita, että SKAPA Jakobstadsregionen -hanke on jättänyt jälkiä lasten arkeen, ja jokaisesta syntyneestä tarinasta on tullut oma ainutlaatuinen maailmansa. Vaikka jokainen tarina ja jokainen mielikuvitusmaailma on ollut ainutlaatuinen, SKAPA Jakobstadsregionen-hanke on esittänyt tietynlaisia kysymyksiä kaikille ohjelmaan osallistuneille ryhmille.

3.3.1 Kyselylomake henkilöstölle

Taidevierailujen aikana eri paikkojen henkilökunnalle annettiin lomake, johon he saivat kirjata omia ajatuksiaan vierailusta. Jotkut pystyivät täyttämään

lomakkeen heti, ja jotkut lähettivät pohdintansa projektin tiimille jälkikäteen. Kysymykset käsittelivät *Labyrintin salaisuus* -taidevierailun sisältöä, mutta myös lasten käyttäytymistä ja reaktioita vierailun aikana. Henkilökunnalle esitettyjä kysymyksiä olivat:

- Osallistuvatko kaikki lapset prosessiin? Jos ei, mikä mahtaa olla syy siihen?
- Onko tässä prosessissa jotain erilaista (lapsen käyttäytymisen kannalta) verrattuna päiväkodin arkeen? Jos kyllä, niin mitä?
- Miten kuvailisit omin sanoin lasten käyttäytymistä prosessin aikana?
- Muistuttaako taidevierailu *Labyrintin salaisuus* sinua muista päiväkodin toiminnoista? Vedä rohkeasti rinnastuksia vastaaviin toimintoihin ja kuvaile yhtäläisyyksiä ja/tai eroja.
- Huomasitko taidevierailun yhteydessä haasteita?
- Oliko taidevierailussa osia, jotka toimivat mielestäsi erityisen hyvin? Jos, niin mitkä niistä?
- Ehdotuksia tulevia taidevierailuja varten?

Taidevierailujen jälkeen henkilökuntaa pyydettiin kirjoittamaan ajatuksistaan ja toimittamaan tämä palaute tiimille. Kerätty tieto on järjestetty erilliseen dokumenttiin, johon on koottu myös ohjaajien huomiot.

3.3.2 Taidekasvattajien muistiinpanot

Labyrintin salaisuus -taidevierailun aikana ohjaajien tehtävä oli kirjata ylös lasten jakamat havainnot ja ajatukset. Kuten edellä mainittiin, tarinassa rakennetaan mielikuvitusmaailma, jossa lapsilla on mahdollisuus tehdä mitä haluavat. *Labyrintin salaisuuteen* osallistuneet ovat saaneet myös pohtia, mitä taide tarkoittaa. Taidevierailun keskeinen osio oli kysyä lapsilta, mitä he ylipäätään tykkäivät tehdä:

- Mitä tekisit, jos asuisit lasten maassa ja saisit tehdä ihan mitä tahansa?

- Mitä ajattelet, kun kuulet sanan taide?
- Mitä sinä tykkäät tehdä?

Osa ohjelman ohjaajien tehtävistä oli kirjata lasten pohdinnat ja ajatukset ylös jälkikäteen. Tiimi on tämän jälkeen käsitellyt aineistoa.

3.4 Verkkokysely

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen puitteissa on tuotettu verkkokysely, jossa on keskeisiä kysymyksiä hankkeen tavoitteista. Kysymykset olivat saatavilla kolmella eri kielellä, ruotsiksi, suomeksi ja englanniksi, verkko-osoitteessa skapa.blankett.fi. Tiimi laati kyselyn, jotta olisi mahdollista saada käsitys taideopetukseen osallistumisesta sekä mielipiteitä ja ehdotuksia sen kehittämiseksi alueen eri kunnissa. Kyselyn julkaiseminen verkossa on hyödyllistä, koska sillä voidaan tavoittaa tehokkaasti useita henkilöitä lyhyessä ajassa. Haittapuolena on se, että vastaukset eivät välttämättä ole yhtä monipuolisia kuin esimerkiksi keskusteluissa ja vuorovaikutuksessa lasten ja nuorten kanssa taidevierailuilla tai muissa pop-up-tapahtumissa. Verkkokyselyihin vastaaminen voi olla aikaa vievää ja mahdollisesti rajoittaa vastausten määrää. Kysymykset olivat seuraavat:

- Mitä taidemuotoja harrastatte ja/tai mihin osallistutte?
- Jos ette harrasta tai osallistu mihinkään taidemuotoon, miksi?
- Oletteko tyytyväinen opetustarjontaan kotiseudullanne?
- Miten taideopetusta voitaisiin mielestänne kehittää?

Aluksi kysymykset suunnattiin pääasiassa vanhemmille ja huoltajille, joiden lapset osallistuivat taidevierailuihin päiväkodeissa, esikouluissa ja kouluissa. Kyselyä mainostettiin taidevierailujen yhteydessä. Hankkeen myöhemmässä vaiheessa kysymykset muotoiltiin koskemaan yleisemmin taideopetusta, jotta vastaajia saataisiin mukaan vielä enemmän. Kyselyä on mainostettu useita kertoja

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen ensimmäisen vuoden aikana. Kyselyn kautta saadut vastaukset ovat sikäli arvokkaita, että niissä on jatkuvasti tullut esiin pohdintoja siitä, mitä osallistujat ajattelevat Pietarsaaren alueella tapahtuvasta taideopetuksesta.

3.5 Etsivää toimintaa

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen alkuvaiheessa on toteutettu etsivää toimintaa, joka koskee aliedustettuja ryhmiä. Tavoitteena on ollut kuulla tämän kohderyhmän ajatuksia taiteesta ja heidän toiveitaan taideopetuksen suhteen. Aliedustettuihin ryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret, joilla on erityistarpeita, maahanmuuttajatausta, toimintarajoitteisuutta ja sosioekonomisia haasteita, sekä heidän perheensä.

3.5.1 Yhteistyö erityisluokkien kanssa

Maaliskuussa 2023 SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen tiimi vieraili Kyrkostrands skolan ja Länsinummen koulun erityisluokissa arvioimassa yhteistyötä esityksessä *48 tuhatta mahdollisuutta*, joka toteutettiin kevättalvella 2023. Esityksen järjesti Wava-opisto. Esiintyjinä olivat Wava-opiston opiskelijat, kaksi ammattisirkustaiteilijaa sekä Kyrkostrands skolan ja Länsinummen koulun erityisluokkien oppilaita.

48 tuhatta mahdollisuutta oli nykysirkusesitys, jonka teemana olivat unelmat ja mahdollisuudet. Tuotannon tavoitteena oli herättää eksistentiaalisia kysymyksiä näiden teemojen ympärille ja antaa niiden ohjata luovaa prosessia, jossa eri taidemuodot kohtaavat ja tukevat toisiaan.

Hankkeessa pyrittiin luomaan aiempaa kokonaisvaltaisempia kokemuksia ammentamalla inspiraatiota nykysirkuksen taidemuodosta taiteellisenä ilmaisumuotona. Nykysirkuksen taika ja monialainen, moniaistinen ja vapaa ilmaisu resonoivat

täydellisesti Wava-opiston opetussuunnitelman ja taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman periaatteiden kanssa. Niihin on kirjattu rajat ylittävä toiminta ja monilukutaito. Taidemuotona nyky-sirkus tukee myös sosiaalista osallisuutta koskevaa kasvatustavoitetta. Sirkuksen perusarvo sosiaalisessa kontekstissa on se, että kaikki on mahdollista jokaisen yksilön ainutlaatuisten edellytysten pohjalta.

Esitysten jälkeen SKAPA Jakobstadsregionen -hanke vieraili mainittujen kahden koulun erityisluokissa ja arvioi prosessia yhdessä oppilaiden ja henkilökunnan kanssa. Heiltä kysyttiin esitystä edeltävistä harjoituksista ja siitä, mitä mieltä oppilaat olivat itse esityksestä. Vierailujen aikana oppilaiden osallistumista arvioitiin leikkien ja keskustelujen sekä

tuolien avulla, jotka esittivät kyllä-, ei-, ehkä- tai en tiedä -vastauksia. Länsinummen koulun vierailun aikana käytettiin sen sijaan arviointiviivaa, koska erityisluokan oppilaat tunsivat tämän menetelmän paremmin. Kun oppilaat olivat kertoneet kokemuksestaan, kysymyksiä suunnattiin opettajille ja henkilökunnalle, jotka työskentelevät erityisluokkien oppilaiden kanssa päivittäin. Henkilökunnalle esitetyt kysymykset koskivat sitä, miten he kokivat prosessin ja esimerkiksi millaista yhteistyö voisi olla tulevaisuudessa.

3.5.2 Uussuomalaiset

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeessa on käyty perusteellisia keskusteluja Pietarsaaren ja Kruunu-

pyyn eri organisaatioissa työskentelevien henkilöiden kanssa, jotka ovat päivittäin tekemisissä uussuomalaisten kanssa. Strategiana on ollut laatu määrän sijasta, ja siksi hankkeessa on käyty syvällisiä keskusteluja harvojen ihmisten kanssa pikemminkin kuin lyhyitä keskusteluja monien kanssa. Tähän mennessä on käyty syvällisiä keskusteluja viiden henkilön kanssa ja lyhyempiä keskusteluja noin kahdenkymmenen henkilön kanssa.

Keskustelujen pohjana käytettiin kahta A3-julistetta, joissa kysyttiin ”Mitä taidemuotoja harrastat?” ja ”Mitä taide merkitsee sinulle?”. Osallistujia pyydettiin vastaamaan kysymyksiin post-it-lapuilla ja keskustelemaan lisää ohjaajan kanssa taiteesta ja taiteen harjoittamisesta. Useimmat osallistujat tyytyivät kirjoittamaan post-it-lappuihin, mutta

joidenkin osallistujien kanssa syntyi pidempiä keskusteluja. Menetelmää käytettiin sekä keskusteluissa aliedustettuun ryhmään kuuluvien henkilöiden kanssa että niiden kanssa, jotka ovat päivittäin tekemisissä uussuomalaisten kanssa. Hyviä kontakteja on luotu muun muassa Pietarsaaren seudun Kotoutumisportin työntekijöihin, Kvarnen i Kronoby:n kieltenopettajiin ja Uudenkaarlepyyn kielikahviloihin sekä Folkhälsan -organisaatioon, jotka kaikki ovat suhtautuneet myönteisesti mahdolliseen yhteistyöhön tulevaisuudessa.

4 Tulokset

Tuloksia koskeva luku sisältää yhteenvedon ja tulokinnan sekä pohdintaa tulosten suhteesta alkuperäiseen ongelmaan ja kysymyksenasetteluun. Luvussa esitetyt tulokset perustuvat haastattelujen, kyselylomakkeiden, kokousten ja keskustelujen avulla kerättyjen vastausten analyysiin. Aineistosta poimittuja lainauksia käytetään havainnollistamaan osallistujien ajatuksia ja näkemyksiä.

Suuri osa tuloksista perustuu osallistujien mielipiteisiin ja kokemuksiin. Ajanpuutteen vuoksi joitakin osallistujia ei voitu ottaa mukaan tähän raporttiin. Toisin sanoen tulokset eivät ole täysin kattavia, mutta raportti antaa silti selkeän kuvan siitä, kuinka monta ihmistä tavoitamme, miltä taidetarjonta näyttää, miten toiminta on jäsennelty ja mitkä tekijät vaikuttavat taideopetuksen saavutettavuuteen ja tasa-arvoon Pietarsaaren alueella.

4.1 Pietarsaaren alueen koulutuksen sidosryhmät

Pietarsaaren alueella on runsas taideopetuksen tarjonta. Eri toimijat ovat kimmonneet perinteestä ja paikallisesta tarpeesta, mikä on sittemmin ohjannut heidän kehitystyötään ja heidän suhtautumistaan tehtäväänsä. Taaksepäin katsomalla on jossain määrin mahdollista ymmärtää sitä, miltä rakenteemme ja toimintamallimme näyttävät tänä päivänä.

1970-luvun peruskoulu-uudistus vaikutti osaltaan nykyisen taiteen perusopetusjärjestelmämme kehittämiseen. Tämä johtui siitä, että siirtyminen yhdeksänvuotiseen perusopetukseen vähensi taideaineiden opetusosuutta. Tässä ensimmäisessä kehitysvaiheessa oli luonnollista, että peruskoulun kaksi taideainetta, musiikki ja kuvataide, olivat myös ensimmäiset, joihin kehitettiin jäsenneltyä taideopetusta lasten ja nuorten vapaa-ajalla. Tämä antoi musiikille ja kuvataiteille ”etumatkaa”, joka varmasti vaikuttaa vielä nykyäänkin alueemme

tarjontaan. Tämän vahvistavat myös kohdassa 4.2 esitetyt tilastot.

Musiikilla on historiallisesti ollut vahva asema Suomessa, eikä Pietarsaaren alue ole poikkeus. Kaj Ahlsved kirjoittaa *Jakobstadsnejdens musikinstitut 40 år* (2014–2015) -julkaisussa, että Pietarsaaren orkesteri perustettiin jo vuonna 1960. Orkesteri toi mukanaan ammattimuusikoita ja tarpeen kouluttaa tulevia taitavia muusikoita. Tästä tuli perusta Pietarsaaren seudun musiikkiopistolle (nykyään Wava-opisto), joka perustettiin vuonna 1974. Mielenkiintoista musiikkiopistossa on se, että se oli alusta alkaen alueellinen. Vahva musiikkitoiminta, jonka juuret olivat orkesterissa, ja alueellinen instituutti olivat ratkaisevia tekijöitä, jotka johtivat päätökseen aloittaa musiikin ammatillinen koulutus Pietarsaarella vuonna 1985. Svenska Konservatoriet -niminen koulutusohjelma on kokenut monia uudistuksia ja muutoksia perustamisensa jälkeen, ja nykyään meillä on toisen ja kolmannen asteen ammatillista musiikkikoulutusta Campus Allegrossa Pietarsaarella. Musiikin vahva asema on varmasti vaikuttanut myös päätöksiin perustaa musiikinopettajan virat, jotka ovat edelleen olemassa Pedersören ja Kruunupyyn kansalaisopistoissa (KO).

Svenska konstskolan i Nykarleby perustettiin vuonna 1983. Koulu toimi Uusikaarlepyyssä vuoteen 2012 asti, jolloin toiminta, jota oli jo jonkin aikaa järjestetty Novian yhteydessä, siirtyi hiljattain rakennettuun Campus Allegroon Pietarsaareen. Koulua ei pidä sekoittaa Uudenkaarlepyyn lasten ja nuorten taidekouluun, Nykarleby konstskola för barn och unga eli Konstis, jota ylläpitää Uudenkaarlepyyn Arbis. Konstis syntyi 1990-luvulla muun muassa Leif Strengellin johdolla. Leif opetti Svenska konstskolan i Nykarlebyssä, joten taidekoulun perustaminen oli varmasti osasy siihen, että kaupunki sai myös lasten ja nuorten taidekoulun, jossa on opetussuunnitelmaan perustuvaa toimintaa.

Svenska konstskolan i Nykarlebyn muuttaessa Pietarsaareen vuonna 2012 tuli notkahdus, mutta Konstiksessa pääsee pitkälle.

Konstis on hyvä esimerkki pitkäjänteisestä opetussuunnitelmapohjaisesta lasten ja nuorten taideopetuksesta, jota järjestetään valtion rahoituksella vapaan sivistystyön puitteissa.

Mutta myös muut taidemuodot ovat kehittyneet eri konteksteissa Pietarsaarella, mikä vaikuttaa alueen nykyiseen opetustarjontaan. Merkittävä panostus alueemme teatteriin tehtiin vuonna 2010, kun SÖU (Svenska Österbottens Ungdomsförbund, maakunnan nuorisoyhdistysten liitto) käynnisti *Teaterkonst i Österbotten* -hankkeen. Hanke toimi teatteritaiteen perusopetuksen verkostona ruotsinkielisellä Pohjanmaalla, mikä sai monet kansalaisopistot laatimaan opetussuunnitelmia. Näin tapahtui myös Pietarsaaren alueella. Tavoitteena oli rakentaa opettajien, koulutuksen järjestäjien ja opiskelijoiden verkosto, jolla pyrittiin tarjoamaan teatteritaiteen perusopetusta siellä, missä sitä ei aiemmin ollut. Hankkeen tuloksena esimerkiksi Pedersören kansalaisopistolla on vankka teatteritaiteen opetussuunnitelma, jonka Pedersören kunnan kulttuurilautakunta hyväksyi 17. kesäkuuta 2010. On epäselvää, onko verkosto edelleen aktiivinen. Joka tapauksessa hankkeen verkkosivusto teaterkonst.fi ei näytä olevan toiminnassa. Teatteri osana alueen lasten ja nuorten taideopetusta on varmasti saanut vaikutteita myös vahvasta revyperinteestä.

4.1.1 Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetusta järjestetään koulun ulkopuolella lapsille ja nuorille ensisijaisesti osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Sitä järjestävät Pietarsaaren alueella Wava-opisto ja Keski-Pohjanmaan konservatorio.

Wava-opistossa lapset, nuoret ja aikuiset voivat opiskella opetussuunnitelman mukaisesti musiikkia, kuvataidetta, tanssia ja teatteria. Lisäksi tarjoamme musiikkia pikkulapsille musiikkileikkikoulussa sekä projektiluonteisia sanataidetunteja. Vaikka suurin osa opiskelijoistamme on lapsia ja nuoria, tarjoamme myös

aikuisille mahdollisuuden ottaa tunteja lahjakkaiden opettajiemme kanssa yksilöllisesti, yhteisissä tai kuoroissa instituutin avoimen osaston kautta. (wavainstitutet.fi)

Wava-opisto on Pietarsaaren ylläpitämä ja Pietarsaaren, Luodon, Uudenkaarlepyyn ja Pedersören välisen sopimuksen mukainen. Sopimus kattaa musiikin ja tanssin. Kuvataidetta ja teatteria tarjotaan vain Pietarsaarella, sillä muut kunnat eivät osallistu näiden alojen rahoitukseen. Käytännössä kuitenkin koko alueen lapset ja nuoret osallistuvat jonkin verran Wava-opiston kuvataiteen ja teatterin opetukseen. Pieni määrä Kruunupyyn lapsia ja nuoria osallistuu Wava-opiston toimintaan erillisillä sopimuksilla. Wava-opisto tarjoaa myös sanataidetta projektimuotoisesti koko alueen lapsille ja nuorille. Sanataide ei tällä hetkellä noudata opetussuunnitelmaa, mutta tavoitteena on luoda opetussuunnitelmapohjaista toimintaa yleisen oppimäärän mukaisesti.

Keski-Pohjanmaan konservatorio järjestää Kokkolassa musiikin ja tanssitaiteen perusopetusta, ja sillä on Kruunupyyn kanssa sopimus, jonka mukaan lapset ja nuoret voivat opiskella konservatoriossa. Kruunupyysä on myös jonkin verran fyysistä läsnäoloa, mutta se on riippuvainen opettajaresursseista. Konservatorio ei ole kaksikielinen, joten opetusta ruotsin kielellä ei voida taata.

Sekä Wava-opistoon että Keski-Pohjanmaan konservatorioon viitataan tässä raportissa virallista taideopetusta antavina organisaatioina. Wava-opisto on eräänlainen hybridiorganisaatio, joka saa valtionosuuksia laajaan oppimäärään perustuvaan tuntiopetukseen ja kunnan tukea yleiseen oppimäärään perustuvaan opetukseen. Keski-Pohjanmaan konservatorio, joka toimii laajan oppimäärän mukaisesti, on tukiyhdistyksen ylläpitämä ja eroaaiten Wava-opistosta, joka on kunnallinen oppilaitos.

4.1.2 Vapaa sivistystyö

Suuri osa alueen lapsille ja nuorille suunnatusta taideopetuksesta tarjotaan ns. vapaan sivistystyön puitteissa. Kaikissa kunnissa on viisi kansalais- tai työväenopistoa lukuun ottamatta Luotoa, jolla on sopimus Pietarsaaren ruotsinkielisen työväenopiston (Jakobstads Svenska Arbetarinstitut, Arbis) kanssa. Jako työväenopistoihin ja kansalaisopistoihin on vanha perinne ja liittyy kunnan asemaan. Jos opisto sijaitisi kaupungissa, sen luonnollinen nimi oli työväenopisto, kun taas maaseutukunnassa instituutin nimi oli kansalaisopisto.

Vapaan sivistystyön koulutuksilla edistetään yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Koulutusten tavoitteena on edistää myös ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia. (Opetushallitus)

Pietarsaassa on ruotsinkielisen työväenopiston lisäksi Pietarsaaren suomenkielinen työväenopisto, alueen ainoa suomenkielinen kansalaisopisto. 6. helmikuuta 2023 tehtiin päätös Pietarsaaren kansalaisopistojen ja Wava-opiston yhdistämisestä, mikä tuo mukanaan rakenteellisia muutoksia, jotka voivat vaikuttaa koko alueeseen ja tietenkin SKAPA-hankkeeseen.

Arbisiin tullessasi sinulla on unelma.

Kruunupyyn kansalaisopisto perustettiin vuonna 1891, ja se on sikäli erityinen, että sen toimintaa hallinnoi Kvarnen-kuntayhtymä (Kvarnen samkommun), ja sen toimisto sijaitsee Kruunupyyn kansalaisopistossa (Kronoby folkhögskola).

Pedersören kansalaisopisto aloitti oman toimintansa vuonna 1981, aiemmin Pedersöressä oli toimintaa, jota hallinnoi Jakobstads Arbis.

Pedersöressä toimijan nimi on Pedersöre medborgarinstitut (Pedersören kansalaisopisto), kun taas Uudenkaarlepyyn vastaava on nimeltään Nykarleby Arbis.

Uudenkaarlepyyn Arbis viettää tänä vuonna 60-vuotisjuhliaan, aloitimme 30. syyskuuta 1963. Taideaineet, kuten tanssi, musiikki, kuvataide ja käsityöt ovat olleet Arbisin ohjelmassa alusta lähtien, mutta tuolloin pääasiassa aikuisille ja nuorille aikuisille.

Lasten ja nuorten taideopetuksen tarjonta alueella vaihtelee jonkin verran kunnittain ja vuosittain, mutta kuvataiteen, tanssin, käsityön, musiikin ja teatterin kaltaiset taidemuodot ovat edustettuina. Kohdassa 4.2 tarkastellaan tarkemmin alueen kansalaisopistojen tarjontaa.

Rakenteeltaan alueen kansalaisopistojen taideopetus on epävirallista. On joitakin poikkeuksia, joissa toiminta on lähellä virallista taideopetusta, ja aika ajoin on tehty joitakin hyvin kunnianhimoisia yrityksiä järjestää taiteen perusopetusta alueen vapaan sivistystyön puitteissa pitkällä aikavälillä. Vapaan sivistystyön toimijoilla on automaattisesti lupa järjestää taiteen perusopetusta valtionosuusrahoituksella, mutta tämäkin edellyttää merkittäviä investointeja, koska toiminta on lakisääteistä ja opetussuunnitelmaperusteista.

4.1.3 Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulut

Kaikissa viidessä kunnassa merkittävä osa taidekasvatuksesta annetaan varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen kautta.

Tärkein vahvistettava ja kehitettävä alue Suomessa on taideaineet.

Perinteisten taideaineiden, kuvataiteen ja musiikin, opetuksen lisäksi on pyritty edistämään muita taideaineita kuntien kulttuuriopetussuunnitelmien kautta. Kulttuurialan opetussuunnitelmia, joita kunnasta riippuen saatetaan kutsua eri nimillä, on tällä hetkellä käytössä kaikissa kunnissa Pietarsaarta lukuun ottamatta.

Koulujen kulttuuriopetussuunnitelmilla varmistetaan, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on samat mahdollisuudet kokea ja harjoittaa taidetta ja kulttuuria.

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus tavoittavat lähes kaikki Pietarsaaren alueen lapset ja nuoret.

Lukioita on kaikissa kunnissa paitsi Luodossa. Lukiot tarjoavat kuvataide- ja musiikkiopetusta. Jakobstads gymnasium on alueen ainoa lukio, joka tarjoaa kuvataide- ja musiikkilinjonsa kautta suuntautumista taideaineisiin. Varsinaisesta taidelukiosta, joka saisi valtion rahoitusta, ei kuitenkaan ole kysymys.

Teemme yhteistyötä maantieteen, biologian ja äidinkielen oppiaineiden kanssa arkkitehtuurin, ympäristön, ekologisen ajattelun, muotoilun ja runouden aloilla.

4.1.4 Harrastamisen Suomen malli

Toinen lasten ja nuorten tarpeiden mukaista taidekasvatusta tarjoava ja alueella toimiva taho on Harrastamisen Suomen malli. Se käynnistyi syksyllä 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön aloitteesta tavoitteenaan antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus harrastaa koulupäivän yhteydessä maksutta ja siten lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia. Harrastamisen Suomen malli tarjoaa lasten toiveiden mukaista harrastustoimintaa, ei pelkästään taideopetusta.

Huijaammeko lapsia, jos tarjoamme 80 erilaista harrastusmahdollisuutta?

Harrastamisen Suomen malli tarjoaa alueelle laajan valikoiman taideharrastuksia, ja sitä tulisi pitää tässä yhteydessä voimavarana.

4.1.5 Ammatillinen koulutus

Pietarsaaren alue on siinä mielessä ainutlaatuisessa asemassa, että kaksipuolinen ruotsinkielinen

ammatillinen koulutus sijaitsee Campus Allegrossa Pietarsaassa. Yrkesakademin järjestää toisen asteen koulutusta musiikin ja visuaalisen tuotannon aloilla. Novia sen sijaan järjestää kolmannen asteen koulutusta taiteen, valokuvauksen, muotoilun, musiikin ja esittävien taiteiden aloilla. Ammatillisten koulutusohjelmien ja Campus Allegron merkitystä alueen taiteen ja kulttuurin kehittämiseksi ei voi yliarvioida. Henkilökunnasta, opiskelijoista, materiaaleista, teknologiasta, kehittämisryhmiä jne. koostuvien resurssien kokonaismäärä hyödyttää koko aluetta konserttien, taidetapahtumien, hankkeiden sekä kouluttajien saatavuuden ja kehitys- ja yhteistyömahdollisuuksien kautta. Tämä vaikuttaa luonnollisesti alueen lasten ja nuorten taidekasvatukseen tarjontaan ja siten myös sen saavutettavuuteen.

4.1.6 Kolmas sektori ja vapaa kenttä

Pietarsaaren aluetta rikastuttaa myös aktiivinen ja asiantunteva kolmas sektori. Siihen kuuluvat yksityiset toimijat, yhdistykset, järjestöt, seurakunnat ja yhteisöt. Kohdassa ”Taideopetus Pietarsaaren alueella” (liite 6) luetelluista toimijoista yksikään ei tarjoa virallista taideopetusta, ja toisinaan on vaikea määritellä tarkasti, voidaanko toiminta laskea taideopetukseksi. Tämä ei kuitenkaan vähennä kolmannen sektorin merkitystä alueella. Musiikkiopetusta tarjoavat esimerkiksi alueen seurakunnat ja Jepuan nuoriso-orkesteri (Jeppo Ungdomsorkester), ja voimisteluseurat tarjoavat tanssikursseja. Alueen teatteriyhdistykset tarjoavat lapsille ja nuorille monia mahdollisuuksia kehittää teatteritaitojaan, ja kuvataideyhdistykset ja kerhot järjestävät kuvataidetoimintaa.

4.2 Taiteen tarjonta ja taidekäsitkset

Voidakseen argumentoida taideopetuksen saatavuutta koskevan kysymyksen puolesta ja ehdottaa siihen muutoksia on tunnettava luvut. Svenska kulturfonden sijoittaa strategisen SKAPA-

hankkeensa kautta rahaa siihen, että yhä useammat lapset ja nuoret pääsevät osallistumaan monipuoliseen opetukseen. Perusteluna on, että taideopetuksen myönteisten vaikutusten pitäisi tavoittaa useampia ihmisiä. Muutoin vaarana on, että rakennamme yhteiskuntaa, joka koostuu A- ja B-luokan kansalaisista, mikä johtaa polarisaatioon.

Kulturfonden keskittyy SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen tavoin vapaa-ajalla tarjottavaan taideopetukseen. Mutta miten määritellään riittävä määrä lapsia ja nuoria Pietarsaaren alueen taideopetuksessa? Yksi tapa on verrata Pietarsaaren alueen osallistujien prosenttiosuutta koko maan lukuihin. Tiia Luoman *Taiteen perusopetus 2020* -raportin (2020) mukaan Suomessa taiteen perusopetukseen osallistui vuonna 2019 noin 128 000 lasta ja nuorta. Tämä vastaa noin 17,5 % maamme 7–18-vuotiaista lapsista. Tässä luvussa ei ole huomioitu epäviralliseen taideopetukseen osallistuvia lapsia ja nuoria, joten todellinen luku kansallisella tasolla on korkeampi. Toinen taidetarjontaan liittyvä kysymys, johon tässä raportissa otetaan kantaa, on taidemuotojen määrä Pietarsaaren alueella ja niiden välinen prosentuaalinen jakautuminen. Tässä yhteydessä on vaikeampi tehdä valtakunnallista vertailua, koska käytettävissä olevat luvut eivät ole tarkkoja ja lisäksi kunnat ja alueet ovat erilaisia. Jos mitataan oppilaitosten määrää valtakunnallisesti ja mitä ne tarjoavat, kolme suurinta taidemuotoa ovat musiikki (32 %), kuvataide (22 %) ja tanssi (18 %).

4.2.1 Taideopetuksen saatavuus nykytilanteessa

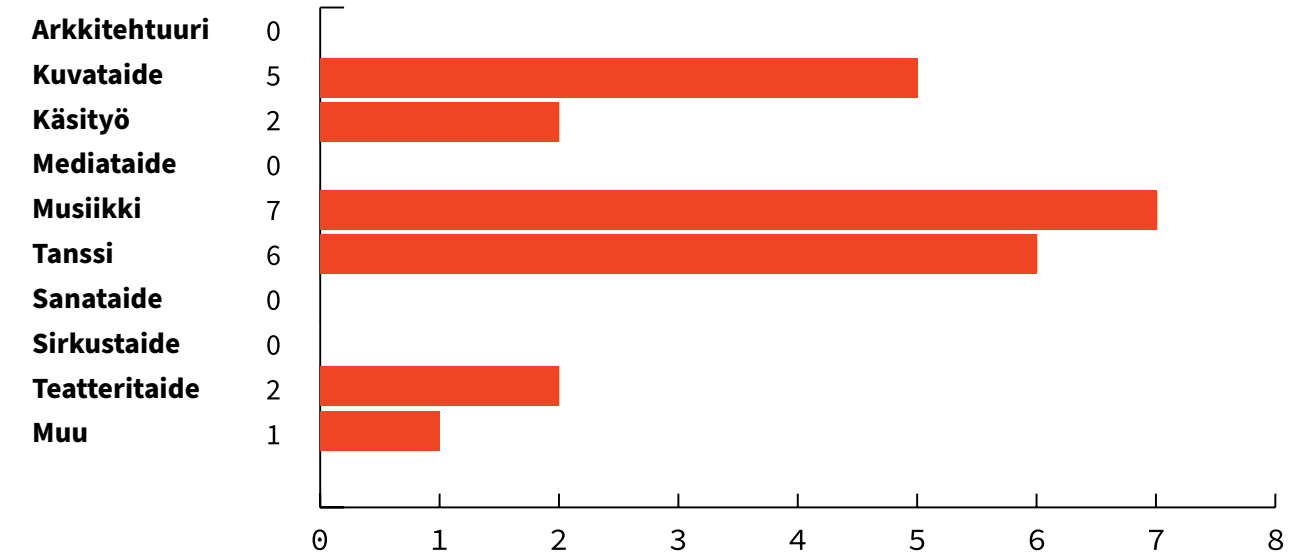
Pietarsaaren alueen tärkeimmät toimijat lasten ja nuorten vapaa-ajan taideopetuksen kannalta ovat viisi kansalaisopistoa ja Wava-opisto. Myös Keski-Pohjanmaan konservatorio kuuluu tähän kategoriaan, mutta sen toiminta tavoittaa Kruunupyyn kanssa tehdyn sopimuksen kautta alueella vain 15 oppilasta. Yhteensä toimijat tavoittavat noin 1525 lasta ja nuorta.

Ylivoimaisesti eniten lapsia ja nuoria on Wava-opistossa, jossa on 800 oppilasta. On syytä huomata, että luku 1525 on arvio, sillä kansalaisopistoissa on kursseja, joiden osallistujat ovat eri-ikäisiä. Ainoa tapa selvittää, kuinka monta lasta ja nuorta osallistuu joidenkin kansalaisopistojen toimintaan, olisi laskea heidät käsin, mikä on liian aikaa vievää. Lisäksi kansalaisopistojen oppilaat voivat olla myös Wava-opiston oppilaita ja päinvastoin, mikä antaa epätarkan kuvan tavoitettujen lasten ja nuorten määrästä. Luku 1525 sisältää myös Wava-opiston musiikkileikkikoulun osallistujat. Koska tämä toiminta alkaa jo kolmen kuukauden ikäisten lasten kanssa, Pietarsaaren alueen lasten ja nuorten kokonaismäärä ei ole täysin vertailukelpoinen kansallisten tilastojen kanssa. Vertailu on vaikeaa myös siitä syystä, että kansallisissa luvuissa huomioidaan vain taiteen perusopetukseen osallistuvat lapset. Tämä on kuitenkin ensimmäinen karkea yleiskuva siitä, kuinka monella ihmisellä on mahdollisuus saada taideopetusta Pietarsaaren alueella. Alueella on 8076 7–18-vuotiaista lasta ja nuorta, mikä tarkoittaa, että 18,9 prosenttia heistä osallistuu taideopetukseen. Tämä luku on hyvä verrattuna valtakunnalliseen keskiarvoon, mutta jos mukaan lasketaan vain taiteen perusopetus eli Wava-opiston ja Keski-Pohjanmaan konservatorion oppilaat, vastaava luku on 10 %. Tulos on siis huomattavasti huonompi kuin Suomessa keskimäärin. Taideopetuksen saatavuutta maakunnassa on syytä kehittää.

Svenska kulturfondenin hankkeessa lueteltujen yhdeksän taidemuodon saatavuuden osalta jakauma noudattaa pitkälti valtakunnallista jakaumaa. Tämä tarkoittaa sitä, että Pietarsaaren alueella tarjotaan oppiaineena eniten musiikkia, jonka jälkeen tulevat tanssi ja kuvataide.

Musiikkia tarjoavat kaikki toimijat, kun taas arkkitehtuuri, mediataide, sanataide ja sirkustaide eivät ole löytäneet paikkaansa alueen tarjonnasta. Wava-opisto järjestää tällä hetkellä sanataiteen opetusta, mutta vain projektinomaisesti, minkä vuoksi se ei ole mukana tilastoissa. Taidemuotojen prosentuaalista jakautumista Pietarsaaren alueen osallistujien kokonaismäärästä ei ole esitetty tässä tutkimuk-

Mitä aineita alueen oppilaitokset tarjoavat (7 vastausta)

sessä. On kuitenkin mahdollista nähdä, miten ne jakautuvat Wava-opiston sisällä, sillä siellä opetetavista taideaineista on saatavilla tilastoja:

- Kuvataide (19,5 %)
- Tanssi (9 %)
- Musiikki (62 %)
- Teatteri (9,5 %).

Tämäkin jakauma vastaa kansallista jakaumaa, missä musiikki on suurin ja kuvataide seuraavaksi suurin. On huomattava, että Wava-opiston musiikkileikkikouluohjelmassa on 180 lasta ja että muissa taidemuodoissa ei ole vastaavaa varhaisessa iässä aloitettavaa opetusta.

Harrastamisen Suomen mallista, jota esitellään tarkemmin kohdassa 4.1.4, on tullut merkittävä toimija vapaa-ajan toimintojen alalla. Kaikki kunnat järjestävät tällaista toimintaa, joka näyttää tavoitettavan monia lapsia ja nuoria. Tältä osin on hyvin vaikea saada luotettavia lukuja pelkästään taideopetuksesta. Periaate, jonka mukaan kaikille lapsille ja nuorille tarjotaan maksutonta koulun jälkeistä toimintaa, ei näytä toteutuvan täysin, sillä kunnat

vuorottelevat vuosittain eri vuosiluokkien välillä. Tämä tarkoittaa, että kaikki tavoitetaan, mutta ei joka vuosi. Myös toimintojen valikoima vaihtelee niin paljon, että Pietarsaaren alueella on vaikea suunnitella taideopetustoimintaa pitkällä aikavälillä. Toiminta tavoittaa kuitenkin kaiken kaikkiaan suuren määrän lapsia, ja koska se on maksutonta, se on tässä yhteydessä tärkeää. Koko alueella Harrastamisen Suomen malli tavoittaa tällä hetkellä noin 1 815 lasta ja nuorta. Varovaisen arvion mukaan noin 25 prosenttia näistä toiminnoista liittyy taiteisiin tai luoviin aineisiin, mikä tarkoittaa, että 450 lasta ja nuorta saa opetusta näissä aineissa. Koska monet heistä saattavat osallistua muuhun Pietarsaaren alueella järjestettävään taideopetukseen, on vaikea saada tarkkaa kuvaa tavoitettujen lasten ja nuorten kokonaismäärästä. Yleisimmät oppiaineet ovat musiikki, kuvataide, käsiyö, askartelu ja seka-aineet tai eri taidemuotoja yhdistävä oppiaine ”kreativ-mix”.

Pietarsaaren Campus Allegron ammatilliset koulutukset lisäävät myös Pietarsaaren alueen taidetarjontaa. Ammatillisten koulutusten osalta suurin osa alueen nuorista opiskelee Yrkesakademissa, koska

ne on suunnattu nuoremmalle kohderyhmälle, kun taas Novialle valikoituu oppilaita suuremmissa määrin sekä koko ruotsinkielisestä että muualta Suomesta ja muista maista. Vaikka tämän raportin ensisijainen kohderyhmä on alueen lasten ja nuorten vapaa-ajan taideopetus, on kiinnostavaa ja tärkeää ymmärtää, mitä Yrkesakademin ja Novia tarjoavat. Näin siksi, että se vaikuttaa opettajien saatavuuteen ja siten tarjontaan. Novian taidekoulutuksissa on 375 opiskelijaa, kun taas Yrkesakademissa on 70 opiskelijaa. Kun tarkastellaan prosenttijakaumaa taidemuotojen välillä, 57 % opiskelee Noviassa kuvataidetta, valokuvausta tai muotoilua, 36 % musiikkia ja 7 % esittäviä taiteita, kun taas Yrkesakademin opiskelijoista 56 % opiskelee kuvataidetta ja 44 % musiikkia.

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus tavoittavat lähes 100 prosenttia alueen lapsista ja nuorista, mutta heidän taideopetuksensa ei ole verrattavissa vapaa-ajalla annettavaan opetukseen. Lisäksi kouluissa keskitytään musiikki- ja kuvataideopetukseen, vaikka muut taidemuodot ovatkin yhä enemmän esillä kulttuuriopetussuunnitelmien kautta. Tämän raportin kannalta merkittäviä ovat myös lukiot ja erityisesti Jakobstads gymnasium, jossa on musiikki- ja kuvataidelinjat. Näissä ohjelmissa opiskelee yhteensä noin 45 nuorta, ja taide- ja kuvataiteiden välinen jakauma on 56 % kuvataiteille ja 44 % musiikkiin. Monet Jakobstads gymnasiumissa musiikkia tai kuvataidetta opiskelevista käyvät myös Wava-opistoa tai osallistuvat kansalaisopiston toimintaan, joten tässä ei voida laskea yhteen alueen taideopetukseen osallistuvien lasten ja nuorten kokonaismäärää.

4.2.2 Näkemyksiä taiteesta ja taideopetuksesta

Sillä, miten Pietarsaaren alueen eri yhteiskuntaryhmät suhtautuvat taiteeseen ja taideopetukseen, on suuri merkitys tulevia päätöksiä tehtäessä. Alueen poliittisen johdon tuki on tärkeää nyt ja tulevaisuudessa. Pietarsaaren alueen SKAPA-hankkeen ulkopuolinen tutkija Anna Bertills toteaa vaiheen 1 arvi-

oinnissaan, että tarvitaan laaja yleinen mielipide, jonka mukaan on tärkeää lisätä lasten ja nuorten taideopetuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa.

Tämän raportin yhteydessä kuultiin keskeisiä sidosryhmiä, kuten koulutuksen tarjoajia, virkamiehiä, poliitikkoja, lapsia ja nuoria, huoltajia ja paikallisia asukkaita. Yleinen näkemys on, että taideopetuksen kehittäminen alueella on tärkeää.

Pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan tietenkin sekä aikaa että resursseja. Mutta ennen kaikkea tarvitaan laajempaa yleistä mielipidettä, jonka mukaan asia on tärkeä. Niin kauan kuin vallitseva yleinen mielipide on melko vaitonainen, syntyy tavallaan kehä, jossa varsinainen muutokseen johtava prosessi ei toteudu. (Anna Bertills).

Kun pohditaan näkemystä taiteesta ja taideopetuksesta, tärkeä ryhmä ovat alueen koulutuksesta vastaavat tahot. Nämä toimijat voidaan jakaa niihin, jotka tarjoavat vain taideopetusta, ja niihin, joilla on laajempi tarjonta. On selvää, että johtava Wava-opisto, Yrkesakademin tai Novia näkevät pääasiallisena tehtävänä luoda parhaat edellytykset taideopetukselle. Tämä tuli myös selvästi esiin haastatteluissa. Konkreettisesti kyseessä on näkemys tehtävästä, johon sisältyy pitkäjänteistä suunnittelua ja kansallisiin ja kansainvälisiin taidekoulutusta koskeviin velvoitteisiin sitoutumista. Alueen johtavien kansalaisopistojen keskuudessa on jonkin verran eroja heidän lähestymistavoissaan taideopetukseen. Niissä kansalaisopistoissa, joissa opettajat ovat viranhaltijoita tai joissa painotetaan taideaineita, on pitkäjänteisempi ja harkitumpi suunnitelma taideopetusta varten, kun taas kansalaisopistoissa, joissa ei ole opettajan virkoja, taideopetusta pidetään yleensä osana yleisiä kursseja.

Taiteen perusopetus tapahtuu Wava-opistossa. Meillä ei ole nimenomaista taideopetusta lapsille ja nuorille.

Toinen mielenkiintoinen näkökohta on ikäsidonnan lähestymistapa, jossa jotkut vapaan sivistystyön

oppilaitokset ovat panostaneet nimenomaan lasten ja nuorten taiteen opettamiseen, kun taas toiset eivät ole määritelleet kursseja tietyille ikäryhmille.

Pyrimme seuraamaan trendejä – otamme vastaan pyyntöjä tai opettajan tekemiä ehdotuksia. Emme voi rakentaa pitkän aikavälin ohjelmaa, koska meillä ei ole opetussuunnitelmaa. Paikkakunnalla on myös toinen toimija (Wava-opisto). Olemme melko pieniä emmekä halua kilpailla.

Alueen johtavat virkamiehet ja poliitikot kannattavat yleisesti lasten ja nuorten taideopetuksen kehittämistä. Johtajat pitävät taideopetuksen sisällyttämistä alueen varhaiskasvatukseen osana. Johtajat huomauttavat, että mitään ei ole määritelty yksityiskohtaisesti siitä, mitä ja miten taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa pitäisi toteuttaa, vaan että sitä tehdään jo nyt ja että kukin pedagogi valitsee itse, mihin keskittyy. Johtajat kokevat, että taide- ja kulttuurikysymykset ovat jo osa heidän tavallista toimintaansa.

Sivistysjohtajien kanssa pidetyissä tapaamisissa kävi ilmi, että he ovat tietoisia taideopetuksen merkityksestä oppimiselle. Kulttuuriopetussuunnitelmatyön kautta heillä on ymmärrystä siitä, miten taide ja kulttuuri voidaan integroida normaaliin kouluopetukseen. Pelikenttä koulumaailmassa ei ole yhtä laaja kuin varhaiskasvatuksessa, jota ei ole vielä yhtä yksityiskohtaisesti säädelty.

Minusta kuulostaa hyvältä ajatukselta tehdä yhteistyötä kulttuurin oppimispoluilla. Kruunupyö ja Kokkola tekevät jo nyt yhteistyötä tällä saralla Dok-kinon ja Barkin kautta, mutta tätä voisi laajentaa.

Keskustellessani Taiteen perusopetusliiton (TPO) toiminnanjohtajan Viivi Seiralan kanssa, kävi ilmi, että taiteen merkitys yleiselle hyvinvoinnille on lisääntynyt yhteiskunnassa. Hänen mukaansa tämän pitäisi tarkoittaa, että yhteiskunta odottaa myös taideopetuksen toimijoilta osallistumista ennaltaehkäisevään työhön. Esimerkkeinä konkreettisista toimista hän mainitsi, että kunnat voi-

sivat aktiivisemmin ohjata lapsia ja nuoria taideopetuksen pariin.

Ruotsin kulttuurikoulujen neuvoston jäsen Ella-Kari Norberg kannattaa ajatusta, että kunnalla voisi olla aktiivisempi rooli kunnallisessa taideopetuksessa. Ruotsissa vastuu kulttuurikoulujen sisällöstä on kunnalla ja kulttuurihoitajilla. Ruotsin kulttuurikouluja ei voi suoraan verrata Suomen koulutusjärjestelmään, mutta yhteistä niille on se, että molemmissa maissa kunnat kattavat suuren osan kustannuksista. Viivi Seirala korosti myös lukujen ja tutkimusten merkitystä taideopetuspäätösten pohjana. Taideopetukseen suhtaudutaan vakavammin, jos kouluttajat ja toimijat voivat esittää konkreettisia lukuja ja tuloksia.

Kunnissa pitäisi saada lisää tietoa siitä, mitä taiteen perusopetus on, miksi se on tärkeää ja miten siitä voi tulla luonteva osa kunnan toimintaa. SKAPA on itsessään mahdollisuus vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen.

Seuraavaksi tarkastelemme lähemmin SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen järjestämiä paneelikeskusteluja hankkeen viidessä kunnassa. Kunkin kunnan virkamiehet ja poliitikot kutsuttiin keskustelemaan taiteesta ja kulttuurista ja pohtimaan niihin liittyviä kysymyksiä. Näiden toimijoiden näkemykset taiteesta osoittautuivat monipuoliseksi, ja he näkevät minkälaisia myönteisiä vaikutuksia ja mahdollisuuksia taiteella on yhteiskunnassa. Mahdollisuus kulttuurielämään kaikissa kylissä ja kuntien alueilla nähdään tärkeänä, koska henkilökohtaisella tasolla se vaikuttaa myönteisesti elämään, mikä puolestaan edistää yhteisöä yksilön ympärillä. Tämä tarkoittaa sitä, että eri kunnissa tulisi olla monenlaisia taide- ja kulttuuritoimintaa, jotta toiminnan synnyttämät positiiviset voimat saadaan liikkeelle.

Jos meillä ei olisi taidetta ja kulttuuria, mitä me olisimme? Aikojen alusta lähtien meillä on ollut taidetta ja kulttuuria.

Jotkut poliitikot näkivät, että kulttuuritoiminta tekee asuinpaikoista houkuttelevampia. Tämä tar-

koittaa siis sitä, että alueen houkuttelevuus parane. Taiteen ja kulttuurin kautta paikalliset asukkaat voivat myös kokea erilaisia asioita yhdessä. Tähän kuuluu taideopetus, mutta myös esimerkiksi produktiot ja erilaiset kulttuuritapahtumat. Kulttuuria pidetään voimakkaana ja oivana ihmisiä yhdistävänä välineenä, mikä puolestaan edistää me-henkeä yhteiskunnassa. Taiteen ja kulttuurin harjoittaminen edistää myös yrittäjähenkeä, ja aktiivinen osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan voi olla eri tavoin opettavaista. Taiteen ja kulttuurin harjoittamiseen annetaan siis kasvatuksellinen näkökulma. Poliitikkojen ja virkamiesten näkemysten mukaan taiteella on monia välineellisiä arvoja. Tämä tarkoittaa, että taiteen ja kulttuurin harjoittamisen kautta ihmiset voivat esimerkiksi huolehtia itsestään eri tavoin tai edistää jotain muuta asiaa.

Monet poliitikot ja virkamiehet korostivat alan tulusielujen ja heidän vaalimisen tärkeyttä. Poliitikot ja virkamiehet näkivät myös hyödyllisenä pyrkimyksen tuoda kulttuuri mukaan kaikkiin koulukäynnin vaiheisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että sisältö

on suunniteltava eri ikäryhmille, mikä voi tuottaa paljon työtä taidepedagogeille ja kulttuurituottajille. Opettajille järjestetty täydennyskoulutus eri muodoissa vaikuttaa oppilaisiin, joiden kanssa he ovat työssään tekemisissä. Poliitikot ja virkamiehet korostivat rajat ylittävää työskentelyä ja pyrkimystä luoda yhdessä. Tämä voi merkitä esimerkiksi kerhotuntien mahdollistamista eri paikkakunnilla, joiden toiminnalla on sitten myönteinen vaikutus oppilaisiin.

Jos kaupunkimme yrittäisi ymmärtää taiteen ja kulttuurin ennaltaehkäisevän merkityksen, kaikki voisivat hyvin. Erityisesti kun ajatellaan hyvinvointikulttuuria. Parasta olisi, jos meillä olisi onnellisia ja tyytyväisiä asukkaita, jotka jaksavat arjessa, työssä, opiskelussa ja harjoittelussa. Sitä pärjää, kun voi hyvin.

Yhteenvedona paneelikeskusteluista voidaan todeta, että poliitikot ja virkamiehet pitävät taide- ja kulttuuritoimintaa tärkeänä asiana, jonka eteen on teh-

tävä työtä eri tavoin. Taide- ja kulttuuritoiminnalla on hyvinvointia edistäviä ominaisuuksia, ja se rikastuttaa kuntia monin tavoin. Se, että kuntien asukkaat ovat onnellisempia ja tyytyväisempiä taide- ja kulttuuritoiminnan ansiosta, tarkoittaa sitä, että he jaksavat paremmin. Lisäksi kävi ilmi, että monet poliitikot ja virkamiehet eivät tienneet, kuinka paljon taiteeseen ja kulttuuriin kuntatasolla panostetaan.

Tämä kertoo jotain vallitsevasta asenteesta alaa kohtaan, ja se tietysti vaikeuttaa myös päätöstä siitä, pitäisikö näihin toimintoihin investoida enemmän vai ei. Kyse on ratkaisujen löytämisestä tarkoituksenmukaisia rakenteita varten. Verkostoitumista on jatkettava, jotta taide- ja kulttuuritoiminta olisi mahdollisimman laajaa ja laadukasta. Kun tämä onnistuu, sillä voi olla myönteinen vaikutus kunnan asukkaisiin.

Osana hankkeen tavoitteita SKAPA Jakobstadsregionen -hanke tutki, mitä mieltä lapset ja nuoret ovat taiteesta ja taideopetuksesta. Ensin esitellään *Labyrintin salaisuus* -taidevierailun aikana saadut vastaukset. Vastaukset olivat kovin erilaisia, mikä osoittaa, että näkemys taiteesta on moninainen. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että kun taidevierailuun osallistuneet lapset ajattelivat sanaa taide, he yhdistivät sen useimmiten johonkin kuvataiteeseen. Useat lapset mainitsivat myös musiikin ja tanssin. Lasten taidekäsitelyssä toistuu ajatus, että taide on erilaista toimintaa.

Taidetta on se, kun teet asioita. Uusien asioiden sanomista.

Näissä lainauksissa korostetaan luovaa toimintaa ja sitä, miten taide esimerkiksi merkitsee luovuutta eri tavoin. Mitä tulee käsitykseen taideopetuksen varsinaisesta sisällöstä, voidaan tarkastella vastauksia, jotka saatiin tarra-istunnossa. Siinä lasten piti vastata, mikä taidemuoto on heidän suosikkinsa tai mitä taidemuotoa he haluaisivat harrastaa enemmän. *Labyrintin salaisuus* -taidevierailun aikana meillä oli kuvia kuvataiteesta, tanssista, teatterista, sanataiteesta ja musiikista, mikä vaikutti vastauk-

siin, sillä materiaali ei kertonut kaikista olemassa olevista eri taiteenlajeista. Kuvataide ja musiikki saivat lapsilta eniten tarroja taidevierailun aikana.

Kuvataide: 159 kpl
Musiikki: 101 kpl
Tanssi: 72 kpl
Sanataide: 64 kpl
Teatteri: 64 kpl

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen tiimillä on ollut tilaisuus tavata paljon nuoria esimerkiksi kouluissa järjestetyn teemapäivän, työpajojen ja avoimien ovien yhteydessä järjestettyjen kokeilutilaisuuksien aikana. Koska taidevierailuja ei ole vielä järjestetty vanhemmille lapsille ja nuorille, hankkeella ei ole ollut mahdollisuutta kerätä laajemmin tämän ikäryhmän ajatuksia ja toiveita taiteesta ja taideopetuksesta. Tältä osin taideopetuksen sisällön tulisi ehkä olla näkyvämmän esillä, jotta saavutettavuus- ja tasa-arvonäkökohdat voitaisiin ottaa paremmin huomioon.

Taideaineet eivät ole kyseenalaistettuja, mutta ymmärrys vaihtelee.

Labyrintin salaisuus -taidevierailuun osallistunut henkilökunta on pohtinut erilaisia kysymyksiä ohjelman sisällöstä. Kun mielikuvitus pääsi vauhtiin, monet lapset osallistuivat aktiivisesti ohjelmaan. Kaikkien saaminen mukaan ja lasten rohkaiseminen puhumaan on ollut haastavaa, kun kyseessä ovat olleet heille tuntemattomat ihmiset. Useat lapset ovat myös olleet tottumattomia tällaiseen vuorovaikutteiseen työskentelyyn taiteen parissa, mutta henkilökunta on havainnut, että mitä enemmän tehdään, sitä enemmän tottumus kasvaa. Ilahduttavaa on ollut se, että lasten mielikuvitus on päässyt paremmin esiin taidevierailun aikana.

Osio, jossa lapset saivat kokeilla soittimia ja tanssia, saattoi olla haastava, koska tanssia kokeilevat eivät voineet keskittyä, kun toinen ryhmä soitti samaan aikaan. Tämä on haaste, joka voi syntyä monialaisessa työskentelyssä, koska samaan aikaan erilaisia ärsykeitä voi syntyä liikaa. Yleensä jokaisessa ryh-

mässä noin yhdellä lapsella oli passiivisempi rooli prosessin aikana. Henkilökunta kuitenkin huomasi, että jotkut kokoontumistilanteissa yleensä hiljaiset lapset olivat erityisen aktiivisia tarinankerronnassa.

Henkilökunnalla on ollut mahdollisuus tehdä ehdotuksia tulevia taidevierailuja varten. On käynyt ilmi, että erilaisia maalaamiseen, piirtämiseen ja käsitöihin liittyviä aktiviteetteja arvostettaisiin. Toinen ehdotus on, että ryhmät voisivat olla vielä pienempiä, noin 6–7 lapsen ryhmiä. Joidenkin lasten kohdalla saatetaan tarvita enemmän visuaalisia apuvälineitä, jotta he voisivat osallistua paremmin. Henkilökunnan mukaan tulevaisuudessa olisi hyödyllistä, jos tehtävissä olisi sisältöä, jolla pyritään edistämään hienomotorisia taitoja.

Alueen asukkaiden käsityksiä taideopetuksesta analysoidaan verkkokyselyn kautta saaduista vastauksista. Monet ovat tyytyväisiä nykyiseen tarjontaan, mutta he esittävät myös erilaisia kehitysehdotuksia. Toimintaa voitaisiin toteuttaa siten, että lyhytkurssseja ja kokeilutilaisuuksia järjestettäisiin enemmän ja keskityttäisiin enemmän matalan kynnyksen toimintaan.

Vastauksista käy myös ilmi, että työn ja arkielämän yhteensovittaminen voi olla vaikeaa.

Toivoisin, että tarjontaa mukautettaisiin paremmin työssäkäyvien vanhempien tarpeisiin. Joskus aikataulut ovat sellaiset, että arkeen ei voi mahduttaa kaikkea mukaan. Vanhimman lapsen kanssa musiikkitunnit järjestettiin vain päivisin, joten se ei ollut mahdollista, koska olin töissä ja tyttäreni oli päivähoitossa.

Tuleva esikoululaiseni varmaan tykkäisi kuvataidekurssista, missä saisi kokeilla erilaisia tekniikoita. Kansalaisopiston kurssi paikkakunnalla tai lähellä. Ehkä joku taideopiskelija voisi pitää sen? Ei tarvitse olla monimutkaisia juttuja.

Yksi esiin noussut kehitysehdotus on, että olisi olemassa kiertäviä hankkeita, jotka tavoittavat useita

lapsia ja nuoria. Tällaisissa yhteyksissä jotkut pitävät tärkeänä, että toiminta pidetään sellaisella tasolla, ettei se ole liian vakavaa.

[...] Missä he voivat leikkiä ja tutkia musiikkia ja soittimia. Kokemukseni mukaan tyttäreni menetti valitettavasti kiinnostuksensa kokonaan 6-vuotiaana heti, kun asia muuttui hie-man vakavammaksi.

lloa ja vapaan luovuuden korostamista taideopetuksessa pidetään erittäin tärkeänä. Tämä on näkökohta, joka voi edistää hyvinvointia ja ylläpitää kiinnostusta taiteen harrastamiseen pitkällä aikavälillä. Tutkimus paljastaa myös, että tietyillä taide-muodoilla on alueella vahvempi tarjonta.

Musiikkia harrastavilla on hyvät mahdollisuudet. Kuvataiteen alalla tilanne on huonompi, sillä jos ei asu Pietarsaaressa, on vaikeampi saada opiskelupaikkaa esimerkiksi Balatakossa.

Osa huoltajista korostaa, että eri taidemuodoissa olisi tärkeää saada ohjattua toimintaa käyntiin ja erityisesti, että sillä voi olla sosiaalisesti myönteinen vaikutus osallistujiin.

[...] haluaisin enemmän pienemmille lapsille. Askartelemme ja piirrämmekotona, mutta jonkinlaisella ohjatulla toiminnalla saisi myös sosiaalisen ulottuvuuden mukaan. Tytär haluaisi myös osallistua tanssiin, mutta ryhmä oli täynnä, joten toivoisin, että tarjonta vastaisi kysyntää.

On arvokasta, että kotona harjoitetaan monen tyyppistä taidetta, mutta järjestetty ryhmässä tapahtuva oppiminen tuo mukanaan myös sosiaalisen näkökulman, joka on yhtä lailla tärkeää. Taidetoiminnan avulla voi esimerkiksi saada uusia ystäviä ja saa mahdollisuuden syventää ystävyyssuhteita. Jotta mahdollisimman monella olisi mahdollisuus harrastaa erilaisia taidemuotoja, on tärkeää, että toimintaa on eri paikkakunnilla kunnissa.

Location, location, location. Kun kotona on pieniä lapsia, Pietarsaari on liian kaukana ajettavaksi arki-iltaisoin. Osallistumisen pitäisi olla helppoa. Lapset eivät tarvitse monimutkaisia asioita, vaan jotain sellaista, joka herättää kiinnostuksen teemaa kohtaan.

[...] liian keskittynyttä Pietarsaareen ja riippuvaista peruskoulujen henkilökuntakapasiteetista.

Nämä vastaukset osoittavat, kuinka tärkeää on tehdä tulevaisuudessa yhteistyötä resurssien ja henkilöstön suhteen, jotta kysyntä vastaa tarjontaa ja jotta mahdollisimman monella osaavalla henkilöllä on mahdollisuus luoda toimintaa lasten ja nuorten kanssa.

Post-it-lappujen avulla kerätyt vastaukset esitetään seuraavaksi. Ensimmäinen kysymys koski sitä, mitä taidemuotoja Pietarsaaren alueella harjoitetaan. Kerätyn aineiston mukaan yleisimmin harjoitetut taidemuodot ovat musiikki, kuvataide ja teatteri. Sirkustaiteen harjoittamista ei alueella havaittu lainkaan. Jotkut ihmiset pitivät erilaisia urheilulajeja synonyymeinä taiteen harjoittamiselle, kuten taitoluistelua ja voimistelua. Sanataide, arkkitehtuuri ja mediataide eivät saaneet juurikaan vastauksia. Tämä osoittaa, että nämä taidemuodot eivät ole erityisen vahvasti edustettuina ainakaan kysymyksiin vastanneiden keskuudessa. Laajemmassa mielessä aineisto osoittaa, mitkä taidemuodot ovat suhteellisen ainutlaatuisia alueella. Melko monet ihmiset harrastavat alueella erilaisia käsityötaitoja kuten keramiikkaa, veistämistä ja virkkausta. Toinen kysymys koski sitä, mitä taide merkitsee vastaajalle. Kerätyn aineiston mukaan sanalla taide itsessään voi olla monia eri merkityksiä.

Taide herättää värit eloon ja auttaa meitä tutkimaan ympäröivää maailmaa ja itseämme.

Se voi antaa meille uusia oivalluksia, impulsseja ja kysymyksiä maailmasta. Taide voi olla myös puhdasta nautintoa.

It is something that helps me to realize I can leave something after I'm not there anymore.

Suurella osalla vastauksia taide yhdistetään avainsanoihin ilo, luovuus ja hyvinvointi. Varsinaisessa taiteen harrastamisessa moni kokee olevansa iloinen ja luova. Siksi on tärkeää, että ilo ilmenee taiteen harjoittamisessa ja että sitä korostetaan jatkossa eri tavoin.

Seuraavaksi esitellään aliedustettujen ryhmien näkemyksiä taiteesta ja taideopetuksesta. Kyrkostrandin koulun erityisluokkien ja Länsinummen koulun yhteistyö 48 tuhatta mahdollisuutta oli hedelmällinen prosessi. Osa oppilaista oli jo tekemisissä jonkin taidemuodon parissa, mutta toiminta herätti oppilaissa uutta kiinnostusta sirkusta, teatteria ja musiikkia kohtaan. Kaikki Kyrkostrandin erityisluokan oppilaat olivat tyytyväisiä esitysten harjoituksiin. Monet oppilaat kokivat osallistumisen helpoksi ja tuntevat nyt olevansa valmiita haastavampiin tai erilaisiin rooleihin esityksissä. Suurin osa oppilaista oli tyytyväisiä itse esitykseen, mutta yksi oppilaista oli surullinen, koska esityksen teema oli synkkä. Oppilailla oli monia suosikkihetkiä työstäessään 48 tuhatta mahdollisuutta -esitystä. Itse esitykseen osallistumisen lisäksi he saivat esimerkiksi tavata ystäviä, viettää aikaa kulissien takana, syödä herkkuja ja meikata. Oppilaat haaveilevat pääsevänsä tulevaisuudessa mukaan johonkin samankaltaiseen esitykseen, jossa he voivat esimerkiksi soittaa enemmän musiikkia.

Kyrkostrandin koulun opettajat ja henkilökunta ovat sitä mieltä, että esityksen työstäminen oli myönteinen kokemus. Erityisen palkitsevaa oli se, että oppilaat pääsivät kokeilemaan eri taidemuotoja ja että toiminta oli koululle ilmaista. Uusi sirkus taidemuotona kuulosti kaikkien mielestä myös houkuttelevalta. Henkilöstön kanssa pidetyssä arviointikokouksessa nousi esiin useita kehittämissuhteita. Yhteydenpito perheisiin olisi mm. voinut olla parempaa, ja olisi ollut hyödyllistä, jos koulussa olisi ollut esitystyöhön keskittynyt erillinen työryhmä. On myös tärkeää, että tilat ovat tarkoi-

tuksenmukaisemmat, jotta oppilaat voivat jatkossa keskittyä ja osallistua harjoituksiin häiriöttä. Jos kaikkien oppilaiden on tarkoitus osallistua taidetoimintaan, se olisi järjestettävä kouluajana. Henkilökunnan mielestä se pitäisi myös järjestää kerran viikossa siten, että se huipentuisi johonkin lopputuotokseen.

Myös Länsinummen koulun oppilaat olivat tyytyväisiä esityksiin osallistumisensa. Muutama yksittäinen opiskelija oli sitä mieltä, että osallistuminen oli liian helppoa ja että harjoituksia järjestettiin liikaa, mutta enemmistö koki, että aikaa esityksen valmistamiseen käytettiin riittävästi. Opiskelijat oppivat enemmän siitä, millainen esitys voi olla ja mitä kaikkea produktiossa voi tehdä. Monet oppilaat innostuivat osallistumaan johonkin esitykseen omalla taiteellaan ja kokeilemaan jotain uutta ja jännittävää tulevaisuudessa.

Länsinummen koulun opettajat ja henkilökunta olivat tyytyväisiä 48 tuhanta mahdollisuutta-prosessiin. Monelle oppilaalle lavalle nouseminen olisi ollut

liian pelottavaa, joten oli eduksi, että heillä oli vaihtoehtona mahdollisuus tehdä video, joka näytettiin esityksen aikana.

Toiminta oli hyvää vastapainoa tavallisille oppitunneille. Aluksi oli epäselvää, miten prosessiin suhtauttaisiin ja mikä olisi lopputulos. Henkilökunta oli kuitenkin tyytyväinen siihen, että oppilaat tarttuivat tilaisuuteen ja että yhteistyö ohjaajien kanssa toimi hyvin. Tulevaisuudessa olisi tarkoituksenmukaista, että olisi olemassa selkeämpää tietoa ja puitteet, jotka esitettäisiin esimerkiksi videomuodossa. Osa oppilaista ei puhu suomea, ja ennakkoinformaatio on mukautettava kielellisesti heitä varten. Länsinummen koulun henkilökunta kertoi, että he olisivat mielellään mukana jollain tavalla jatkossa, ja heidän mielestään fyysisemmät taidemuodot toimivat paremmin heidän ryhmiensä kanssa. Siksi on tärkeää, että ryhmän omat vahvuudet selvitetään perusteellisesti ja sen pohjalta voidaan työstää mihin ryhmä kykenee, mikä heitä kiinnostaa, ja voidaan toimia ilman stressiä.

Kotouttamistoimiin liittyvien vierailujen aikana havaittiin, että käsitys siitä, mitä taide on, vaihtelee suuresti uussuomalaisen keskuudessa. Useimmat aikuiset tarvitsivat selityksiä tai tutustumista hankkeen esitteeseen ymmärtääkseen, mitä hanketiimi halusi tietää. Monet luulivat, että kysyttiin, ovatko he ammattitaiteilijoita, mikä on syytä pitää mielessä tulevissa yhteydenotoissa aikuisten ja vanhempien kanssa. Musiikki ja tanssi osoittautuivat ylivoimaisesti yleisimmiksi taidemuodoiksi, mutta lapset ja nuoret harrastavat myös jonkin verran maalausta. Kiinnostusta taidetta kohtaan on varmasti, mutta lähestymistapa taiteeseen poikkeaa niin sanotusta pohjoismaisesta tai suomalaisesta näkökulmasta, eli taide on enemmän osa arkea. Esimerkiksi pohjoismaiseen näkökulmaan verrattuna katsotaan, että ”kaikki tanssivat”, ja sitä pidetään enemmänkin kulttuuriyhteisöllisenä tapana kuin varsinaisena taiteen harjoittamisena. Mitä syvemmälle keskustelut etenivät aliedustetun ryhmän kanssa, sitä selvemmäksi tuli yksimielisyys siitä, että erilaiset taidemuodot tuovat iloa. Vanhemmat ovat myös ylpeitä lastensa luomuksista, kuten esimerkiksi heidän piirustuksistaan.

4.3 Talous ja toimintamallit

Tasa-arvoisen taideopetuksen saatavuuden kannalta on erittäin tärkeää, kuinka toimintaa rahoitetaan ja millaisia rakenteita ja toimintamalleja alueella on kehitetty. Haastatelluille toimijoille on yhteistä, että ne toimivat julkisen sääntelyn ja rahoituksen turvin. Kuinka paljon kunnat panostavat taideopetukseen, ja onko rahoituksella rooli saavutettavuus- ja tasa-arvokysymyksissä?

4.3.1 Taideopetuksen rahoitus

Taiteen perusopetukseen kuuluvat Wava-opiston ja Keski-Pohjanmaan konservatorion musiikki- ja tanssiopetus rahoitetaan opetustuntikohtaisilla valtionosuuksilla. Valtion maksama arvioitu yksikköhinta kattaa noin 57 %, loppuosuudesta vastaavat kunnat ja lukukausimaksut.

Lukukausimaksujen osuus voi vaihdella 10 ja 20 prosentin välillä, mutta lähtökohtana on, että maksujen tulee olla kohtuullisia. Esimerkki taiteen perusopetuksen rahoituksesta:

Valtio	57 %
Kunnat	30 %
Lukukausimaksut	13 %

Koska Wava-opiston valtionosuudet on korvamerkitty musiikille (2022), tämän toiminnan kustannuksista on mahdollista saada tarkkoja lukuja:

Musiikin nettokustannukset	1 353 443 €
Musiikin tulot	
Lukukausimaksut	167 382 €
Avustukset	59 828 €
Valtion tuki	631 619 €
Kuntien osuus	494 614 €

Niin ikään osana taiteen perusopetusta Wava-opistossa tarjolla olevat kuvataide ja teatteri eivät saa valtionosuuksia, joten ne rahoitetaan kunnallisista varoista (Pietarsaari) ja lukukausimaksuin. Tässä laskelmassa tanssi on myös valtion rahoittaman musiikkitoiminnan ulkopuolella:

Kuvataide, tanssi ja teatteri nettokustannukset	197 258 €
Tulot	73 946 €
Pietarsaaren osuus	123 312 €

Kansalaisopistot saavat toimintaansa varten valtionosuuksia samalla tavalla kuin Wava-opisto. Niiden kohdalla yksikköhinta on hieman korkeampi, mutta samalla niiden resurssit ei ole varattu erityisesti taideopetukseen, mikä vaikeuttaa toiminnan pitkäjänteisyyttä. Se vaikeuttaa myös täysin luotettavan laskelman laatimista erityisesti lapsille ja nuorille suunnatun taideopetuksen kustannuksista. Kansalaisopistot saavat automaattisesti luvan antaa taiteen perusopetusta Wava-opiston tapaan, ja tämä voi vaikuttaa siihen, miten Pietarsaaren alue päättää järjestää taideopetusta tulevaisuudessa.

Valtionosuudet tulevat kaupungille, ei meille. Viime kädessä poliitikot päättävät.

Kun kysyttiin, onko kansalaisopistoilla, Wava-opistolla ja Keski-Pohjanmaan konservatoriolla taloudellisia haasteita, kaikki vastaavat, että parantamisen varaa on. Koronaviruspandemia aiheutti asiakaskatoa etenkin kansalaisopistoissa, mikä puolestaan vähensi lukukausimaksujen kautta saattavia tuloja. Toiminnan kustannukset ovat nousseet nykyisen maailmanlaajuisen tilanteen takia, mutta talousarviota ei ole korotettu, vaan päinvastoin on esitetty säästövaatimuksia. Säästötarpeita ei aina voida kompensoida korottamalla lukukausimaksuja, koska tämä tapahtuu asiakkaan kustannuksella, ja on syytä ottaa huomioon oppilaitoksen tehtävän luonne ja viranomaisten vaatimus kohtuullisista maksuista. Jos kansalaisopistojen on vaikea nostaa lukukausimaksuja tehtävänsä vuoksi ja kuntien on tehtävä säästöjä, se tarkoittaa, että on järjestettävä vähemmän kursseja. Tämän ei välttämättä tarvitse vaikuttaa lasten ja nuorten taideopetukseen, mutta ei ole tehty periaatepäätöksiä siitä, mihin ohjelmiin tämä vaikuttaa.

Toimintamme laajuus on taloudellinen kysymys.

Kansalaisopistojen virkojen kohdalla taideopetus on jossain määrin turvattu, mutta kyseessä on kaksi musiikin virkaa ja yksi käsityön virka koko alueella. Tämä tarkoittaa, että monimuotoisuutta ei ole taattu.

Haasteellista kuntatalouden kannalta – ulkopuolinen rahoitus on auttanut meitä kehittymään. Tämä on esimerkki organisaation ja yksittäisten opettajien ennakoivista toimista.

Harrastamisen Suomen mallilla, joka toimii alueen kaikissa kunnissa, on 75 %:iin asti valtion rahoitus. Koska toiminta on ilmaista, tämä tarkoittaa, että kunnat rahoittavat 25 %. Karkea arvio Pedersören kokoisen kunnan kustannuksien osalta olisi noin 10 000 euroa vuodessa.

Tarkempia vastauksia varten on saatava yksityiskohtaisempia tietoja.

4.3.2 Ohjausasiakirjat

Mitä Pietarsaaren alueen koulutuksesta vastaavat tahot, virkamiehet tai poliitikot sanovat ohjausasiakirjoista, laeista, asetuksista, laadituista suunnitelmista ja muista toimintaa säätelevistä tekijöistä? Miten ne heijastuvat taideopetukseen, ja edistävätkö nykyiset ohjausasiakirjat kehitystä kohti saatavampaa ja tasa-arvoisempaa taideopetusta? Vai onko asia päinvastoin?

Kysyttäessä, onko olemassa ohjausasiakirjoja, jotka vaikuttavat sisältöön, koulutuksesta vastaavat tahot vastaavat eri tavoin organisaatiosta riippuen. Wava-opistossa ja

Keski-Pohjanmaan konservatoriossa on selvää, että toiminta perustuu opetussuunnitelmien perusteisiin, opettajien laatimaan paikalliseen opetussuunnitelmaan ja niihin taidemuotoihin, joihin heillä on toimilupa. Wava-opiston erityispiirre on, että se on edennyt musiikin ja tanssin opetusluvalla varustetusta musiikkioppilaitoksesta tahoksi, joka välittää myös kuvataidetta ja teatteria, sekä projektiluontoisesti sanataidetta. Tässä halu ottaa mukaan myös muita taidemuotoja näyttää johtaneen kehitystä. Toisin sanoen toiminta on kasvanut muodollisista toimiluvista riippumatta. Wava-opisto on hakenut lupaa yleisen oppimäärän mukaiseen kuvataiteen opetukseen valtionosuuksilla, mutta vaikka Opetushallitus puolsi hakemusta, se ei menestynyt kovassa kilpailussa. Kansalaisopistoilla ei ole samanlaista ohjausasiakirjoja, jotka ohjaisivat tietyn taideopetuksen sisältöä.

Poliitikot eivät niinkään ota kantaa kurssisisältöön, vaan keskittyvät enemmän talouteen. Jos rahoitus olisi lähempänä kunnan päätöksiä, poliitikot voisivat olla enemmän kiinnostuneita sisällöstä. Kun saamme Koski-kursseja, tarvitsemme opetussuunnitelman, jonka joku, kunta tai Opetushallitus, hyväksyy?

Kansalaisopistot korostavat, että ne ovat olemassa kaikkia kansalaisia varten ja että sisältöjä ohjaavat trendit ja asiakkaiden toiveet. Kansalaisopistojen

toiminta-alue on rajattu sopimuksella: periaatteessa kukin oppilaitos järjestää kursseja kotikunnassaan, lukuun ottamatta Jakobstads Arbista, jolla on sopimus Luodon kanssa. Käytännössä osa asiakkaista kuitenkin liikkuu yli kuntarajojen. Wava-opiston sopimukset kuntien (Pietarsaari, Luoto, Pedersöre, Uusikaarlepyy) kanssa koskevat musiikkia ja tanssia, kun taas kuvataidetta ja teatteria tarjotaan ensisijaisesti pääasiassa Pietarsaaren lapsille ja nuorille. Tämä tarkoittaa, että kuvataiteen ja teatterin saatavuus alueella ei ole yhtäläinen. Uudessakaarlepyyssä tilanne on hyvä, sillä Nykarleby Arbis järjestää kuvataideopetusta Konstisin kautta.

Ammatillisilla koulutusohjelmilla on ensisijaisesti suomenruotsalainen rooli, mikä tarkoittaa, että niiden rekrytointialue on koko Suomi ja osittain myös ulkomaat. Sisällöllisesti keskitytään vastaamaan työelämän korkeasti koulutetun työvoiman tarpeisiin. Monimuotoisuuden osalta todettiin, että uusien koulutusten aloittaminen edellyttää viranomaislupaa. Ammatillisessa koulutuksessa noudatetaan opetussuunnitelmaa, joka määrittelee sen sisällön. Yrkesakademin tapauksessa Opetushallitus antaa raamit, joiden mukaan omat toteuttamissuunnitelmat suunnitellaan paikallisesti, kun taas Novialla on oikeus myöntää tutkintoja ja omat opetussuunnitelmansa.

Kiinnostava ja relevantti suunnitelma, jolla pitäisi olla merkitystä koulutuksesta vastaaville tahoille, on kunnissa voimassa oleva kulttuuriopetussuunnitelma. Se on väline, jolla kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatus toteutetaan osana kunnallisten koulujen opetusta. Sitä saatetaan kutsua eri nimillä kunnasta riippuen - esimerkiksi Kruunupyssä sitä kutsutaan kulttuurioppimispoluksi (kulturlärstigt). Yksi syy, miksi sitä voidaan pitää tärkeänä koulutuksesta vastaavien tahojen näkökulmasta, on se, että Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton (lastenkulttuuri.fi) mukaan suunnitelma tulisi laatia moniammatillisessa yhteistyössä.

Kysyttäessä, kuinka hyvin he tuntevat kulttuurin opetussuunnitelmat, kolme yhdeksästä vastasi, että

he eivät ole koskaan kuulleet niistä, viisi ilmoitti tuntevansa ne ja yksi kertoi lukeneensa useita niistä.

Arbis ei ole ollut suoraan mukana, mutta voi tarjota näkemyksiä. Olemme avoimia ehdotuksille, mutta tällä hetkellä ei ole konkreettisia kursseja yhteistyössä kunnan kulttuuriopetussuunnitelman kanssa.

Kouluissa on noudatettava kulttuuriopetussuunnitelmaa, jolla voidaan parhaimmillaan edistää tasa-arvoisempaa kulttuurikasvatusta aluetasolla ja korostaa lastenkulttuurin merkitystä heidän hyvinvoinnilleen. Mitä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksesta vastaavat tahot sanovat suunnitelmasta?

Kuudes- ja seitsemäsluokkalaiset ovat kiitollisia kohderyhmiä, joiden pitäisi saada enemmän.

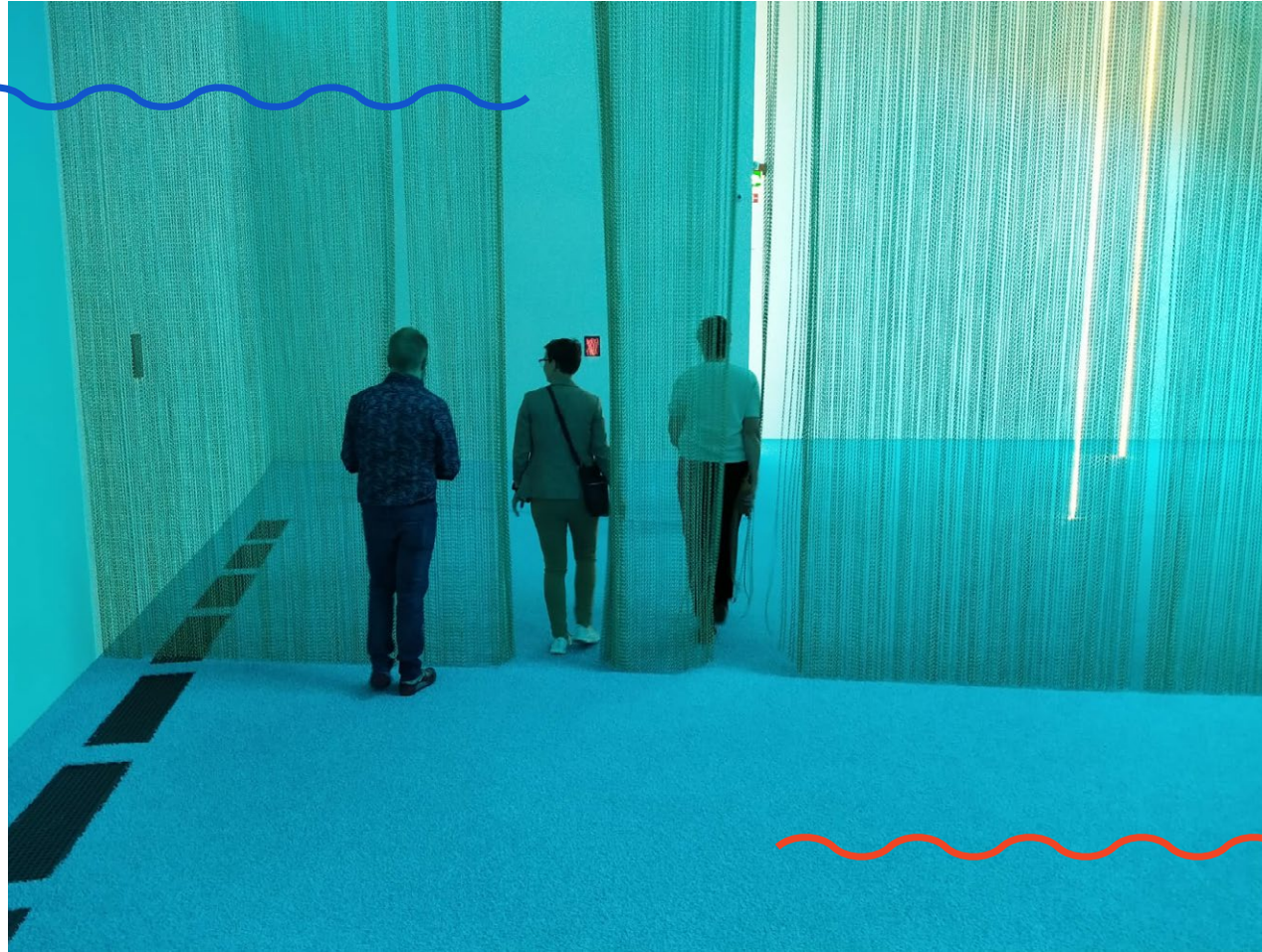
Varhaiskasvatuksen johtajat näkevät alueellisessa kulttuuriopetussuunnitelmassa mahdollisuuksia ja mieluiten yhteistyössä kiertävien taidepedagogien kanssa. Jotta vierailut onnistuisivat, on tärkeää suunnitella ne perusteellisesti, jotta päivähoiton henkilökunta ymmärtää tehtävät ja kokee olevansa mukana.

Se, että joku ulkopuolinen tulee tekemään jotain, voidaan nähdä vaatimuksena.

Tätä mieltä ovat myös alueen sivistystoimenjohtajat, jotka näkevät kulttuuriopetussuunnitelmissa ja niihin liittyvässä yhteistyön lisäämisessä mahdollisuuksia. Taideopetusta kannattaa ehkä kehittää kouluissa jo olevien tulielujen avulla. Taideaineiden opettajien verkostoituminen voi vahvistaa kehitystä.

4.3.3 Ammattitaitoisen ja pätevän henkilöstön saatavuus nyt ja tulevaisuudessa.

Pätevän ja ammattitaitoisen henkilöstön saatavuus on ratkaisevan tärkeää taideopetuksen ja -tarjonnan

suunnittelussa. Tämä koskee tietenkin opetuksen laatua, tarjonnan laajuutta ja mahdollisuuksia suunnitella pitkäaikaisia työpaikkoja. Kun Pietarsaaren alueella on kaksi ammattikoulua, joissa opetetaan taideaineita, eikö saatavuuden pitäisi olla turvattu?

Digitaalinen taide oli hyvin suosittua... koulujen teknologiaa voi käyttää, mutta pitäisi löytää vetäjiä.

Vastaus on ei. Opettajapula koskee sekä ruotsin- että suomenkielistä puolta. Pietarsaaren alueella pulaa on kaikilla koulutusasteilla ja osittain kaikissa taideaineissa. Musiikki on ehkä poikkeus, mutta sielläkin on haasteita moninaisuuden ja musiikki-leikkikoulun osalta.

Puutteita on selvästi. Jotkin suosittu soittimet ovat vahvoilla. Musiikinopettajia on nykyään

mahdotonta löytää. Miten meillä voi olla suuri soittimien kirjo, jos siihen ole saatavissa laajaa koulutusta? Täällä ei kouluteta kuvataiteen, tanssin tai sanataiteen opettajia. Puute on tärkeää tuoda esiin.

Erään kouluttajan mukaan yksi syy opettajapulaan voi olla työolot. Kuka haluaa sitoutua vuodeksi, jos kyse on muutaman tunnin hankalista työajoista? On selvää, että monet sidosryhmät kokevat, että tarjontaa rajoittaa opettajapula. Esitettiin myös toiveita siitä, että alalla tarvitaan opettajia, jotka osaavat opettaa laaja-alaisesti eri taidemuotoja. Jonkinlainen luovien aineiden yhdistelmä nähdään mahdollisena väylänä lasten taiteen harjoittamiseen, mutta tällaisia taitoja omaavia koulutettuja opettajia ei ole.

Kuinka paljon aikaa pitäisi käyttää opettajien etsimiseen – pitäisi olla opettajarinki.

Työolojen parantaminen erilaisten toimenpiteiden avulla nähdään mahdollisena ratkaisuna opettajapulaan liittyviin ongelmiin. Toimijat ehdottavat eri oppilaitosten yhteisiä virkoja. Toinen toive on alueellisen opettajaringin luominen.

Meidän pitäisi pystyä koordinoimaan palveluja kansalaisopistojen ja työväenopistojen välillä. Poliitikot ovat jarruna. Yritimme noin 10 vuotta sitten yhteistä rehtoria, mutta se ei mennyt läpi poliittisesti. Vastakaikua ei saatu. Yhteinen kurssikatalogi olisi jo jotain.

Yhteistyö ammatillisen koulutuksen kanssa nähdään myös mahdollisuutena, mutta rajapintaa ei näytä olevan olemassa tai se ei toimi nykyisin riittävän hyvin.

Ala haluaa ilmaista näkemyksensä tarpeen mukaan, mutta tällä hetkellä kansalaisopistoilla ei näytä olevan säännöllistä kosketuspintaa ammatilliseen koulutukseen. Yhteistyötä suomalaisen kansalaisopiston kanssa. Meidän täytyy alkaa ajatella kielirajojen yli.

Myös ammatillisessa koulutuksessa ja erityisesti Yrkesakademissa on tällä hetkellä opettajapula. Tämä voi koskea opiskelijoita, joilla on erityistarpeita, tai tiettyjä taideaineita.

Meillä on ongelmia, jos joku valitsee oudon soittimen – miten varmistetaan kamarimusiikki tällaisessa tapauksessa?

Koulutetaanko ammatillisissa ohjelmissa alan tarpeisiin? Ammatilliset koulutusohjelmat kouluttavat koko luovalle alalle, joten opettajien kouluttaminen on vain yksi osa niiden tehtävää. Lisäksi se edellyttää lupaa ja pitkän aikavälin suunnittelua, jotta voidaan vastata alan tarpeisiin, ja sen lisäksi rahoitus on turvattava. Tarpeeseen vastaavan koulutusohjelman käynnistäminen on pitkä prosessi.

On käynyt ilmi, että kentällä on tietyissä oppiaineissa pedagogien tarve. Kaikki Novian opiskelijat voivat valita oppiaineeksi pedagogiikan. Sisältöä kehitetään siten, että se tarjoaa yleisen opettajan pätevyden. Novian pitäisi vastata alan tarpeeseen – milloin tarve syntyy?

4.3.4 Lukukausimaksut

Mikä on lukukausimaksujen tai kurssimaksujen vaikutus saavutettavuuteen koulutuksesta vastaavien tahojen mukaan? Vastaukset vaihtelevat, mutta kaiken kaikkiaan kritiikki tai palaute ei näytä olevan sellaista, että maksujen alentamista harkittaisiin.

On asiakkaita, jotka eivät tule lukukausimaksujen takia. Harrastamisen Suomen malli tarjoaa ilmaista toimintaa, mutta sillä ei ole yhtä pitkää ennakkointia, ja siinä oppiaineet ja opettajat vaihtuvat nopeasti.

Vertailuja tehdään myös muiden paikkakuntien maksuihin ja valinta tehdään siten, että ollaan samalla viivalla ympäristön kanssa tai jopa sen alapuolella. Esiin nousee myös se, että ei voida tietää, onko asiakkaalla taloudellisia haasteita, mikä johtaa myös siihen, että ilmaisia oppilaspaikkoja ei tarjota, lukuun ottamatta Keski-Pohjanmaan konservatoriota. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että lukukausimaksukysymystä pidetään poliittisena kysymyksenä.

Kuntien toiminnassa on normaalia, että lukukausimaksuja usein korotetaan supistuvien budjettien kattamiseksi. Näyttää siltä, että poliittinen keskustelu ja tietoinen strategia siitä, miten tehtävää tulkitaan suhteessa lukukausimaksuihin, puuttuu.

Meille ei tule palautetta, hämmästyttävän vähän. Somekeskusteluja saattaa kuitenkin olla. Olemme edullisia verrattuna urheilun jne. Emme voi tarjota mitään ilmaiseksi ilman poliittisia päätöksiä.

Lukukausimaksut vaihtelevat jonkin verran eri toimijoiden välillä, jopa kansalaisopistojen välillä, jotka pyrkivät synkronoimaan hinnat. Taidekurssit kansalaisopistoissa maksavat yleensä 35–100 euroa järjestelyistä riippuen. Ryhmäkurssien hinnat ovat alhaisemmat, kun taas yksilöopetus on kalliimpaa. Lukukausi kansalaisopistossa käsittää 12–14 oppimiskertaa.

Kansalaisopistoihin verrattuna Wava-opistossa on yleensä korkeammat lukukausimaksut (liite 8). Ryhmätunnit maksavat 40–140 euroa, kun taas yksilötunnit, jotka vaativat enemmän resursseja, maksavat 170–200 euroa. Lukukausi kestää 17–18 kertaa. Oppituntien pituus vaihtelee opintojen vaiheesta riippuen 30 minuutista 135 minuuttiin viikossa. Laajan oppimäärän mukaiset musiikkiopinnot sisältävät muutakin kuin yksilöoppitunnin. Wava-opiston oppilas voi 12-vuotiaasta alkaen osallistua yksilöopetukseen, orkesteri- tai bändisoittoon, ”musiikin avaimiin” (musiikin teoria) ja mahdollisiin valinnaisiin kursseihin. Toisin sanoen koko paketti on paljon laajempi kuin kansalaisopistoissa. Tämä tekee tietyt lukukausimaksujen vertailun monimutkaiseksi. Opiskelu Wava-opistossa tai Keski-Pohjanmaan konservatoriossa on yleensä hieman kalliimpaa, mutta opiskelijan saama paketti on myös paljon suurempi. Jos tähän lisätään vielä Campus Allegron tilojen tarjoamat resurssit ja mahdollisuudet, hintavertailu ei ole reilu. Se maksaa enemmän, mutta tarjoaa myös enemmän.

4.4 Yhteistyö ja verkostoituminen

Tärkeä osa raporttia koskee nykyisten verkostojen ja taideopetusyhteistyötä koskevien käsitysten kartoittamista. Svenska kulturfondenin strategisen hankkeen ydin on kehittää uusia kestäviä toimintamalleja, jotka pystyvät seisomaan omilla jaloillaan hankkeen päättymisen jälkeen vuonna 2025. Puhuvatko taideopetuksen toimijat yhdellä äänellä vai miltä kenttä näyttää?

Meidän on yhdistettävä toimintaa koska asiakuntamme supistuu.

4.4.1 Olemassa olevat verkostot

Onneksi Pietarsaaren alueella on monia olemassa olevia verkostoja koulutuksen ja taidekasvatuksen alalla. Voidaan todeta, että monissa koulutuskysymyksissä alueen kasvattajat puhuvat yhdellä äänellä. Tämä on tärkeää SKAPA Jakobstadsegonen -hankkeen kannalta.

Teemme kaiken yhdessä.

Jos aloitetaan julkisesta sektorista ja huipulta käsin, tapaamisilla on jo perinne. Pietarsaaren alueen kunnallinen yhteistyölautakunta on foorumi, jossa kehitetään ja lujitetaan jäsenkuntien välistä yhteistyötä sekä toimitaan vaikuttamistoimielimenä erilaisissa yhteistä etua koskevissa asioissa. Lautakunta koordinoi aluekehitystoimenpiteitä ja antaa aluetta koskevia yhteisiä lausuntoja kunnallisille ja valtion elimille. Sen jäseniä ovat samat viisi kuntaa, jotka osallistuvat SKAPA Jakobstadregion -hankkeeseen.

Varhaiskasvatuksen ja päivähoidon johtajat sekä sivistysjohtajat osallistuvat säännöllisiin alueellisiin kokouksiin samaan tapaan kuin Harrastamisen Suomen mallin edustajat. Kansalaisopistoista neljä ruotsinkielistä kokoontuvat säännöllisesti Norra Ligan -yhteistyöelimen sateenvarjon alla. Synergiaetuja on löydetty muun muassa tietokoneohjelmien osalta, ja yhteisiä suuntaviivoja on laadittu muun muassa rekrytoinnista ja kurssimaksuista.

Pietarsaaren työväenopisto on tällä hetkellä Norra Ligan -yhteistyöelimen ulkopuolella, mutta tilanne tulee muuttumaan Pietarsaaren kansalaisopistojen ja Wava-opiston yhdistymisen myötä. Wava-opisto ja Campus Allegron ammatilliset koulutukset ovat mukana monissa verkostoissa, sekä keskenään että kukin omien verkostojensa kautta.

Campus Allegrossa taidekoulutuksen johto ja henkilökunta kokoontuvat säännöllisesti. Kyse on eri

taidemuotojen ympärille järjestäytyneistä johtoryhmistä. Myös yhteisissä tiloissa alkunsa saavat epäviralliset tapaamiset ovat erittäin tärkeitä. Wava-opisto tapaa säännöllisesti alueen muita musiikkioppilaitoksia ja osallistuu Taiteen perusopetusliiton järjestämiin kansallisiin tapaamisiin. Suhteellisen uusi verkosto on syntynyt SKAPA-hankkeen myötä. Kulturum - taideopetusfoorumi on kaikkia suomenuotsalaisia käynnissä olevia SKAPA-hankkeita koordinoiva yhteistyötaho. Lisäksi on paikallisia Pohjanmaan hankkeita, jotka pitävät tiiviisti yhteyttä.

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen kannalta merkityksellisiä verkostoja on jo olemassa, mutta on huomattava, että useimmat niistä eivät käsittele erityisesti lasten ja nuorten taideopetusta. Varhaiskasvatus, koulutusjohtajat, Norra Ligan ja yhteistyölautakunnat ovat foorumeita, joiden toimintakenttä on laaja. Erityisesti taideopetukseen liittyvät kysymykset saavat luonnollisesti vähemmän tilaa. Muita alueen toimijoiden kanssa yhteistyötä tekeviä organisaatioita ovat BRAVO-verkosto, Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto Bark, De Ungas Musikförbund i Svenskfinland DUNK, Musikteater i Österbotten ja monet kolmannen sektorin yhdistykset. Tässä yhteydessä on syytä toistaa, että käytännön syistä kolmatta sektoria ei ole otettu mukaan tämän raportin piiriin, eikä sen rooleja ole siksi analysoitu tarkemmin.

4.4.2 Yhteistyö ammatillisen koulutuksen kanssa

Kuten jo todettiin, ammatillisten koulutusten ja Wava-opiston välinen yhteistyö on tiivistä ja sitä tehdään monella tasolla. Millaista on muiden toimijoiden ja ammatillisen koulutuksen välinen yhteistyö? Tämä kysymys on tärkeä, koska opettajapula ja -tarpeet sekä pedagogiikkaa koskevat näkemykset muuttuvat jatkuvasti.

Alan on ilmaistava näkemyksensä tarpeiden mukaan, mutta tällä hetkellä kansalaisopistot eivät näytä olevan säännöllisesti yhteydessä ammattikoulutukseen.

Toimijoiden mukaan alueellisten kansalaisopistojen ja ammatillisen koulutuksen välillä ei ole tänä päivänä säännöllistä yhteyttä. Joissakin tapauksissa he eivät myöskään näe tarvetta käydä keskustelua, kun taas toiset näyttävät olevan yhteydessä työharjoitteluun liittyvissä kysymyksissä. Ammatillisen koulutuksen ja opettajapulan välinen yhteys ei joidenkin sidosryhmien mielestä ole merkityksellinen. Wava-opisto ja muut Pohjanmaan musiikkioppilaitokset ovat useaan otteeseen tuoneet esiin, että Novia tarvitsee uusia musiikkileikkikoulun opettajia. Ongelmana on, että ala itsessään on pieni ja hajanainen. Joidenkin toimijoiden mukaan ongelmat voitaisiin ratkaista paremmalla ja tiiviimmällä yhteydenpidolla eri toimijoiden välillä.

4.4.3 Tulevaisuuden verkostot

Jotta lasten ja nuorten taideopetuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa voitaisiin parantaa, SKAPA-hankkeessa nähdään tarpeellisena luoda uusia rakenteita, yhteistyötä, verkostoja ja opintopolkuja kunnissa ja koulutuksesta vastaavien tahojen kesken siten, että resursseja olisi enemmän ja että ne riittäisivät parempaan taideopetukseen.

Verkostoitumista kilpailun sijaan.

Mitä mieltä ovat alueen koulutuksesta vastaavat tahot, poliitikot ja virkamiehet? Kaikki tätä raporttia varten kuullut kannattivat alueellista verkostoa, jonka tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten taideopetuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa. Koska vastauksissa ei ollut pienintäkään epäilyä, tätä on pidettävä erittäin hyvänä tuloksena, mikä tarkoittaa myös sitä, että hankkeeseen ja sen mahdollisuuksiin luotetaan. Luottamus perustuu siihen, että kaikki osapuolet hyötyvät hankkeesta.

Mitään pikaratkaisua ei kuitenkaan ole olemassa. On pelkoja siitä, miten hyvin hajauttaminen toimisi, ja meidän on otettava se huomioon. Kun organisaatiot kasvavat, jotkut kärsivät kasvukivuista, kun taas toiset pelkävät menettävänsä jotain.

Jotkut toimijat pitävät yhteistyötä taideopetuksen pitkäjänteisyyden ja laadun kehittämisen edellytyksenä. Konkreettisina yhteistyöehdotuksina, joiden koordinoinnissa SKAPA-hanke voi auttaa, mainittiin seuraavat: alueellinen kulttuuriopetussuunnitelma, yhteistyö BRAVO-verkoston kanssa, yhteistyö varhaiskasvatuksen Se barnet -jatkokoulutuksen, Harrastamisen Suomen mallin ja Kultur i skolan -hankkeen kanssa, yhteistyö liittyen taideopettajiin ja opettajapankkiin sekä Hem och Skola -yhdistyksen kanssa huoltajien paremman tavoitavuuden takaamiseksi.

“Kultur i skolan” toimii hyvin ja opettajat ovat aktiivisesti mukana. Mihin opettajat haluavat apua? Perusopetus haluaa sitä, mutta projektiväsymystä esiintyy.

Jotkut sidosryhmät toivovat taideopettajien jakamisen osalta tiiviimpää yhteistyötä ja että he voisivat työskennellä useissa kunnissa ja työllistyä alueellisesti. Tämä puolestaan edellyttää oppilaitosten välisen yhteistyön lisäämistä. Taideopettajien verkostoitumista alueellisissa opettajakunnissa voitaisiin kehittää edellyttäen, että opettajille on resursseja maksaa korvauksia kokouksista. SKAPA-verkostosta itsestään voi tulla alueen yhteinen resurssi seuraavan kahden vuoden aikana.

Olemme mielellämme osa suomenruotsalaista mutta myös alueellista verkostoa. Olemme vähiten näkyviä monien muiden joukossa, joten tietoisuuden ja näkyvyyden lisääminen on hyvä asia.

Keskusteltiin myös siitä, että on muodostettava uusia kohtaamisverkostoja, mikäli haluamme onnistua taideopetuksen kehittämisessä. Meidän on tavattava, jotta voimme rakentaa luottamusta toisiimme.

Kyllä, olemme keskeinen yhteistyökumppani koko SKAPA-hankkeelle ruotsinkielisessä Suomessa. Olemme riippuvaisia kaikista koulutusteista, mutta aika on uhka, joten meidän on analysoitava, mihin asioihin ei kannata käyttää aikaa.

4.5 Saavutettavuus ja tasa-arvo

Suomen koulutusjärjestelmään kuuluvat varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, lukiokoulutus ja korkeakoulutus. Yhdessä taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön kanssa ne toimivat julkisen sääntelyn ja rahoituksen alaisina, mikä asettaa erityisiä vaatimuksia tasa-arvolle ja saavutettavuudelle. Toisin sanoen saavutettavan ja tasa-arvoisen taideopetuksen tulisi olla koulutuksesta vastaaville tahoille itsestäänselvyys.

4.5.1 Koulutuksesta vastaavien tahojen, virkamiesten ja poliitikkojen näkökulmia

Kaikki kansalaisopistojen, Wava-opiston, Keski-Pohjanmaan konservatorion ja ammatillisen koulutuksen toimijat ilmoittavat, että heillä on suunnitelma sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaista kohtelua varten.

On jo olemassa, se ei ole esteenä. Meillä on rutiineja esteettömyyden järjestämiseksi.

Se, missä määrin suunnitelmaa on käsitelty työpaikoilla, vaihtelee. Wava-opisto ja ammatilliset oppilaitokset, joissa on paljon viranhaltijoita ja tuntiopettajia, käyttävät luonnollisesti enemmän aikaa tiedottamiseen, kun taas kansalaisopistot, joissa on paljon tuntiopettajia, eivät voi tehdä juuri muuta kuin lähettää suunnitelmat ja toivoa, että joku lukee ne muun informaatiotulvan ohella.

Kyllä, meillä on oma suunnitelmamme. Opettajat eivät tunne sitä kovin hyvin. Haasteena ovat tuntiopettajat, joiden ei voi olettaa ymmärtävän kaikkia suunnitelmia ja ohjausasiakirjoja. Opettajilla on velvollisuuksia, mutta ei varsinaisesti oikeuksia.

Koulutuksesta vastaavilla tahoilla on osittain erilaisia näkemyksiä saavutettavuus- ja tasa-arvonäkökulmasta kokonaisuutena. Jotkut ovat keskittyneet saavutettavuuteen opetuksen läheisyyden

kannalta. Useimmat näkevät haasteita lukuisten kyllien tavoittamisessa.

Kansalaisopistojen keskuudessa näyttää olevan enemmän tai vähemmän kehittynyt periaate olla lähellä oppilaita ja mukauttaa opetusajankohtaa siten, että se alkaa mahdollisimman usein heti kouluajan jälkeen. Samaan aikaan todetaan, että ryhmissä on taloudellisista syistä oltava vähimmäismäärä osallistujia. Vähimmäismäärästä, joka voi vaihdella 7–9 oppilaan välillä, ollaan osittain valmiita tinkimään, jotta ohjelma voidaan käynnistää ryhmän kasvun toivossa. Samalla kuitenkin korostetaan, että talous on viime kädessä etusijalla.

Suurella alueella se on haastavaa. Ryhmäopetuksessa minimimäärä on 8–9, mutta yritämme joustaa. Voi käydä niin, että ryhmä kasvaa, jos aloitetaan liian pienellä.

Ryhmän koko määräytyy talouden mukaan. Tavoitteena on opetus kouluissa suoraan kouluajan jälkeen.

Muina saavutettavuuden haasteina mainitaan luku-kausimaksu, tilojen sopivuus, opettajien sopivuus ja jatkuvuus. Monia lapsia ja nuoria tutut kasvot rauhoittavat, mutta jos työolot ovat sellaiset, että opettaja ei halua tai pysty sijoittamaan tulevaisuuttaan kansalaisopistoon, jatkuvuus kärsii.

Suuri osa Wava-opiston toiminnasta tapahtuu Pietarsaareissa. Tämä johtuu tietysti suurelta osin siitä, että ammatillisen koulutuksen ohella asianmukaiset tilat ja resurssit on keskitetty Campus Allegroon. Opiston toiminnan hajauttaminen riippuu osittain yksittäisistä opettajista, jotka sattuvat asumaan seudulla tai ajavat alueen läpi matkalla kaupunkiin. Viime aikoina on kuitenkin tietoisesti ja menestyksekkäästi pyritty kehittämään erityisesti musiikkileikkikoulua.

Wava-opiston ja hajauttamisen haasteet koskevat myös opettajien näkemyksiä muualla opettamisesta. Paikasta toiseen siirtymiseen kuluu aikaa

ei korvata, ja opettajat joutuvat usein työskentelemään huonommin soveltuvissa tiloissa ja siirtelemään soittimia tai materiaaleja.

Pyrimme hajauttamaan opetusta ja tapahtumia alueelle. Miten saamme opettajia, jotka jaksavat, jos heidän on istuttava autossa? Kyse on yhteistyöstä, jossa on mukana Harrastamisen Suomen malli ja muita tahoja.

Monet toimijat sanovat, että erityistarpeiset ja toimintarajoitteiset lapset ja nuoret sekä uussuomalaiset näkyvät yhä enemmän heidän toiminnassaan, mutta tilastoja ei ole saatavilla, ja strategioita on tarpeen tarkistaa. Kenen tehtävä tämä on, ja mikä on riittävä taso? Osa toimijoista myöntää, että koko aliedustettu ryhmä ei ole läsnä heidän toiminnassaan. Ei kuitenkaan ole selvää, kuinka paljon on pyritty tietoisesti ottamaan mukaan uusia ryhmiä. Toinen ongelma on kysymys avustajista ja oppilaiden vapaa-ajan tarpeesta. Joidenkin toimijoiden mielestä lasten ja nuorten, joilla on avustaja koulussa, pitäisi voida käyttää avustajaa myös vapaa-ajalla. Tämä on tasa-arvokysymys, mutta mikään yksittäinen toimija ei voi ratkaista avustajakysymystä, sillä kustannukset kasvavat nopeasti uusien työntekijöiden palkkaamisen myötä. Tärkeä kehityskäsi askel perusopetuksessa, mutta myös taiteen perusopetuksessa, on oikeus yksilölliseen opetussuunnitelmaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kuka tahansa voi opiskella esimerkiksi Wava-opistossa olosuhteista riippumatta. Tätä mahdollisuutta ei moni nykyään tunne, mikä nostaa esiin kysymyksen tiedon saavutettavuudesta ja tiedon jakamisesta. Jotkut toimijat kokevat, että heillä ei ole resursseja tarjota nykyistä parempaa tietoa lasten ja nuorten oikeuksista. Yleinen näkemys aliedustettujen osuudesta taideopetuksessa on, että heitä on vähän ja että heidän hyväkseen voitaisiin tehdä paljon enemmän.

Meillä ei ole opettajia, joilla olisi erityisosaamista, kun on kyse erityistarpeista. Meille voi hakea ja tehdä tiettyjä tutkinto-osuuksia yksilöllisen oppimispolun mukaan. Emme osaa tätä, koska meillä ei ole ollut vastaavia tapauksia.

Taiteen perusopetusliiton Viivi Seiralan mukaan valtion rahoituksen haasteet ovat niin suuret, että emme voi olettaa, että taiteen perusopetuksen saavutettavuuden ja tasa-arvon ongelmia voidaan ratkaista valtion rahoittamalla toiminnalla. Hänen mukaansa meidän on löydettävä uusia luovia ratkaisuja, mieluiten yhteistyön kautta:

Ilmapiiiri on viime aikoina muuttunut kohti suurempaa osallisuutta. Ruotsalaisissa kulttuurikouluissa kynnys ei myöskään ole koskaan ollut näin korkea. Vaikka koulussa ei olisikaan kaikkea, siellä voi tavoittaa niin monia.

Ruotsin kulttuurikoulujen neuvoston hallituksen jäsenenä Ella-Kari Norberg näkee, että tuki osallistavammalle toiminnalle on lisääntynyt. Hänen mukaansa kouluympäristössä on parhaat mahdollisuudet tavoittaa lapset ja nuoret tasavertaisesti:

Keskustelemme väärällä tasolla ... jos aikomuksemme on tavoittaa enemmän ihmisiä ja päätämme siitä kuntien kesken, meidän on muutettava näkemystämme. Meidän on tehtävä kompromisseja joidenkin periaatteiden suhteen. Kuinka osallistavia haluamme olla? Meidän pitäisi miettiä prioriteettejamme. Ehkä emme ole vielä käyneet keskusteluja saman pöydän ääressä seutemme kaikkien asianosaisten kanssa. Virkamiehiä pitää tönäistä vauhtiin, ja mitä poliitikot haluavat?

Lasten ja nuorten sukupuolijakauma taideopetuksessa on myös saavutettavuus- ja tasa-arvokysymys. Vaikka tarkkoja lukuja ei ole saatavilla, Wava-opisto on ilmoittanut lukemat 34 % poikia ja 66 % tyttöjä. Karkea arvio kansalaisopistojen jakaumasta antaa vielä pienemmän poikien lukumäärän, kun taas Yrkesakademin mukaan lukemat ovat miesten osalta 30 % ja naisten osalta 70 %. Novia ei ole toimittanut lukuja. Kyselyyn sisältyi mahdollisuus ilmoittaa muu sukupuoli kuin mies/nainen tai poika/tyttö, mutta jostain syystä se ei näy, vaikka Yrkesakademin näkee, että sitä esiintyy.

Tyypillinen kulttuurioppilas on ruotsinkielinen tyttö, jolla on hyvin koulutetut vanhemmat. Musiikkia harrastavien vanhempien lapset ovat yliedustettuina.

Alueen tulokset ovat pitkälti linjassa valtakunnallisten tulosten kanssa, joissa poikien osuus on vain 24,3 %, kuten *Taiteen perusopetus 2020* -raportissa (Luoma 2020) todetaan. Haastatteluista kävi ilmi, että sukupuolten välinen tasapaino ei näytä olevan toimijoiden asialistalla mitenkään merkittävästi. Valtakunnallisella tasolla arkkitehtuuri ja media- taide houkuttelevat eniten poikia, eikä näitä kahta taidemuotoa ole tällä hetkellä tarjolla Pietarsaaren alueella lukuun ottamatta Yrkesakademin oppilaitosta, jossa on tarjolla mediataiteen suuntautumisvaihtoehto. Toinen tekijä, joka vaikuttaa siihen, mitkä kohderyhmät osallistuvat taideopetukseen, nousi esiin SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen seminaarissa ”Rakennamme tulevaisuuttamme nyt – yhdessä” 8.6.2023. Siellä Cecilia Jeppsson esitteli tutkimustuloksia väitöskirjastaan ”*Rörlig och stabil, bred och spetsig*”. *Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan (2020)*. Tulokset osoittavat yhteyden kulttuurikouluihin osallistumisen ja vanhempien koulutustaustan välillä. Kävi ilmi, että lapset, joiden vanhemmilla on korkeampi koulutus ja aiempi kiinnostus taiteisiin, ilmoittautuvat todennäköisemmin kulttuurikouluihin. Tämä ilmiö luo eräänlaisen sisäsiirtoisuuden, jossa jo kiinnostuneet ja hyvin toimeentulevat nappaavat paikat ensimmäisinä, kun taas muut ryhmät jäävät ulkopuolelle. Tähän liittyy polarisaation vaara.

Kulttuurinen ja sosiaalinen reproduktio: Vanhempien kulttuuristen ja sosiaalisten kiinnostuksen kohteiden ja kulttuurisen ja sosiaalisen aseman siirtyminen lapsille.

Pietarsaaren alueen taidetarjonta on rajallinen, kuten kohdassa 4.2.1 on esitetty. Tarjontaa hallitsevat kolme taidemuotoa: musiikki, kuvataide ja tanssi. Tämä on tietysti ongelma saavutettavuuden ja tasa-arvon kannalta, sillä lapsilla on oikeus valita itse, miten he haluavat ilmaista itseään taiteen avulla.

Lapset eivät voi toivoa sellaista, mitä he eivät tunne.

Kuten aiemmin mainittiin, koulutuksesta vastaavat tahot kokevat, että heidän mahdollisuutensa laajentaa tarjontaansa ovat varsin rajalliset. Tämä johtuu muun muassa taloudellisista syistä, opettajapulasta, oppilasmäärästä ja siitä, että instituutiot muuttuvat hitaasti.

Kaikkia taidemuotoja olisi myös kohdeltava tasavertaisesti.

Poikkeuksia tästä rajoitteisuudesta ja luontaisesta jäykkyydestä ovat Harrastamisen Suomen malli ja jossain määrin myös varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tarjoama opetus. Niissä ainakin suhtaudutaan taiteeseen ennakkoluulottomasti ja tarjotaan esimerkiksi ”kreativ-mix”-mahdollisuus eli eri taidemuotojen yhdistämistä yhdeksi oppiaineeksi. Monet Wava-opiston hankkeet tarjoavat myös tilaa innovaatioille ja kokeiluille. Haasteena on tässäkin pitkäjänteisyys. Miten luoda laaja valikoima korkealaatuisia ohjelmia pitkällä aikavälillä?

Kunnallispolitiikan toimijat ja virkamiehet näkevät yhteistyön ja alueen taide- ja kulttuuritoiminnan pohtimisen mielenkiintoisena mahdollisuutena. He ovat sitä mieltä, että taide- ja kulttuuritoiminnassa on muun muassa mahdollistava voima, ja rakenteet, joilla voidaan tukea lapsia ja nuoria tulevaisuudessa, ovat tavoiteltavia.

Parasta on, kun kulttuuritoiminta toimii kunnatasolla, kun se on osallistavaa ja hämärtää sosioekonomisia eroja ja erilaisia rajapintoja ihmisten välillä.

Taidetta ja kulttuuria pidetään niin rikastuttavana, että sen piirissä halutaan kehittää saavutettavuutta ja tasa-arvoa. Poliitikot ja virkamiehet huomauttivat myös, että kulttuurilla on hintansa. Kulttuurin ja taiteen ammatinharjoittajille on tietenkin maksettava palkkaa, ja jotkut poliitikot korostivat, että taiteen saavutettavuuden parantaminen on osittain resursointikysymys. Tavoitteena on kuitenkin anteliaassa

hengessä antaa jokaiselle mahdollisuus osallistua, sillä on perheitä, jotka eivät ole taloudellisesti niin hyvässä asemassa. Yksi ratkaisu voisi olla edullisemmat osallistumishinnat tai jopa ilmainen toiminta. Monet poliitikot ja virkamiehet katsovat, että ”taidekortteja” tai kulttuuripasseja voitaisiin käyttää taide- ja kulttuuritoiminnan edistämiseen ja siten rohkaista kaikkia osallistumaan tapahtumiin taloudellisesta tilanteesta riippumatta.

4.5.2 Lasten, nuorten ja huoltajien näkökulmia

Pietarsaaren alueen taide- ja kulttuuritarjonta on todettu yleisesti ottaen hyväksi, mutta saadun palautteen mukaan sitä voitaisiin kehittää monin tavoin. On ehdotettu lyhyempien kurssien järjestämistä kesäisin ja enemmän vaihtoehtoja suomenkielisille lapsille. Kurssit koetaan usein kalliiksi ja liian pitkäkestoisiksi, usein koko lukukauden mittaisiksi, sitoviksi. Myös kokeilevaa ja matalan kynnyksen toimintaa, työpajoja ja muuta vastaavaa toivotaan jo nelivuotiaasta alkaen. Pidetään tärkeänä, että lapsille ja nuorille on tarjolla useita hankkeita, joihin he voivat osallistua. Joidenkin mielestä etäisyys Pietarsaareen on liian pitkä tai aikataulut ovat liian monimutkaisia lapsiperheille. Jotkut kunnissa valittavat tiedon puutetta, ja tässä SKAPA Jakobstadsregionen-hanke voisi olla hyvä keino lisätä tietoisuutta tarjonnasta.

Jokaisella nuorella ja lapsella pitäisi olla mahdollisuus osallistua toimintaan Wava-opistossa. Jokaiselle on jotakin sopivaa, kunhan sen vaan löytää.

4.5.3 Aliedustettujen ryhmien näkemyksiä

Saavutettavan ja tasa-arvoisen taiteen ja taideopetuksen tavoitteena ei ole erottelu tai erillisen toiminnan luominen esimerkiksi maahanmuuttajille, vaan pikemminkin on toivottavaa, että eri yhteiskuntaryhmät kohtaavat. Tämän saavuttamiseksi

taideopetusta on kuitenkin analysoitava kriittisesti: mitä todella on tarjolla, onko se riittävän joustavaa, esimerkiksi ajankohdan, keston ja sisällön suhteen, onko se riittävän edullista laajemmassa mielessä, ja millaista musiikkia taideopetuksessa soitetaan? Onko opettajakuntamme tai opetussuunnitelmamme riittävän monimuotoinen?

Aliedustetut eivät näy, koska he eivät hae. Heidän oikeuksistaan pitäisi tiedottaa enemmän, mutta sekin on resurssikysymys.

Millä kielillä opetuksemme on järjestetty, ja miltä haluamme sen näyttävän? Ja miten voimme markkinoida niin, että tavoitamme maahanmuuttajat? Nämä ovat joitakin niistä kysymyksistä, jotka vaativat lisätyötä. Aiheisiin perin pohjin paneutumiseen ja aliedustettujen ryhmien, kuten uus-suomalaisten, kiinnostuksen herättämiseen tarvitaan myös paljon aikaa. 2–3 kuukautta ei riitä, vaan yhteydenpidon on oltava säännöllisempää. Yleisellä tasolla on ymmärrettävä, että tämä on todella pitkäjänteistä työtä.

Miten aliedustetut ihmiset saadaan mukaan? Kunnan pitäisi ohjata lapsia meille.

Pietarsaaren kotouttamisyksikön ”Beats and rhymes” -hanke on esimerkki toiminnasta, jossa on mukana eri kansallisuksia. Se alkoi musiikkityöpajasta, jossa kongolaisperhe teki gospelmusiikkia, ja siitä kehittyi rap-työpaja. Osallistujat ovat olleet pääasiassa nuoria poikia muun muassa Suomesta, Eritreasta, Syyriasta, Irakista, Romaniasta, Espanjasta ja Libyasta. Toiminta on ollut säännöllistä, mutta ei tarkkaan suunniteltua. Aluksi ryhmä kokoontui säännöllisesti joka torstai, mutta nyt kun on muodostunut ydinryhmä, he päättävät Whatsappin välityksellä, milloin kokoontuvat. Vaikka tapaamisia ei ole toteutettu ennalta sovituna ajankohtana, on pystytty järjestämään tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa.

5 Yhteenveto ja ehdotetut toimet

Tuloksia koskevan jakson johtopäätös vahvistaa oletuksen, että Pietarsaaren alueella lasten ja nuorten taideopetusta ei ole riittävästi eikä se ole riittävän tasa-arvoista. Tässä raportissa esitetyt kysymykset ovat seuraavat:

1. Mikä on taideopetuksen saatavuus ja rakenne Pietarsaaren alueella nykyään?
2. Mitä voimme tehdä Pietarsaaren alueella taideopetuksen saavutettavuuden ja tasa-arvon lisäämiseksi?

Tulokset osoittavat selvästi, että Pietarsaaren alueella ei tavoiteta yhtä monia lapsia ja nuoria taiteen perusopetuksen piirissä vapaa-ajalla kuin koko Suomen tasolla. Jos koko seudun taidekasvatus otetaan huomioon, se tavoittaa saman määrän kuin muu maa, mutta kansalaisopistojen taideopetus ei vastaa taiteen perusopetuksen tasoa.

Alueen kansalaisopistot tarjoavat hyvää taideopetusta ja jossain määrin toimintaa, joka on lähellä opetussuunnitelmaperusteista taiteen perusopetusta. Tämä koskee erityisesti oppilaitoksia, joissa on viranhaltijoita tai jonka toiminnalla on erityinen profiili ja pitkät perinteet.

Alueen kansalaisopistoissa tarjottavaan taideopetukseen liittyy kuitenkin myös haasteita: muun muassa vähäinen ilmoittautuminen kursseille, opettajapula, opettajien jatkuva vaihtuminen ja opiskelijoiden motivaatio pitkäaikaisiin opintoihin. Kansalaisopistoissa ei aina ole tarkoituksenmukaisia tiloja laadukkaan opetuksen tueksi, vaan toiminta on pakko järjestää koulujen tiloissa. Koulu-tilojen käytön etuna on tietenkin saavutettavuus. Kansalaisopistojen haasteet liittyvät suurelta osin rahoitukseen ja siihen, että tuntiopettajien työolot eivät ole houkuttelevat.

Yksi syy lasten ja nuorten vähäiseen määrään taiteen perusopetuksessa on rakenteellinen, sillä

Kruunupyyn kunta ei ole mukana Wava-opiston sopimuksessa kuten muut alueen kunnat. Vaikka Kruunupyylä on sopimus Keski-Pohjanmaan konservatorion kanssa, ei tätä kautta tavoiteta kovinkaan montaa oppilasta. Toinen syy vähäiseen osallistumiseen on se, että Wava-opisto tarjoaa laajemmalle alueelle vain musiikkia ja tanssia, kun taas kuvataidetta ja teatteria tarjotaan ensisijaisesti Pietarsaaren lapsille ja nuorille. Wava-opisto on anonut valtionosuuksia kuvataiteen alueelliseen opetukseen, mutta hakemus on hylätty. Syynä on se, että taiteen perusopetuksen valtionrahoitus ei pysty vastaamaan Suomen tarpeisiin.

Alueen merkittävänä toimijana ja resurssina Wava-opistoa voisi ja pitäisi hyödyntää paremmin, mutta se kärsii jossain määrin siitä, että sen toiminta on hyvin keskittetty Pietarsaareen. Tämä heijastuu kuntakohtaisiin opiskelijamääriin, joissa Pietarsaari on yliedustettuna muihin kuntiin verrattuna. Haasteet, joita Wava-opisto näkee toiminnan hajauttamisessa, liittyvät alueen tilojen laatuun ja opettajien suhtautumiseen työmatkoihin. Wava-opiston järjestämän toiminnan hajauttamisessa on viime kädessä kyse taloudesta. Sopivien tilojen kunnostaminen maksaa ja opettajien matkat maksavat. Myös Wava-opiston opiskelijamäärän lisääminen maksaisi.

Valtionrahoitus valtionosuuksin on enemmän tai vähemmän jäädytetty, mikä tarkoittaa, että kuntien olisi rahoitettava toiminta itse tai käytettävä kansalaisopistoille suunnattuja valtionosuuksia. Jos taideopetusta halutaan keskittää enemmän kansalaisopistoihin, tarvitaan perusteellista arvokeskustelua. Tässä keskustelussa on kyse kansalaisopistojen tehtävästä, ja tässä asiassa kaikki on vielä auki. Poliitikkojen ei myöskään nähdä esittävän sisältövaatimuksia, vaan painopiste on taloudessa. Ohjelman suunnittelu on rehtoreiden vastuulla, osittain myös kansalaisopistoissa, joissa on viranhaltijoita. Viranhaltijoiden opetusvelvoitteiden täyttämisen lisäksi tarjonta suunnitellaan melko pitkälle asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Taiteen perusopetuksen ohjaaminen kansalaisopistoihin edellyttää siis poliittista prosessia.

SKAPA Jakobstadsregionen -hankkeen tavoitteena on tarjota lapsille ja nuorille monipuolista opetusta eri taideaineissa, jotka tukevat heidän luovuuttaan, vahvuuksiaan ja haasteitaan.

Raportti kuitenkin osoittaa, että Pietarsaaren alueella tarjolla olevien taidemuotojen määrän suhteen tarjonta on rajallista. Musiikki, kuvataide ja tanssi ovat hallitsevia, ja niillä on suhteellisen vakaata ja paikallisesti juurtunutta toimintaa, kun taas teatteri ja käsityö, joilla on pienempi asiakaskunta, ovat vahvimmillaan Pietarsaareissa ja Kruunupyysissä. Sanataidetta tarjotaan alueellisesti Wava-opistossa projektimuotoisesti, mutta se tavoittaa tällä hetkellä vain muutamia lapsia ja nuoria. Novia näkee Pietarsaareissa mahdollisuuksia yhdistää sanataide muihin oppiaineisiin taiteen ja kulttuurin laitoksella, mutta se ei ole vielä käynnistänyt ohjelmaa.

Arkkitehtuuri, mediataide ja sirkustaide eivät ole löytäneet paikkaansa alueen tarjonnassa. Erityisesti mediataidetta olisi tärkeää kehittää, sillä se voi houkutella poikia, jotka ovat aliedustettuina taideopetuksessa. Lisäksi Pietarsaareissa on Yrkesakademissa mediataiteen toisen asteen opetusta ja Noviasa kolmannen asteen opetusta, joka sivuaa oppiainetta.

Teoriassa Harrastamisen Suomen malli tarjoaa alueen laajimman tarjonnan, koska se perustuu lasten toiveisiin. Samalla on selvää, että Harrastamisen Suomen mallin haasteena on laatu, jatkuvuus ja se, että lasten ja nuorten ei voida olettaa valitsevan sellaista, mihin heillä ei ole kokemuspohjaa. Toisin sanoen kysyntää on viljeltävä. Yksi Harrastamisen Suomen mallin ja varhaiskasvatuksen edustajien esittämä ajatus on matalan kynnyksen kokeilutoiminnan perustaminen, mieluiten taide-sekoituksena tai ns. taidekylpyinä. Taidekylvyt tarjoavat oppilaille mahdollisuuden kokeilla eri taidemuotoja. Harrastamisen Suomen mallin tarjoamalle matalan kynnyksen toiminnalle on tarvetta, ja se voi toimia porttina alueen muuhun taideopetukseen.

Koulutuksesta vastaavilla tahoilla ei ole selviä ajatuksia ja mielipiteitä siitä, kuinka laaja tarjonnan

tulisi olla. Onkin tarpeen herättää keskustelua alueellisen vision ja strategian yhteisestä kehittämisestä. Alueen resurssien rajallisuus tiedostetaan, mutta samalla korostetaan mahdollisuuksia kehittää tarjontaa yhteistyön avulla. Tarjontaa koskevassa kysymyksessä, kuten muissakin hankkeen kannalta merkityksellisissä kysymyksissä, on kyse valinnoista. Valittavana on heterodoksinen lähestymistapa, joka tässä yhteydessä suosii laajaa valikoimaa, innovointia ja joustavuutta, tai ortodoksinen lähestymistapa, joka suosii kapeampaa valikoimaa, vakautta ja pitkäjänteisyyttä. Tavallaan voidaan sanoa, että molemmat strategiat ovat olemassa, mutta tämä ei automaattisesti tarkoita, että alueella olisi periaatteiltaan erilaisia puolestapuhujia. Jos koko alueen taideopetuksen voimavaroja voidaan koordinoita ja muokata alueelliseksi visioksi ja strategiaksi, tarjonnan lisäämisen kustannuksista ei välttämättä tule ongelmaa.

Koulutuksesta vastaavat tahot, poliitikot ja virkamiehet suhtautuvat myönteisesti tässä raportissa esitettyihin saavutettavan ja tasa-arvoisen taideopetuksen hyötyihin ja vaikutuksiin. Suunnitelmia sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaista kohtelua varten on otettu käyttöön työpaikoilla, ja niiden katsotaan toimivan ainakin henkilöstön osalta, sillä ongelmia on raportoitu vain vähän. Koulutuksen tarjoajille on yhteistä myönteinen asenne, jossa ne tunnustavat, että heillä on lakisääteinen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta. Kyky muuttaa toimintamalliaan ja järjestää opetusta uudella tavalla vaihtelee hieman organisaatioiden rakenteellisten tekijöiden mukaan. Yleisesti ottaen syvällisempi normikriittinen ajattelu puuttuu. Tämä tarkoittaa sitä, että sen sijaan, että etsittäisiin keinoja kehittää toimintaa kohti saavutettavampaa ja tasa-arvoisempaa taideopetusta, viitataan taloudellisiin haasteisiin. Vanhat tavat ovat tiukassa, ja suuriin muutoksiin johtava tietoinen osaaminen puuttuu.

Joillakin organisaatioilla on jo toimintasuunnitelmia opiskelijoidensa tai asiakkaidensa kohtaamiseksi, ja ne kehittävät yhdenvertaisuutta edistäviä pedagogisia menetelmiä ja ympäristöjä. Työsuhteilla on tässä tärkeä rooli. Siellä, missä on viranhaltijoita tai

tuntipalkkaisia opettajia, valmiudet ovat paremmat, koska henkilöstölle järjestetään täydennyskoulutusta.

Näihin kategorioihin kuuluvilla on usein myös kollegoita, joiden kanssa vaihtaa ajatuksia. Kollektiivinen tuki uusien organisaatiokulttuurien kehittämisessä on tärkeää, ja hankkeen olisi jatkettava sen parissa työskentelyä. Kansalaisopistoilla on suurempia haasteita kehittää toimintaansa ja toimia sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaista kohtelua koskevien suunnitelmien mukaisesti. Niillä ei ole resursseja tarjota täydennyskoulutusta tuntiopettajille, jotka työskentelevät usein yksin ja hajallaan eri puolilla kuntaa. Kollegiaalinen tuki puuttuu. Lisäksi ne toimivat tiloissa, jotka eivät aina täytä esteettömyysvaatimuksia. Olisi käynnistettävä yhteisiä koulutuspäiviä ja investointikampanja koulutilojen esteettömyyden parantamiseksi.

Saavutettavuuden kannalta Harrastamisen Suomen malli, kansalaisopistot ja Wava-opisto ovat kaikki matalan kynnyksen toimijoita, koska ne eivät sovellu pääsykokeita. Ammatillisessa koulutuksessa yhdenvertainen kohtelu on hankalampaa, koska siellä järjestetään pääsykokeita. Toisaalta ammatilliset koulutusohjelmat eivät ole lasten ja nuorten taideopetuksen osalta ensisijaisia toimijoita. Onko ammatillisessa koulutuksessa mahdollisuus miettiä valintakokeita uudelleen, jotta aliedustetut ryhmät saataisiin paremmin mukaan? Mitä valmiuksia tulevaisuuden kasvattajilla ja taiteilijoilla pitäisi olla?

Yhteistyön ja verkostoitumisen osalta, alkaen korkeimmasta poliittisesta ja virkamiesedustuksesta, alueella on monia foorumeita, joiden varaan rakentaa. Alueellisten asioiden käsittelyyn on olemassa rutiini, joka mahdollistaa myös SKAPA-asioiden viemisen esimerkiksi Pietarsaaren seudun kunnalliseen yhteistyölautakuntaan. Ruotsinkieliset kansalaisopistot kokoontuvat säännöllisesti ja voivat Norra Ligan -yhteistyöelimen puitteissa keskustella kaikista taideopetusta koskevista alueellisista kehittämisehdotuksista. Koska Pietarsaaren ruotsin- ja suomenkieliset työväenopistot on yhdistetty Wava-opistoon, Wava ja suomenkielinen työ-

väenopisto ovat nekin automaattisesti edustettuina Norra Ligan-yhteistyöelimestä. Wava-opisto on yhdessä Keski-Pohjanmaan konservatorion kanssa mukana sekä alueellisissa että valtakunnallisissa verkostoissa, joissa keskustellaan säännöllisesti hankkeen kannalta tärkeistä asioista. Varhaiskasvatuksella, esiopetuksella, perusopetuksella ja lukio-koulutuksella on myös Pietarsaaren alueella verkostoja, joissa on säännöllisiä tapaamisia, samoin kuin Harrastamisen Suomen mallin edustajilla. Olemassa olevat verkostot ovat tärkeä edellytys ja niiden merkitys on suuri, kun hanke aikoo edetä taideopetuksen tukemisessa ja kehittämisessä alueellisesti.

Se mikä puuttuu, on alueellinen yhteistyö ja verkostoituminen olemassa olevien verkostojen välillä. Lisäksi vain osa nykyisistä verkostoista käsittelee erityisesti taideopetusta. Kun otetaan huomioon, että koulutuksen toimijat tarjoavat julkista palvelua monille lapsille ja nuorille, eri verkostojen välille olisi kehitettävä alueellisia foorumeita, joissa käsiteltäisiin vain taideopetukseen liittyviä kysymyksiä. Tämä edistäisi myönteistä ja kestävää kehitystä aluetasolla hankkeen tarkoituksen mukaisesti. Monet sidosryhmät toivovat myös enemmän yhteistyötä, sillä resurssien ei odoteta ainakaan lisääntyvän. On tunnustettu, että yhteistyö hyödyttää kaikkia. Yhteistyöhön voi kuulua opettajien rekrytoinnin koordinointi, taidetarjonnan laajentaminen, yhteisten tilojen ja hankintojen hyödyntäminen sekä ammattitaitoisten opettajien saatavuuden varmistaminen opettamaan nykyisten tai syntyvien tarpeiden mukaisesti.

Ammatillisen koulutuksen ja kansalaisopistojen sekä Wava-opiston ja kansalaisopistojen välistä tiiviimpää yhteistyötä olisi kehitettävä, jotta voitaisiin käynnistää keskustelut opettajatarpeista, opintopoluista, saavutettavuudesta ja opiskelijapohjasta. Taiteen perusopetuksen järjestäjien tulisi myös tiivistää yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen sekä Harrastamisen Suomen mallin kanssa. Koulut ovat avoimia ja halukkaita lisäämään yhteistyötä, ja on mahdollista kehittää alueellinen kulttuuriopetussuunnitelma, joka koordinoi tarjontaa ja

nostaa standardeja. Taideaineiden kehittäminen kouluissa tulisi toteuttaa yhteistyössä BRAVO-kouluverkoston kanssa, mikä edellyttää ennakointia, huolellista suunnittelua ja pitkäjänteisyyttä. Yksi ehdotus voisi olla, että alue palkkaisi pitkällä aikavälillä koordinaattorin, joka antaisi kasvot kulttuuriopetussuunnitelmalle ja pitkän aikavälin yhteistyölle.

Pietarsaaren alueen koulutuksesta vastaavien tahojen ja muiden alojen välinen yhteistyö on tärkeää. Jos taideopetus halutaan ottaa vakavasti ennaltaehkäisevänä toimintana ja aliedustetut ryhmät halutaan ottaa mukaan, on luotava verkostoja sosiaalialan, Pietarsaaren seudun kotouttamisyksikön ja kolmannen sektorin kanssa. Poliitikkojen roolia yleisen mielipiteen luojina sekä saavutettavamman ja tasa-arvoisemman taideopetuksen kehittäjinä olisi korostettava.

Taideopetuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa alueella voidaan kehittää. Aliedustettujen ryhmien osuutta taidekasvatuksessa tulisi lisätä. Tässä suhteessa koulutuksesta vastaavat tahot eivät ole vielä tehneet riittävästi, mikä johtuu monesta syystä. Ensinnäkin keskustelu osallistavasta taideopetuksesta alueella ei ole vielä riittävän pitkällä. Selkeitä tavoitteita tai tarkkoja lukuja ja faktoja, jotka tukisivat osallisuutta edistäviä strategisia päätöksiä, ei myöskään ole olemassa. Tässä raportissa esitetään joitakin mielenkiintoisia lukuja, mutta olisi käynnistettävä perusteellisempi tutkimus, jossa kehitetään tapoja mitata saavutettavuutta ja tasa-arvoa useista eri näkökulmista, jotta voidaan esittää tosiasioita. Tällä tavoin konkreettisista mittaustuloksista ja arvioinneista voisi tulla tärkeitä tulevien strategisten hankkeiden ainesosia. Ilman mitattavaa edistystä hanke ei ole uskottava ja hapuilee pimeässä.

Siirtyminen kohti osallistavampaa taideopetusta olisi aloitettava tehtävän määrittelyllä. Kuka tekee mitä? Mitkä ovat tavoitteet? Mikään yksittäinen toimija alueella ei voi ratkaista haasteita yksin. Yhdelläkään yksittäisellä toimijalla ei myöskään ole valtuuksia tunkeutua toisten alueille. On käytävä arvokeskustelua ja keskusteltava siitä, miten alueen

tulisi käsitellä valtionosuuksia ja verotuloja. Saavutettavuudessa ja tasa-arvossa on kyse monista tekijöistä, ja niitä on tarkasteltava laajasta näkökulmasta. Voidaan sanoa, että ensimmäiset askeleet on jo otettu, ja tietoisuus jokaisen oikeudesta taidekasvatukseen sekä velvollisuuksista laatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia on olemassa. Hankkeeseen ja sen tarkoitukseen suhtaudutaan myös myönteisesti. Haasteena on, että koulutuksen toimijat ovat liian kiinni perinteissä ja tutuissa kaavoissa. Tämä näkyy esimerkiksi taideopetuksen tarjonnassa ja sisällössä. Myös pedagoginen osaaminen ja pedagogiset ympäristöt rajoittavat saavutettavuutta.

Tapa, jolla tiedotamme ja kommunikoimme ympäristömme kanssa, voisi olla kehitettävissä osallistavammaksi. Miten voimme tavoittaa ne ihmiset, jotka eivät vielä tiedä, että heillä on oikeus taideopetukseen? Entä ne, joilla ei ole mitään suhdetta taiteeseen? Perinteiset tavat viestiä sosiaalisen median, kuten Facebookin ja Instagramin, tai koulujen Wilman kautta eivät riitä. Kaikkia ei voi tavoittaa tällä tavoin, varsinkaan maahanmuuttajia tai muita aliedustettuja ryhmiä. Erilaisia markkinointitapoja tulisi pohtia, sillä pelkkä ruotsin- tai suomenkielinen tiedottaminen ei riitä muiden kieliryhmien tavoittamiseen. Ainakin englanninkielistä ja mahdollisesti kohdennettua tietoa muilla kielillä tulisi olla mukana. Kuvailevat videot ovat tärkeä lisä tekstimuotoisen tiedon ohella. Tärkeä kanava vanhempien tavoittamiseksi voisivat olla paikalliset koti- ja kouluyhdistykset. Vanhemmat ovat avainasemassa erityisesti silloin, kun on kyse lapsista ja nuorista, joilla on erilainen kulttuuritausta. Koulutuksen ja eri kulttuuritaustan omaavien lasten ja nuorten välisiä rajapintoja on kehitettävä, sillä kulttuuri- ja taideopetukseen suhtaudutaan eri tavoin. Tässä yhteydessä hankkeen on kehitettävä ja tehostettava tiedotustoimintaa. Periaatteena on, että jos oppilaat eivät löydä tietä toimintaan, heidät etsitään vuoropuhelun aloittamiseksi.

Yksi saavutettavuuden näkökohta koskee opinto- tai oppimispolkuja, jotka pitäisi tehdä selkeiksi. On olemassa foorumeita, kuten ruotsinkielisellä

puolella toimiva Musikutbildning i Finland, joka tarjoaa tietoa ja opastusta musiikin opiskelumahdollisuuksista. Pietarsaaren alueella tarvitaan kuitenkin ennen kaikkea tietoa seudun lapsille ja nuorille suunnatusta paikallisesta taidetarjonnasta. Viestintä ja tiedottaminen eri toimijoiden välillä on tässä tärkeässä roolissa, samoin yhteyksien luominen alueen opinto-ohjaajiin.

On suositeltavaa vieraila useissa kouluissa ja varhaiskasvatuksesta vastaavien tahojen luona, sillä taideopetuksesta ja taide-elämyksistä tiedottamisella on mahdollista tavoittaa kaikki lapset ja nuoret tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti. Varhaiskasvatuksen ja koulujen henkilökunnan ja opettajien tapaaminen on myös tärkeää heidän innostuksensa, motivaationsa ja alueen taideopetukseen liittyvän tietämyksen kannalta. Taideopetuksen kehittäminen varhaiskasvatuksessa ja kouluissa on keino lisätä saavutettavuutta ja tasa-arvoa. Kouluympäristössä näyttäisi olevan valmiuksia ja halukkuutta taidevierailuihin ja muihin taideopetusta vahvistavien ideoiden vastaanottoon.

Myös lukukausimaksuilla on vaikutusta saavutettavuuteen, mutta tässä raportissa ei ole riittävästi perustaa sen määrittämiseksi, mikä on oikea maksutaso. Lukukausi- tai kurssimaksujen vaikutuksia olisi tutkittava lisää. Koulutuksen tarjoajat tukeutuvat yleensä kyselyihin tai muuhun kerättyyn palautteeseen ja vertailuun muiden oppilaitosten kanssa. Tähän menettelyyn liittyy ongelmia, sillä voidaan olettaa, että kyselyjen ja palautteen tuloksissa ei ole mukana aliedustettuja ryhmiä, joiden osallistuminen toimintaan on vähäistä. Ei myöskään voida olettaa, että muissa paikoissa perittävät maksut ovat normatiivisia. Harrastamisen Suomen malli täyttää hyvin saavutettavuusvaatimuksen, koska se on osallistujille maksuton. Useimmissa tapauksissa toimintaa tarjotaan myös suoraan kouluajan jälkeen, koulun tiloissa ja kotiinkuljetusmahdollisuudella.

Kysymys siitä, kuinka paljon alue ja yksittäiset kunnat panostavat taideopetukseen, on haastava, eikä tässä raportissa saada siihen lopullista

vastausta. Poliitikot ja virkamiehet eivät myöskään ole tietoisia siitä, kuinka paljon taiteeseen ja kulttuuriin panostetaan kunnittain. Tämä kertoo jotain suhtautumisesta alueeseen, ja tietysti se myös vaikeuttaa päätöstä siitä, pitäisikö panostaa enemmän vai ei. Alueella on osittainen tietämys kustannuksista. Tämä koskee taiteen perusopetusta, jolla on korvamerkittyjä valtionosuuksia ja myös luotettavia lukuja siitä, kuinka monta lasta toimintaan osallistuu ja miten ne jakautuvat alueellisesti. Kansalaisopistojen on vaikea saada tarkkoja lukuja oppilasmäärästä ja tarkeista kustannuksista. Olisi kehitettävä mittausvälineitä, joilla voidaan mitata kustannusten nykyistä tasoa, mutta myös seurata tasoa pidemmällä aikavälillä. Tämä on tarpeen sen vuoksi, että hallitus suunnittelee hyvinvointialueilla toteutettavien ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tukemista, mutta myös siksi, että saadaan kuva itse taide- ja kulttuuri-investoinneista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että raportissa tuodaan esiin Pietarsaaren alueen lasten ja nuorten taideopetuksen haasteita mutta myös mahdollisuuksia. Haasteena on opetus, joka ei ole tällä hetkellä riittävän esteetöntä ja tasa-arvoista, ja joka on osittain lukkiutuneessa tilassa kulttuurisen reproduktion kannalta. Mahdollisuutena voidaan sen sijaan nähdä yhteinen näkemys taiteen merkityksestä ja lasten ja nuorten oikeudesta taideopetukseen. Taideopetukseen liittyvien näkemysten osalta löytyy halukkuutta sopeutua uusiin yhteiskunnallisiin suuntauksiin, ja yhteistyön kautta on mahdollista kehittyä. SKAPA Jakobstadsregionen-hankeeseen luotetaan, ja seudun taideopetuksen tasoa ollaan valmiita yhdessä nostamaan. Seudun on nyt edettävä yhdessä ja määriteltävä yhteiset tavoitteet ja visiot sekä esitettävä strategioita taideopetuksen kehittämiseksi. On myös tarpeen tutkia muiden toimijoiden näkemyksiä hankkeesta. Kolmas sektori, Pohjanmaan hyvinvointialue, muut koulutuksesta vastaavat tahot ja strategiset organisaatiot on otettava mukaan prosessiin.

Parhaimmillaan SKAPA Jakobstadsregionen-hanke voi merkitä kunkin kunnan tarpeet huomioon ottaen kyläkehittämistä sekä keskeisten toimijoiden

ja alueen keskuksen vahvistamista. Tarvitaan pelikenttä, jolla voi toimia yksilöllisesti, ja pelikenttä, jolla kaikki toimivat yhdessä alueen vision mukaisesti. Yhdessä alue voi tulla monella tavalla vahvemmaksi: puhutaan yhdellä äänellä, edetään kohti yhteisiä tavoitteita, vältetään turhia päällekkäisyyksiä, rakennetaan selkeitä opintopolkuja, luodaan parempia työoloja, laajennetaan tarjontaa, jaetaan tietoa ja kokemuksia, vahvistetaan seudun veto-voimaa ja otetaan merkittävä rooli hyvinvointiyhteiskunnassa. Talouden, hallinnon, rekrytoinnin ja opetuksen laadun kestävä rakenteet voidaan saavuttaa, jos tahtoa löytyy. Se edellyttää laajaa yleistä mielipidettä, jonka mukaan hanke koetaan hyödylliseksi, ja se edellyttää Pietarsaaren alueella sitovia poliittisia päätöksiä korkeimmalla tasolla. Onnistuminen riippuu vahvasta yhteiskunnallisesta tuesta.

5.1 Toimenpide-ehdotuksia

Taideopetuksen vahvistaminen on investointi tulevaisuuteen, jota Pietarsaaren alueella ei ole varaa jättää tekemättä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan lasten ja nuorten yksinäisyys ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet. Mielenterveyden häiriöt ovat olleet yleisin sairauspäivärahan ja työkyvyttömyyseläkkeen syy Suomessa vuodesta 2019 lähtien.

Mielenterveyden häiriöiden kokonaiskustannukset Suomelle on arvioitu noin 11 miljardiksi euroksi vuodessa. Kuitenkin myös muut haastavat yhteiskunnalliset kysymykset, kuten nykyajan sosiaaliset ja kulttuuriset haasteet, vaativat luovia ja innovatiivisia ratkaisuja. Taide ja taideopetus voivat edistää identiteetin rakentumista, kulttuurien välistä vuorovaikutusta, luovia taitoja, hyvinvointia ja hyvää kansalaisuutta. Taidekasvatuksen saatavuuden ja tarjonnan lisääminen lapsille ja nuorille kaikissa koulutusvaiheissa on tehokas tapa rakentaa kestävä tulevaisuutta.

Vaikka tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoisuutta ja valmiutta muuttaa tapaa, jolla ajattelemme tai-

deopetuksesta, edellytykset tarjota laadukasta taideopetusta kaikille ovat hyvät. Raportti on osoittanut, että alueen taideopetukselle on ominaista yhteistyön ja yhteisten rakenteiden puute, mikä lisää tehottomuutta. Sen sijaan kokonaisresurssit pitäisi käyttää tehokkaammin, mutta tämä edellyttää alueellisen koordinoinnin ja pysyvien yhteistyömuotojen luomista kaikkien koulutustoimijoiden ja muiden alojen välille. Kuntien ja alueen on tehtävä yhteistyötä, jotta lasten ja nuorten oikeus taidekasvatukseen toteutuu.

Pysyvän muutoksen aikaansaaminen vaatii sekä aikaa että resursseja. Konkreettisia tuloksia tuottavan yhteistyön rakentaminen vaatii ennakkointia, eivätkä seuraavat kaksi vuotta SKAPA:n puitteissa riitä. Valtion tai kuntien resurssit eivät kuitenkaan todennäköisesti kasva tulevaisuudessa, joten ainoa vaihtoehto on yhteistyö. Muutos vaatii innostusta, motivaatiota ja yhteistyötä. Onnistumisen avaintekijä on, että myös laajan yleisen mielipiteen mukaan asiaa pidetään tärkeänä. Jotta alue onnistuisi saamaan enemmän lapsia ja nuoria taideopetuksen piiriin, tarvitaan poliittista päätöksentekoa, jolla varmistetaan, että alueellinen pitkän aikavälin yhteistyö toimii strategisella ja operatiivisella tasolla.

Millaista taideopetusta ja taidekasvatusta Pietarsaaren alueella tulisi kehittää tasa-arvon, osallistumisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi?

Pietarsaaren alueen taideopetuksen kehittämisen pohjaksi on raportin pohjalta koottu kuusi suuntaa antavaa toimenpide-ehdotusta. Ehdotukset ovat vain kehys, sillä raportin tarkoituksena on antaa tulevalle työryhmälle ja mukana oleville toimijoille vapaus kehittää yhdessä syvällisempiä visioita ja tavoitteita.

1. Kehitetään taidekokemuksia ja taideopetusta varhaiskasvatuksessa ja kouluissa

Alueellista kulttuuriopetussuunnitelmaa laaditaan ja toteutetaan yhteistyössä koulujen, BARK-lastenkulttuuriverkoston, BRAVO-

kouluverkoston, kirjastojen, Kultur i skolan -hankkeen, Harrastamisen Suomen mallin, Koti ja koulu -yhdistyksien sekä taide- ja kulttuuri-alan toimijoiden kesken. Suunnitelma perustuu alueen omaan kulttuuritarjontaan ja kulttuuriperintöön sekä lasten ja nuorten toiveisiin. Henkilöstölle ja opettajille tarjotaan kestäviä mahdollisuuksia kehittyä ja tuntea itsensä osalliseksi yhdessä ammattipedagogien kanssa. Toiminta ja saavutetut tulokset kirjataan ja arvioidaan. Alkuvaiheessa 2024–2025 prosessia johtaa SKAPA Jakobstadsregionen -hanke.

2. Perustetaan alueellinen lasten ja nuorten kulttuurikeskus

Keskusta johtavat koordinaattori ja tiimi. Se laatii ja ylläpitää kulttuuriopetussuunnitelmaa ja toimii taideaineiden opetuksen ja sen kehittämiseen tarvittavien resurssien turvaamiseksi ja lisäämiseksi. Keskus pyrkii perustamaan alueellisen rahaston, jolla tuetaan taideopetuksen kehittämistä alueella. Se jatkaa lasten, nuorten ja huoltajien kulttuuria ja taideopetusta koskevien näkemysten tutkimista. Se johtaa myös etsivää kulttuuritoimintaa, johon kuuluvat:

- Monialaiset toimet yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: Integrationsporten, Kvarnen, After Eight, Optima ym.
- Lasten ja nuorten kanssa yhteistyössä kehitettävä toiminta
- Toiminta, jossa keskitytään erityisesti uussuomalaisiin, toimintarajoitteisiin tai erityistarpeita omaaviin lapsiin ja nuoriin.

Muita tehtäviä:

- Käyttää liikkuvaa henkilöstöä, jolla on erityisosaamista etsivässä toiminnassa.
- Luo kohtaamispaikkoja alueen olemassa olevan taideopetuksen ja aliedustettujen ryhmien välille.

- Järjestää jatkokoulutusta ja kerää parhaita pedagogisia ja hallinnollisia käytäntöjä alan opetuksen ja toiminnan tueksi.
- Hyödyntää uussuomalaisen taiteellista osaamista.
- Hyödyntää ja työllistää uussuomalaisia ja toimintarajoitteisia tai erityistarpeita omaavia henkilöitä

3. Kehitetään yhteistyötä seudun koulutuksesta vastaavien tahojen, kolmannen sektorin ja koko yhteiskunnan välillä

Taideopetuksen alan alueelliset koulutuksesta vastaavat tahot käynnistävät yhdessä kolmannen sektorin ja muiden hankkeelle strategisten toimijoiden kanssa prosessin, jossa kehitetään yhteinen alueellinen näkemys taideopetuksen kehittämiseksi.

Luodaan visio muutosta varten.

- Määritellään alueen näkemys saavutettavasta ja tasa-arvoisesta taidekasvatuksesta.
- Laajennetaan taidetarjontaa ja panostetaan monimuotoisuuteen.
- Tunnistetaan ja kehitetään selkeitä opintopolkuja.
- Perustetaan opettajapankkeja.
- Kehitetään yhteisiä tarkoituksenmukaisia opetustiloja, keskitetään materiaalihankintoja ja investointeja.
- Järjestetään yhteisiä koulutuspäiviä.
- Koordinoidaan toimintaa.
- Tuotetaan lukuja, mittaustuloksia ja ennusteita.

4. Yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen

Hankkeen avulla taideopetus tuodaan esiin kansanedustajien ja virkamiesten keskusteluissa ja arvokeskusteluissa, mikä on edellytys taideopetuksen kehittämiseksi alueella. Jotta ehdotetuilla toimenpiteillä olisi vaikutusta, ne on myös juurrutettava rakenteelliselle tasolle

ja saatava läpäisemään koko organisaatioiden toiminta. Alkuvaiheessa 2024–2025 prosessia johtaa Skapa Jakobstadsregionen -hanke. On aloitettava omista lähtökohdista käsin.

Aihealueet:

- Vahvistetaan taideopetuksen imagoa ja merkitystä sivistyskunnassa ja muuttuvassa maailmassa. Kuntien tulisi oppia lisää siitä, mitä taideopetus on ja miksi se on tärkeää, sekä siitä, miten siitä voidaan tehdä luonnollinen osa sivistyskuntaa.
- Miten kunnat tunnistavat taiteen ja sen merkityksen?
- Kulttuuripolitiikassa olisi luotava edellytykset sille, että lapset ja nuoret voivat koko seudulla hyödyntää kulttuuritarjontaa ja kulttuuritoimintaa, jolle on ominaista monimuotoisuus ja korkea laatu.

- Varmistetaan, että kunnat ja hyvinvointialue ohjaavat lapsia ja nuoria taideopetuksen pariin.
- Kehitetään viestintästrategia ja kohotetaan muutosvalmiutta ja -taitoja kohdennetuilla kampanjoilla ja perusteellisilla julkisilla keskusteluilla.
- Käynnistetään arvokeskusteluja alueen yhteisistä resursseista. Lisäksi keskustellaan ja nostetaan esiin kysymykset: Kuka tekee mitä? Kuinka monta taiteen ilmaisumuotoa alue tarjoaa? Kuinka monta lasta ja nuorta tulisi tavoittaa?
- Varmistetaan, että visiot ja tavoitteet kirjataan kunnallisiin päätöksiin ja asiakirjoihin.
- Otetaan päättäjät mukaan esimerkiksi keskusteluihin ja työpajoihin.

5. Lisätään tietoisuutta lasten ja nuorten oikeuksista

Taideopetuksen saavutettavuuden ja tasa-arvon lisääminen ovat erittäin kunnianhimoisia ja sitovia tavoitteita. Tietämystä pyritään lisäämään kehityksen tueksi. On tärkeää, että opettajat, rehtorit, henkilökunta, huoltajat ja oppilaat ovat tietoisia lasten ja nuorten oikeuksista.

- On tärkeää pohtia, miten hyvin alueella toteutettu toiminta vastaa visiota jokaisen oikeudesta kehittyä taideopetuksen avulla.
- Lasten tulisi voida ilmaista näkemyksiään ja osallistua kulttuuri- ja taide-elämään. Tämä koskee kaikkia lapsia, myös niitä, joilla on erilaisia erityistarpeita.
- On tärkeää tarjota lapsille ja nuorille hyvät edellytykset vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja sisältöön, eli lisätä osallisuutta.

6. Käynnistetään paikallisia kehittämishankkeita

Paikallisilla kehittämishankkeilla voidaan vahvistaa osallisuuden tunnetta ja kaikinpuolista hyötyä, samalla kun ne mahdollistavat paikallisen profiloitumisen ja vahvistavat monimuotoisuutta koko alueella. Ehdotuksia on loputtomasti, ja niitä tulisi kehittää ajan myötä, mutta raportin valmistelun aikana on saatu joitakin ehdotuksia ja vinkkejä:

- Jeppo-Pensala skola on käynnistämässä hanketta paikallisen kansanmusiikin ja kansantanssin edistämiseksi yhteistyössä SKAPA-hankkeen kanssa.
- Hanke tekee yhteistyötä alueen erityisluokkien kanssa, jotka *48 tuhatta mahdollisuutta* -projektin innoittamina jatkavat ilmaisua teatteritaiteen avulla.

Kirjallisuutta

- Ahlsved, Kaj 2014–2015. ”Jakobstadsnejdens musikinstitut 40 år”. Jakobstadsnejdens musikinstitut. http://www.musikhuset.fi/wp-content/uploads/2015/09/JMI_40_web_SE.pdf.
- Fancourt, Daisy & Saoirse Finn 2019. ”What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review”. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/329834>.
- Garoff, Lasse 2019. *Mer än en hobby. En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland*. Helsingfors: Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2020/03/MerAnEnHobby_inlaga_lagupplöst.pdf.
- Guetzkow, Joshua 2002. ”How the arts impact communities. An introduction to the literature on arts impact studies”. Working Papers 44, Princeton University, School of Public and International Affairs, Center for Arts and Cultural Policy Studies.
- Hjerpe, Linnéa 2022. *Kunskapskriser och stärkande processer. En studie av musikpedagogiska praktiker från ett normkritiskt perspektiv*. Examensarbete. Yrkeshögskolan Novia.
- Houni, Pia, Isto Turpeinen & Johanna Vuolasto 2020. *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Helsingfors: Centret för konstfrämjande. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-04/Kulttuurihyvinvoinnin%20k%C3%A4sikirja.pdf>.
- Jeppsson, Cecilia 2020. ”Rörlig och stabil, bred och spetsig”. *Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan*. Doktorsavhandling. Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.
- Juntunen, Marja-Leena & Eeva Anttila 2019. ”Taidekasvatus – peruskoulun sokea piste”. *Kasvatus* 50(4), s. 356–363.
- Juntunen, Marja-Leena & Sanna Kivijärvi 2019. ”Opetuksen saavutettavuuden lisääminen taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa”. [Accessibility in the Basic Education in the Arts institutions in Finland.] *Finnish Journal of Music Education* 22(1–2), s. 70–87.
- Kaukko, Mervi, Jenni Alisaari, Leena Maria Heikkola & Nick Haswell 2022. ”Migrant-background student experiences of facing and overcoming difficulties in Finnish comprehensive schools”. *Education Sciences* 12(07). <https://doi.org/10.3390/educsci12070450>.
- Lehikoinen, Kai 2017. ”Taide hyvinvoinnin edistäjänä kaupungeissa”. Poster. ArtsEqual. https://www.artsequal.fi/news/-/asset_publisher/cQsJTaubBMax/content/artsequal-postereita.
- Luoma, Tiia 2020. *Taiteen perusopetus. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019–2020*. Raportit ja selvitykset 2020:4. Utbildningsstyrelsen. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/taiteen_perusopetus_2020.pdf
- Sundblom, Dan 2022. *SKAPA – konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland*. Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2022/08/SKAPA_rapport_240822_FINAL.pdf.
- Sylvén-Reuter, Annika 2022. ”Kreativiteten är människans superkraft – vi kan alla träna upp vårt kreativa öga”. Svenska Yle 20.8.2022. [svenska.yle.fi/a/7-10019668](https://www.svenska.yle.fi/a/7-10019668).
- UNESCO 2006. ”Road Map for Arts Education”. The World Conference on Arts Education. Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6–9 March 2006. Paris: UNESCO. http://portal.unesco.org/culture/es/files/40000/12581058115Road_Map_for_Arts_Education.pdf
- UNESCO. 2010. *Seoul Agenda. Goals for the development of arts education*. Paris: UNESCO. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf.
- Westerlund Heidi, Kai Lehikoinen, Eeva Anttila, Pia Houni, Sari Karttunen, Lauri Väkevä, Patrick Furu, Marja Heimonen, Satu-Mari Jansson, Marja-Leena Juntunen, Tuulikki Laes, Liisa Laitinen, Anu Laukkanen & Anne Pässilä 2016. *Konst, jämlikhet och välbefinnande. En rapport om den internationella forskningen*. ArtsEqual. <https://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Raport+-+Konst%2C+%C3%A4mlighet+och+v%C3%A4lbefinnande/2c3b1c1e-906a-4296-8eb1-3906c1311053>.

Liitteet

- Liite 1 Haastattelukysymykset INTERVJUFRÅGORNA sammanställning av svaren - Google Docs
- Liite 2: Kyselylomakkeen kysymykset Strategisk satsning på konstundervisning för barn och unga - ENKÄT
- Liite 3: Kysymykset Harrastamisen Suomen mallin edustajille Frågor Finlandsmodellen - Google Docs
- Liite 4: Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin välineenä - paneelikeskustelu Skapa_A3_Konst och kultur som välfärd_print-utan cropmarks (1).pdf - Google Drive
- Liite 5: Labyrintin salaisuus Labyrintens hemlighet, efterarbete - Google Docs
- Liite 6: Taideopetus Pietarsaaren alueella Skapa_karttaflyer_A5_print.pdf - Google Drive
- Liite 7: Kotikuntien maksuosuudet wava_hemkommunernas_betalningsandelar_2022_506369.pdf - Google Drive
- Liite 8: Wava-opiston lukukausimaksu Terminsavgifter - Wava

